

כאמ"י קרן לא פנה במרוץ... (מלא פרטים...)
התקן זה נועד להגן על המערכת...
הוא מונע מהמשתמש...
לשלוט על המערכת...
הוא מונע מהמשתמש...
לשלוט על המערכת...
הוא מונע מהמשתמש...
לשלוט על המערכת...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

מיסודה של עמותת
"משולי ערימות"
חשוב שאגת אריה 17/25
קרית ספר 71919 מודיעין עילית
ארץ ישראל

גליון מספר 480

הוצעה ע"י בנם הנה"ג
הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לע"פ הר"ר צבי בהר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ה"ל

בס"ד, יד בניסן התשע"ג. מסכת עירובין דף יד – דף כו

דף י"ד ע"א

רפט) גמ', הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת וכו'.
הקשה הרשב"א אמאי לא נימא שתהא המחצלת עצמה כקורה.
ותירץ, דשמא קורה שהיא משוכה למטה (דהיינו ארוכה) עשרה
טפחים, נפקא לה מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה, וזהו
טעם פיסול מחצלת, והקשה דאם כן היתה צריכה הגמ' לפרש
דמיירי בכה"ג, ועל כן הסיק דאף שנראה דין זה שקורה המשוכה
עשרה טפחים פסולה, מכל מקום טעם פסול המחצלת בסוגיין
הא מפני שאינה בריאה לקבל אריח. והרא"ש (סימן י"ח) הביא
דבריו ופליג עליה ולדעתו קורה שמשוכה למטה מעשרה טפחים
כשירה. וכדבריו נפסק בטור ושולחן ערוך (סימן שס"ג, כ"ד). ועיין
שם בבבאור הגר"א שהבין שכוונת הרשב"א לפסול קורה שהיא
משוכה לתוך עשרה טפחים מקרקע המבוי, ומטעם דבעינן
עשרה טפחים חלל במבוי עד הקורה, והסכים לדינא. וכן פסק
המשנה ברורה (שם).

מקבלות, והמהר"ם מרוטנבורג, הובא בהגהות מיימוניות (שם אות
ו') ובמרדכי (סימן תפ"ב), וכן פסק הטור (שס"ג). ולפי שיטה זו, יש
אומרים דיכול להרחיק הקורות זו מזו עד ג' טפחים (דהלבוד
מצרפן והרי יש בשתייהן יחד שיעור קורה). (כך גרס המאירי
ברמב"ם הנ"ל, וכן פירש בדבריו המגיד משנה וכן דעת הטור). ויש
אומרים דבעינן שלא יהא בין הקורות יותר מטפח, כדי שיוכל
להושיב על שתייהן יחד אריח [שרחבו טפח ומחצה], (כן דעת
רבינו יונה, וכעין זה במאירי ובהשגות הראב"ד שם. ועיין בבבאור
הלכה (שס"ג, ד"ה שצריך) שביאר כן בשיטת כמה ראשונים, ויש
מחמירין ביותר דבעינן שתהיינה שתי הקורות צמודות זו לזו ולא
יפסיק אויר ביניהן כלל, כך שיטת המהר"ם מרוטנבורג הנ"ל, וכן פירש
רש"י הנ"ל בסוכה. והב"ח (שס"ג) פירש כך גם בשיטת הרמב"ם לפי
גירסא דידן, והחזון איש (ע"ו, ב') תמה על דבריו. אבל שיטת הרשב"א
והריטב"א (בפירושו הראשון) ד"מקבלות אריח לרחבו טפח"
היינו שסמוכות זו לזו באופן שאפשר להניח עליהן אריח לרחבו,
ואז כשירות גם אם אין ברוחב הקורות עצמן טפח אפילו ע"י
צירוף, דגם האויר מצטרף לשיעור הקורה.

רצ) גמ', מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה.
הקשה הריטב"א דאם כן קורה עצמה איך מועלת מדין מחיצה,
הא הויא מחיצה ששוורים וגמלים בוקעין בה. ותירץ דכיון
דקורה רחבה טפח, ראוי לומר בה גוד אחית, ורואין כאילו כבר
נסתם ותו לא מעכבא בה בקיעת גדיים, [מה שאין כן במחצלת
דאינה רחבה טפח]. אמנם שיטת רש"י שבת (ק"א.) ד"ה משום,
ותוס' לקמן (פ"ט.) ד"ה במחיצות, דגם במקום דאמרין גוד אחית
מעכבת בקיעת גדיים. אם כן איך מהניא קורה משום מחיצה אף
דבקעי גדיים תחתיה. וביאר החזון יחזקאל (תוספתא פ"א, ז')
דלשיטתם צריך לומר דמחיצת קורה אינה מדין גוד אחית, אלא
מדין פי תקרה יורד וסותם, דאין לו דין מחיצה אלא דין פתח,
ובפתח פשיטא דלא מעכבא בקיעת גדיים.

גמ', רשב"ג אומר אם מקבלות אריח לארכו שלשה וכו', פירש
רש"י בסוכה (כ"ב:) ד"ה רשב"ג דרשב"ג אתי להקל, ולומר שאין
צריך שיצטרפו שתי הקורות לשיעור טפח, ואפילו מרחיקן זו מזו,
כל שיכול להושיב על שתייהן אריח לאורכו [שהוא ג' טפחים],
כשירות. והרשב"א (ד"ה וכתב הראב"ד) כתב, דאיתא בירושלמי
(בפירקין ה"ג) דטעמיה דרשב"ג דסבר דאפשר להניח את האריח
על הקורה לארכו. (אלא דבירושלמי נתהפכו השמות דרשב"ג
ורבנן). אלא שכתב בשם הראב"ד דיש גם צד חומרא בדבריו,
משום דבירושלמי (שם) איתא, דהא דבעינן קורה בריאה להחזיק
אריח, לא סגי שתחזיק אריח אחד, אלא שתוכל לשאת דימוס
של אריחין לכל ארכה. וממילא דבב' קורות המתאימות אם הן
קורות בריאות להחזיק עשרים אריחים, [שהרי אורך האריח
לאורך הקורה, נמצא דבעשרה אמות רוחב המבוי, אין כי אם

רצא) גמ', וכן ב' קורות המתאימות וכו' אם מקבלות אריח לרחבו
טפח וכו'. הרמב"ם (הלכות שבת י"ז, כ"ה) פירש ד"מקבלות אריח
לרחבו טפח" היינו שבצירוף שתי הקורות (בלי האויר שביניהן)
יש רוחב טפח כשיעור קורה. וכן דעת רש"י סוכה (כ"ב:) ד"ה אם

הדרגת התורה

מסכת עירובין דף יד

יד בניסן התשע"ג

זו בוז, סובר דאין הלכה כר"י ב"ר יהודה וכנ"ל באות הקודמת]. ועיין בקהילות יעקב (עירובין ז') דתירץ דלדעת הב"ח והפרישה הא דבעינן במתאימות שיגעו זו בוז הינו משום דמדיני הקורה שיהיה טפח שלם מסוכך על ידה, ולכך לא מהני לבוד, דלבוד עושה מחיצה אבל אינו מסוכך מה שתחתיו, אבל באחת למעלה ואחת למטה שאין ביניהן מרחק במשך, אף שיש מרחק בגובה, הרי יש טפח שלם מסוכך ואין צריך אלא לומר חבוט רמי כדי לעשות קורה טפח.

רצד) הבית יוסף (שס"ג) כתב לפרש בדעת הרמב"ם (עיין באות הקודמת) דגבי קורה אמרינן חבוט רמי גם כשאין בה טפח, כיון דלא בעינן אלא היכר בעלמא. ולכן פסק דגם אם יש בין שתי הקורות מרחק יותר מג' טפחים בגובה כשירה, ובלבד שלא יהיה במשך ג' טפחים. והסוגיא דסוכה דאוקמה דמיירי כשאין בגובה מרחק ג' טפחים, נקטה חדא מתרי תירוצי. והחזון איש (ע"ו סוף ס"ק א') תמה איך אפשר לדחות סוגיא שלימה מהלכה בלי שום הוכחה. והקהילות יעקב (עירובין סימן ז') כתב, דכיון דסוגיא דסוכה רב כהנא אמר לה, סבירא ליה להרמב"ם דרב כהנא לשיטתו דקורה משום מחיצה, ולכן בעי דנימא חבוט רמי. אבל לדין דקורה משום היכר, אין צריך כלל לדין חבוט רמי, דכל שהקורה מסככת על טפח תחתיה חשיב היכר ומשום הכי אפילו רחוקות בגובה יותר מג' טפחים, כשירות.

רצה) גמ', והאמר רבי אילעאי אמר רב, רחבה ארבעה אף על פי שאינה בריאה. הרא"ש (סימן א') העתיק דין זה להלכה. אבל הרי"ף והרמב"ם השמיטוהו. והקשה הרשב"א מנא להו לדחות דברי רב הא לא אשכחנא מאן דפליג עליה. ותירץ דהם פירשו כרשב"ם (בתוס' ד"ה אתנייה) דלדעת רב אין פלוגתא בין רבי יהודה לרבנן, ואם כן אביי דאמר לעיל רבי יוסי ב"ר יהודה סבר כאבואה דאית ליה רואין, על כרחך דפליג ארב, ופסקו כאביי. ולכאורה אפשר לומר דפירש כביאור השני בתוס' הנ"ל, דמה שחילק רבי אילעאי בין רחבה ארבעה לאינה רחבה, היינו דווקא בשיטת רבי יהודה, אבל לרבנן אפילו ברחבה ארבעה בעינן שתהא בריאה (י.ס.).

רצו) גמ', רחבה ארבעה שאני. הביאור הלכה (שס"ג, י"ז ד"ה חזקה) נסתפק האם קורה רחבה ארבעה, ודקה כל כך שניטלת ברוח, כשירה. ותלה שאלה זו בסתירת דברי רש"י בביאור הטעם דבעינן קורה בריאה לקבל אריח, דלעיל (ג'). ד"ה הניטלת פירש הטעם, משום שלא תהא ניטלת ברוח. ולדבריו על חשש זה גופא אמר רב, דברחבה ארבעה לא איכפת לן בזה. אבל במתניתין (י"ג: ד"ה רחבה, וכן רבינו יהונתן פירשו, דהטעם דבעינן בריאה על מנת שתראה כקביעות בנין. ולדבריהם אפשר שלא הקל רב ברחבה ארבעה אלא כשאינה ניטלת ברוח, אבל קורה רחבה ארבעה הניטלת ברוח תהא פסולה, ונשאר בצ"ע.

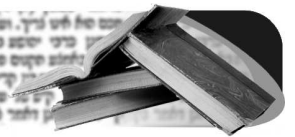
רצז) תוס' ד"ה אתנייה. אלא שהש"ס המתין לסדר הגמרא זו וכו'. פירשו המהרש"א והמהר"ם דכוונת דבריהם דבפיסקא שבגמ' איתא רבי יהודה אומר וכו' ונראה דדברי רב אתו ארבי יהודה. ותירץ ר"ת דהגמ' המתינה מלהביא דברי רב, עד שסיימה פלוגתייהו. ובתוס' הרא"ש איתא, דר"ת הגיה בפיסקא שבגמ' שמתחלת מתחילת המשנה עד אחר דברי רבי יהודה.

רצח) גמ', מהו דתימא במינה אמרינן, שלא במינה לא אמרינן.

עשרים אריחים]. אבל כשהקורות רחוקות זו מזו עד ג' טפחים דמכשר ליה רשב"ג מפני שמקבלות אריחין לארכן, צריך שתהיינה הקורות בריאות לשאת ארבעים אריחים, [שהרי רחב האריח מוטל לאורך הקורה, וא"כ כדי למלא עשרה אמות צריך מ' אריחים]. וכל זה איתא בירושלמי. אמנם הריטב"א (י"ג: ד"ה ובריאה כתב, דאף על גב דבב' קורות המתאימות מכשיר רשב"ג כל היכא שיכול להניח עליהן אריח לארכו, מכל מקום לא מצינו בתלמוד דידן שיצריך להניח בכל קורה את האריח לאורכו, וגם לא מצינו בתלמוד דידן שצריך בריאות בקורה לקבל דימוס של אריחין, אלא אריח אחד בלבד. ועיין ברמב"ם בטור ובשולחן ערוך דלא הזכירו שצריכה הקורה לקבל דימוס של אריחין. ועיין משנה ברורה (שס"ג, נ"ט) שפסק כדברי הראב"ד והרשב"א על פי הירושלמי.

רצב) גמ', רבי יוסי ב"ר יהודה סבר לה כאבואה וכו'. כתב הרא"ש (סימן י"ח) בשם המהר"ם מרוטנבורג דלית הלכתא כרבי יוסי ב"ר יהודה, כיון דאוקמינן ליה כאבואה דסבר דאמרינן רואין ופליגי רבנן עליה. וכך גרס הרשב"א בדברי הרי"ף. אבל רבינו יהונתן לא גרס כן ברי"ף וסבירא ליה דהלכה כר"י ב"ר יהודה כיון דהוא ואביו מסכימים לדבר אחד. והרשב"א והריטב"א כתבו דנהי דמדין "רואין" אין הלכה כר"י ב"ר יהודה, מכל מקום כל שסמוכות הקורות זו לזו בתוך ג' טפחים [בגובה], אמרינן חבוט רמי וחשיבין להו כב' קורות המתאימות, וכמסקנת הסוגיא דסוכה שהביאו התוס' (ד"ה ובלבד). והרמב"ם (הלכות שבת י"ז, כ"ה) פסק כר"י ב"ר יהודה, ועיין באותיות הסמוכות.

רצג) תוס' ד"ה ובלבד. תריץ הכי וכו' ותחתונה סמוכה לה בפחות משלשה. הרמב"ם (שבת י"ז, כ"ה) העתיק את דברי ר"י ב"ר יהודה כצורתם והוסיף תנאי ש"לא יהיה ביניהן שלשה טפחים כשרואים אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו". הרי שלא פסק את האוקימתא של הגמ' בסוכה דמיירי שהיו סמוכות זו לזו בתוך ג' טפחים בגובה. [דהג' טפחים שהזכיר הרמב"ם הם במשך ולא בגובה] והקשה הרב המגיד דהרמב"ם גופיה בהלכות סוכה (ה', כ"א) פסק דאין אומרים חבוט רמי בדבר שאין בגגו טפח, וא"כ מדוע השמיט כאן את תירוץ הגמ' בסוכה לשיטה זו. ועיין בב"ח (שס"ג והוזכר לעיל אות רצא) דפירש דברי הרמב"ם בדין ב' קורות המתאימות, דמיירי שנוגעות זו בזו, ולשיטתו לא יתכן שהרמב"ם יקל בהיתה אחת למעלה ואחת למטה אם יש ביניהן עד ג' טפחים במשך, ועל כן נדחק בדברי הרמב"ם הנ"ל דמה שכתב ובלבד שלא יהיה ביניהן ג' טפחים קאי על הגובה, ולדבריו פסק הרמב"ם כסוגיא דסוכה. וכן פירש גם הפרישה (שם) בדברי הרמב"ם. אמנם החזון איש (ע"ו, ב') הניח דבריהם בצע"ג, דהרי אם בקורות המתאימות בעינן שיהיו צמודות לגמרי, על כרחך דצריך שיהא שטח הקורה טפח ממש בלי צירופים כלל. ולא מסתבר דנכשיר שני חצאי טפח שאחד למעלה ואחד למטה בכל גווני, שהרי גם כשאומרים "רואין" אין פירושן שהקורות נצמדות באמת, אלא דלא איכפת לן בהפרש שביניהן, דגם כך נראית כקורה קבועה, אבל אם במתאימות בעינן שיגעו זו בזו ממש, ודאי לא עדיף אחת למעלה ואחת למטה ממתאימות שמרוחקות כל שהוא דפסולה. [ובאמת, המהר"ם מרוטנבורג דהוא בעל השיטה דבמתאימות בעינן שיגעו

וקנה. והיחס שבין גימטריא של קוה (111) לגימטריא של קו (106), הוא בדיוק ההפרש שבין היחס של פי שלש שכתוב בפסוק, לבין היחס המדוייק לפי חכמי הדורות. (כלומר: $111/106 \times 3 = 3/1415$).

שב) גמ', כי קא חשיב מגואי קא חשיב. נשאל הרמ"א (בשו"ת סוף סימן ק"ז) הלא הגמ' שאלה מנא הני מילי, ואם כן מנא לה לומר, דהפסוק חשיב מגואי, דילמא אין הכי נמי דחשיב מבראי, ואין בהיקף ג' טפחים רוחב טפח. ותירץ, דכיון דאפשר דחשיב מגואי ואפשר דחשיב מבראי, ואי חשיב מבראי הוי קולא טפי לענין קורה, לכן נקטינן לחומרא דשמא מגואי קא חשיב. (ועיין שם שתירץ בעוד אופן).

דף י"ד ע"ב

הג' גמ', ההוא לגודשא כו' ש"מ האי גודשא תלתא הוי. התשב"ץ (חלק א', קע"ב) נשאל על ידי אחד מחכמי ההנדסה והתשבורת, שעל פי חכמה זו אי אפשר שכלי כמו ים של שלמה יחזיק גודש יותר משליש מלגיו (2/3 666 בת), ואיך יתכן שהחזיק הגודש אלף בתים. והתשב"ץ השיבו דבלאו הכי קשה איך אמרו ש"מ האי גודשא תילתא, הרי ידוע שיחס הגודש על פי עומק ורוחב הכלי, ועל פי המין שממלאים בו. אלא כוונת הגמ' שאף על פי דאליבא דאמת יש תירוץ אחר על סתירת הכתובים (ממלכים לדה"י), מכל מקום כיון שבתחילת ההבטה נראה שהפסוק בדברי הימים מדבר ביבש, שמפני הגודש מחזיק ג' אלפי בתים, וכיון שלשון בני אדם במשאם ומתנם אחר הנגלה מן הכתובים, לכן סתם פירוש כוונתם כשמזכירים גודש הוא לשליש מלבר, ולכן תקנו חז"ל שכן הוא הדין לכל מקח וממכר כשיאמר אדם מידה גדושה אני מוכר לך, דינו בשליש מלבר, כדי שלא יצטרכו הדיינים לשער בכל מקרה את גודשו האמיתי. אבל האמת בסתירת הכתובים היא שעזרא [שכתב דברי הימים] דיבר כפי המדות המקולקלות שנהגו בהן בזמנו, שהקטינו מדותיהם בשליש משל התורה. וכמו שהוכיחם יחזקאל (מ"ה, י"א) לתקן בת צדק שתהיה שלישית החומר. ולכן ג' אלפים בת שלהם שוים לאלפיים בת שהזכרו בספר מלכים. (ועיין לקמן אות שז).

שד) גמ', אף על פי שיש להן שוליים. שיטת הרמב"ם (כלים ג' א'), דבאין להם שוליים, מקבלין טומאה אף ביותר ממ' סאה [מפני שהן נוחין להתגלגל]. וכתב הרש"ש דהרמב"ם לא גרס במשנה אף על פי שיש להן שוליים. אבל הריטב"א בסוגיין כתב, דאם אין להן שוליים אינן מקבלין טומאה אף בפחות ממ' סאה מפני שאין תורת כלי עליהן.

שה) גמ', והן מחזיקות ארבעים סאה וכו' טהורין. הריטב"א (כאן, ובשבת ל"ה). הקשה בשם הראב"ד הא גם במחזקת פחות ממ' סאה אינה מיטלטלת מלא וריקן לרוב בני אדם. ותירץ, דהכתוב שיער לפי דור המדבר, דאפילו בינונים שבהם גיבורים היו והיו נושאים משא עד מ' סאה להדיא. והר"ן תירץ (על פי רש"י בשבת ל"ה). דמיטלטל מלא היינו אפילו על ידי הרבה בני אדם שישאוהו ביחד, אלא שכלי של מ' סאה אין דרך לטלטלו אפילו על ידי כמה אנשים, שמא ישבר בידיהם.

שו) רש"י ד"ה שהן כוריים. ובכלי שגובהו כחצי ארכו ורחבו

כתב הבית יוסף (שס"ג) בדעת הטור (שם) בדרך אפשר, דאם עשה קורה בריאה וראויה לקבל אריח מקש וקנים, פטולה לרבנן דרבי יהודה, כיון דאינה ממין בריאות. אמנם הריטב"א לעיל ד"ה לא בזו, כתב דאם יעשה כהאי גוונא יהני, יעוי"ש.

רצט) גמ', עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה. פשיטא וכו'. פירש רש"י בד"ה פשיטא, דמאי שנא הא מדרישא, ודייק הקרבן נתנאל (סימן י"ח אות ה') מדבריו, דודאי גם הסיפא דעקומה [ועגולה] היינו דוקא אליבא דרבי יהודה. ומשום הכי שאלה הגמ' מאי שנא הא מדרישא. וכן שיטת רבינו יהונתן (ב' מדפי הרי"ף ד"ה היתה). אבל הרשב"א, הריטב"א, הרא"ש והגהות מיימוניות בשם מהר"ם מרוטנבורג, סברי, דרבנן מודו בעקומה ועגולה דאמרין רואין. וטעמא, דבכשאינה בריאה צריכה דבר מבחוץ לתקנה, מה שאין כן בעקומה ועגולה, דאינה מחוסרת אלא מעשה תיקון, ואפשר לתקנה מגופה. וכן פסקו הרמב"ם (שבת י"ז, כ"ו) והטור (שס"ג). וכתב הרא"ש (סימן י"ח) דלשון הגמ' מדוייק כשיטתם דגבי היתה של קש שאלה הגמ' היינו הך, ואילו בעקומה שאלה פשיטא. והטעם, דדין עקומה אזיל אף לרבנן ומשום הכי אי אפשר לשאול היינו הך, אלא פשיטא, כיון דגם אליבא דרבנן פשיטא דאמרין רואין כי האי. [ואח"כ בעגולה שאלה הגמ' הא תו למה לי, משום דשוה בסברא לעקומה]. והרשב"א והריטב"א הביאו מהירושלמי (בפרקין הלכה ה') איתא דבעקומה מודו רבנן, אבל עגולה קאי דוקא אליבא דרבי יהודה. ותמחו על זה טובא. והריטב"א סיים דשמא הירושלמי משובש, ועכ"פ לא קאי בשיטת ש"ס דילן.

ש) גמ', כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, מנא הני מילי. כתב הרא"ש בשו"ת (סוף כלל ב') ששאל את הרשב"א, מאי קא מבעיא לגמ' מנא הני מילי, הלא דבר הנראה לעינינו הוא אם ניקח דבר עגול ונמדוד הקיפו ורחבו. [ולא זכינו לתשובת הרשב"א]. ותירץ בתוס' הרא"ש על פי מה שכתבו תוס' ד"ה והאיכא דאין חשבון זה מדוקדק לפי חכמי המידות, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשניות שאי אפשר לצמצם החשבון, אבל בקירוב הוא שבעיגול שרחבו טפח יש בהקיפו שלשה טפחים ושביעית. ואם כן קשה איך הקילו בקורה שהקיפה ג' טפחים אף שאליבא דאמת אין ברחבה טפח. וזו היתה שאלת הגמ' מנא הני מילי, ומוכיחה מים של שלמה דאף הכתוב לא דקדק, ועל כרחך באופן זה נקבע הדין לשער יחס העיגול לעומת רחבו. ולפי זה דחה התוס' הרא"ש את ראיית התוס' שהגמ' סברה שהחשבון מצומצם משאלת הגמ' והאיכא משהו. וביאר בכוונת הגמ' דכיון דצריך לחשוב גם עובי שפתו, אפילו לא יהא אלא משהו (כפרח שושן), מכל מקום כבר יהיה הקו הסובב מופלג הרבה יותר משלשים אמות, שהרי גם שלשים עצמו אינו מצומצם, ואיך יאמר הכתוב שלשים על דבר מופלג כל כך, [וכן כוונתו מדעתם הערוך השולחן (יו"ד ל', י"ג) והחשק שלמה בהגהותיו בשם אהיון].

שא) גמ', וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב. עיין באות הקודמת דהכתוב לא דקדק בצמצום החשבון. ובשם הגר"א מפורסם דמכל מקום נרמו בפסוק גם החשבון המצומצם. דהרי כידוע על פי חכמי המידות היחס בין היקף העיגול, לרחבו הוא פי 3.1415, והנה בפסוק (מלכים א', ז', כ"ג) איתא קרי וכתוב, דהקרי הוא כמו שמביאה הגמ' וקו שלשים באמה יסוב אותו, אבל הכתיב הוא

ליתנייהו במשנה בברכות.

דף ט"ו ע"א

שיג) גמ', היכא דלא סמכינן וכו' כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי. כתב הגאון יעקב דמכל מקום, אם עשו לחי לשם לחי, מהני אף על גב דלא סמכו עליו מערב שבת. (וכגון שעשו לחי באמצע אורך המבוי, ולא סמכו עליו להתיר כיון שהיה להם לחי בראש המבוי שמתיר את כולו, ובשבת נפל הלחי החיצון, יכולין מעתה לסמוך על הלחי הפנימי להתיר משם והלאה), וכדבריו משמע ברשב"א בסוגיין (ד"ה ת"ש שבת) דכתב, דאם העמידו לחי בשבת עצמה לשם לחי, מהני. אף דלא סמכו עליה מערב שבת, שעדיין לא נעשה, ואפילו רבא מודה בזה. (ועיין לקמן אות שכג) [אמנם הרשב"א בעבודת הקדש (שער א', ח') כתב דאפילו בלחי שנטעו בידים לא מהני, אם לא סמך עליו מערב שבת (וצ"ע)].

שיר) רש"י ד"ה היכא דלא סמכינן. שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת. משמע מדבריו דאם לא היה שם לחי אחר מערב שבת, אף שלא נתכוין לסמוך על לחי זה שנעשה מאליו, הוי לחי לכולי עלמא. וכן כתבו להדיא הגהות אשר"י (סימן ב') והרשב"א בעבודת הקדש (שער א', ח'). ועיין שו"ת רבינו עקיבא איגר (סימן ל"ה) שכתב, דלולי דברי הראשונים הללו [שהובאו בשולחן ערוך (ש"ב, י"א)], היה אפשר לפרש בגמ' להיפך. דהרי אם לחי משום מחיצה [וכשיטת אביי בסוגיין], מסתבר שגם בלחי העומד מאליו שלא סמכו עליו מערב שבת, יש דין מחיצה, אלא שחכמים החמירו בו דלא יהני בתורת לחי כיון דלית ביה היכר כלל. ואם כן יש לומר דדוקא במבוי שלא סמכו להתירו כלל מערב שבת, וכגון שלא היה לו לחי אחר, ועל הלחי העומד מאליו לא סמכו מחמת איזה סיבה, בזה אמרינן דלא הוי לחי. אבל אי סמכו על לחי אחר ונפל בשבת, הרי הדין הוא שכל זמן שמחיצות קיימות אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה", וכאן הלא הלחי העומד מאליו יש לו דין מחיצה, ואם כן אף על פי שאינו יכול להתיר מחמת עצמו, מכל מקום יתיר את המבוי מפני שעל ידו חשיב כמחיצותיו קיימות. [ורב דאסר בסוף הסוגיא כהאי גוונא, יש לומר דאזיל לשיטתו דלית ליה הואיל והותרה הותרה]. ומדלא ביארו הראשונים כן, מוכח דסברי דלחי העומד מאליו אינו נחשב כמחיצה כלל. (ועיין באות הסמוכה).

שטו) והקהילות יעקב (עירובין ח') דן בלחי העומד מאליו, אמאי בעינן שיסמכו עליו מאתמול, וכתב, דיש לומר דהוא מדין איסור עשיית מחיצה בשבת דהרי הוא כעושהו מחיצה. אלא דזה דוקא אי נימא דלחי העומד מאליו לא חשיב מחיצה כלל, אבל אי חשיב כמחיצה ורבנן הוא דאחמור דלא לסמוך על היכר דידיה, אין איסור לסמוך עליו בשבת עצמה, דאינו עושה מחיצה אלא היכר ומותר, (וכמו שהותר ביטול רשות בשבת). וכתב עוד, דאפשר דזה מה שהכריח את הראשונים (עיין באות הקודמת) לפרש, דבהיה לחי אחר מערב שבת ונפל, אי אפשר לסמוך על לחי העומד מאליו, דלא חשיב מחיצות קיימות כיון דאין לו דין מחיצה.

שטז) תוס' ד"ה אי הכי. דלא הוה נקט תרתני אטו חדא. פירשו המהרש"א והמהר"ם דכוונתם, דלא היה התנא נוקט גדר מחיצת קנים אטו אילן. ותירצה הגמ', דיש חידוש בחיצת קנים, דהיינו

קאמר, כים. וכן פירש הריטב"א. והקשה, הא כיון דבים היו ג' אמות מרובעות, הרי הכיל יותר משאר כלי עגול שגובהו כחצי רחבו, ונמצא שבסתם כלים שגובהם כחצי רחבם יחזיק הגודש יותר משליש. ותירץ דצריך לומר באמת דאביי למד כן רק על כלים שמתאימים לפי חשבון לים, כגון כלי עגול שרוחבו כחצי רחבו ועוד עשירית מרחבו [דהיינו שגובהו 3/5 רחבו. שכן יהיה הים אם יעגלוהו כולו]. או כלי רבוע שגובהו כחצי רחבו פחות חלק עשרים מרחבו [דהיינו 9/20 מרחבו, שכן יהיה הים אם ירבעוהו]. (ועיין לעיל אות שד בשם התשב"ץ).

שז) מתניתין, לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים. ביאר הרמב"ם בפיהמ"ש דהצריכו בכל לחי לפחות עשרה טפחים, משום דזה הוא הגובה הפחות של המבוי.

שח) מתניתין, גובהן עשרה טפחים. הרשב"א בעבודת הקודש (שער א') כתב, דהוא הדין אם עשה לחי ז' טפחים ומשהו בתוך ג' סמוך לקרקע, שהלבוד לקרקע נחשב כמלא ומשלים לשיעור עשרה טפחים. (והעיר שם בביאור נתיבת הבית שלכאורה מלשון הרמב"ם (שבת י"ז, י"ב), שכתב "גובה הלחי, אין פחות עשרה טפחים" משמע קצת דבלחי עצמו קאמר ולא על ידי לבוד).

שט) גמ', וכמה כל שהוא. ביאר הרשב"א דכיון דמצינו (לקמן ע"ט:) כל שהוא ששיעורו טפח, לכן הוצרכה הגמ' כאן לשאול וכמה כל שהוא.

שי) גמ', תני רבי חייא אפילו כחוט הסרבל. עיין מרדכי (תפ"ב) שכתב בשם המהר"ם מרוטנבורג, שהתיר לעשות לחיים מסידי המחוי שמדבקין בחומה כעובי אצבע, דהוא הרבה יותר חזק מחוט הסרבל. והתרומת הדשן (סימן ע"ד) כתב דמבואר מדבריו דיש שיעור לעובי הלחי, דדוקא כחוט הסרבל כשר ולא פחות. והקשה הבית יוסף (ש"ג) דבגמ' לקמן (פ"י) מבואר שעושיין לחיין מעצי אשירה אף על גב דכתותי מכתת שיעוריהו, כיון דלחי לא בעי שיעור. ותירץ דכיון דלחי אינה צריכה שיעור מדין שיעור, אלא כדי שיהא ראוי להעמיד בו שום דבר, אשירה נמי ראויה לכך. אי נמי כתותי מכתת שיעוריה היינו משום שעומד לשריפה, אבל לחי אפשר לעשות גם מאפרן אם גבלו ועשה ממנו עמוד. עוד כתב הבית יוסף שם, דסתימת כל שאר הפוסקים דלחי כל שהוא ממש גם כשר. [ועיין לשון רבינו חננאל בסוגיין דחוט הסרבל היינו חוט חזק כפול שתופרין בו הסרבל. לכא' כוונתו דיש איזה שיעור לחזקו (י.ס.)].

שיא) גמ', איכא דמתני לה אהא השותה מים וכו'. רבינו חננאל פירש דכוונת הגמ' לומר, דהא דאמר אביי פוק חזי, איכא דמתני לה על השותה מים ולא על לחיים, וממילא גבי לחיים הלכה כרבי יוסי וכדאמרינן לעיל דרב רחומי הדר ביה מפני שרבי יוסי נמוקו עמו. אבל הרי"ף (ד. מדפי הרי"ף) והרמב"ם (שבת י"ז, י"ב), הרא"ש (סימן י"ט), והרשב"א הבינו שמסקנת הגמ' דלא כרבי יוסי.

שיב) גמ', בורא נפשות וכו' על כל מה שבראת. המגן אברהם (ר"ז, בריש הסימן) כתב בשם הכתבים, שנוסח הברכה "שבראת" בלשון נוכח. ובביאור הגר"א (שם) כתב שצריך לומר "שבראת" [וכן כתב בשנות אליהו (סוף פ"ו דברכות) בשם ספר הבהיר]. וכתב דבגמ' דידן יש טעות סופר דהד' תיבות "על כל מה שבראת"

דאוסר בכהאי גוונא]. והרשב"א אזיל בזה גם כן לשיטתו הנ"ל (באות שיד) דכל שנעשה הלחי לשם לחי, לא איכפת לן דלא סמכו עליה מערב שבת.

שכג) גמ', לימא אבוי ורבא בדלא סמכינן עליה פליגי וכו' לא ס"ד וכו'. מבואר מדברי רש"י דמסקנת הגמ' כאבוי, כיון דנחלקו בדסמכינן עליה וקאי רב כוותיה, וזהו הלמ"ד דיע"ל קג"ם. ועיין תוס' בקידושין (נ"ב). ד"ה ביע"ל קג"ם, שלדעת ר"ת הלמ"ד הוא פלוגתא דימי לידה אם עולים לספירת זיבה. ובלחי העומד מאליו פסק כרבא כדאיתא לעיל ה': בתוס' ד"ה פחות. ולדעת בני נרבונא הלמ"ד הוא פלוגתא דלא אפשר ולא קמכוין. ולדידהו דלא פסקו הכא כאבוי, מבאר הרש"ש דהא דאמרה הגמ' לימא אבוי ורבא בדלא סמכינן פליגי, היינו ליישב את שיטת רבא דקיימא לן כוותיה עם רב. ולמסקנא נשאר שרבא כרב הונא והלכה כמותו.

דף ט"ו ע"ב

שכד) מתניתין, ורבי מאיר מטהר. עיין רש"י, ורבינו יהונתן (ד'. מדפי הרי"ף ד"ה בכל) פירש דרבי מאיר סבר דאין גולל מטמא כלל. ודריש ליה לקרא ד"על פני השדה" לדרשא אחריתי. והחיצי יהונתן (הובא בגליון אלפס) הניח בצריך עיון, דדבריו הם נגד הסוגיא בסוכה, דאיתא שם, דרבי מאיר נמי מטמא גולל בעלמא, ומטהר רק בדבר שיש בו רוח חיים ומהטעם שהביא רש"י.

שכה) רש"י ד"ה ורבי מאיר מטהר. כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה. והקשה היעב"ץ בהגהותיו, הא במסקנת הגמ' דסוכה (כ"ד) איכא תרי לישני בטעמא דרבי מאיר. א'. דכל מחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה. ב'. דכל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה. ומבואר שם בגמ' דללישנא קמא לאו דוקא רוח חיים, אלא הוא הדין אם מילאו נוד ברוח ונעשה על ידי זה מחיצה, אינה מחיצה לרבי מאיר, וללישנא בתרא מחיצה שאינה עשויה בידי אדם פסולה אף אי לית בה רוח חיים. ואם כן דברי רש"י הכא תמוהים, דליכא למאן דאמר דטעם הפסול תלוי ברוח חיים דוקא. וכתב, דתיבת חיים ברש"י, היא תוספת מתלמיד או מעתיק דלא דק בגמ' שם.

שכו) בא"ד, הרע"ב העתיק את דברי רש"י דזהו הטעם לטהר גולל העשוי מבעלי חיים. אבל ברישא בטעם שלחי מבעלי חיים פסול כתב דהיינו מדרבנן, שמא תמות הבהמה בשבת ותכווץ. והרש"ש העיר דבגמ' בסוכה (כ"ג-כ"ד) מבואר, דאלו הם שני טעמים נפרדים. דבהוה אמינא סברה הגמ' דרבי מאיר מחמיר מדרבנן ומטעם שמא תמות, ולמסקנה כיון דבגולל הוא מיקל, על כרחך דטעמיה מדאורייתא, ומטעם דלא חשיב מחיצה בדבר העומד על ידי רוח חיים. וביאר הרש"ש, דהרע"ב גרס כגירסת הרמב"ם בפירוש המשניות דברישא גרסינן רבי יוסי אוסר, ובגולל גרס רבי מאיר מטהר. ועל זה ביאר הרע"ב דרבי יוסי אוסר היינו מדרבנן, ולכן בגולל לא פליגי להקל, אבל רבי מאיר מטהר בגולל מדאורייתא, וכל שכן דאוסר בלחי. ובירושלמי דפרקין (הלכה ז') איכא עוד מאן דאמר דסבירא ליה לחלק בין לחי לדופן, דעושין דופן מבעלי חיים ולא לחי. ומפרש טעמיה דדין זה הוא גזירה דרבנן שמא ישמט הבעל חי באמצע שבת (וכחד מ"ד

חוץ מהחידוש שיש באילן והוא, דלא גזרינן דילמא אתי לאשתמושי ביה, והשתא נקט התנא גדר אטו תרתין, דהיינו אילן וחיצת קנים.

שיו) גמ', בשלמא קמה לחיי. הקשה הרש"ש, הא בקמה אף כשעשאה לכך, הא כל מעשהו על מנת לקצור השבלים שבתוך ההיקף, והמחיצות נעשות ממילא סביב, והוו מחיצות העומדות מאליהן. וביאר, דכיון דמצינו גבי כתיבת סת"ם דחק תוכות נתמעט מפסוק מיוחד, ממילא נשמע דכהאי גוונא חשיב בעלמא כעשיה ממש, והכי נמי נחשב כעושה המחיצות בידיים.

שיח) תוס' ד"ה תל. דלא אתיא למעוטי אלא דבר שאינו ראוי להיעשות בידי אדם. מבואר מדבריהם דתל ונקע ראויים להיעשות בידי אדם. והקשה המהרש"א דאם כן מה שאלת הגמ' תל ונקע מאי איכא למימר, הא גם בהו אפשר לאוקמי שנעשו בידי אדם. ותירץ דכיון דטורח גדול לעשות תל או נקע של בית סאתיים, מסתמא לא איירי בזה. אי נמי, כוונת הגמ' לדעת התוס' "מאי איכא למימר", דאי אפשר להעמיד שעשאן לשם כך דאם כן הוא פשיטא (מה שאין כן בקמה, דגם בעשאה לכך איכא חידוש, דלא גזרינן שמא ישתמש במחובר).

שיוט) גמ', אלא במחיצות כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה. ולא נתפרש בגמ' אי מחיצה העומדת מאליה הויא מחיצה אפילו בדלא סמכו עליה מערב שבת, או דוקא בדסמכו. והרא"ש (סימן כ') כתב להדיא דאפילו בדלא סמכו עליה הויא מחיצה. וכתב הבית יוסף (ש"ס"ב) דהרא"ש דייק כן מדברי הרי"ף (יעווי"ש). אמנם הקרבן נתנאל (אות ט') כתב דלשיטת הרי"ף דוקא בדסמכו עליה מערב שבת הויא מחיצה, והרא"ש פליגי עליה, (עיין שם). עוד כתב דהרבינו ירוחם הביא שתי דעות בזה.

שכ) גמ', אבוי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה. ובתוס' ד"ה אבוי כתבו, דהיינו הא דאמרין לעיל לחד לישנא דלאבוי אפילו קורה משום מחיצה, וכל שכן לחי. [ועיין הגהות אשר"י (סימן כ') דזה גופא מכריח לפסוק בעלמא קורה משום מחיצה, כיון דקיימא לן כאבוי ביע"ל קג"ם והוא אזיל הכא לשיטתו בקורה]. אבל הרא"ש (שם) כתב דדוקא לחי העומד מאליו הוי לחי כיון דלחי משום מחיצה, אבל בקורה קיימא לן משום היכר, וממילא קורה העומדת מאליה, פסולה. [ודבריו מתיישבים היטב עם גירסת רבינו חננאל דלא גרס אבוי לטעמיה].

שכא) גמ', מהו דתימא למיסר בניינא הוא דעבידא, קמ"ל. מבאר הריטב"א דאף על גב דמיירי בשבנאן מתחילה לכך, מכל מקום הוה אמינא, דכיון דנראה כמי שעשוי למיסר בניינא, שכן דרך הבנאין, לא יהני מדין לחי, כיון דלא עבדא היכרא כלל, קמ"ל. ועיין בגאון יעקב, שדן לדין דקיימא לן לחי העומד מאליו הוי לחי, האם גם כהאי גוונא מהני, או דבזה נאמר דלמיסר בניינא הוא דעביד, יעווי"ש.

שכב) גמ', אחוי ליה בידיה, קם אדוכתיה. רבינו חננאל והרשב"א גרסו אחוי ליה לשמעיה קום אדוכתין. ומבאר הרשב"א (ד"ה ת"ש שבת), דכוונת רב היתה שהשמש יעמוד שם בתורת לחי, וכפי הדין המבואר במשנה הסמוכה שעושין לחיין אפילו מדבר שיש בו רוח חיים. והרשב"א בזה לשיטתו בעבודת הקודש (שער ג', ה') דשרי לעשות בשבת מחיצה של בני אדם אף על פי שהם יודעים שהועמדו לשם מחיצה, [נפליגי על הרמב"ם (שבת ט"ז, כ"ג)

הדרק הירמיה

שלא) גמ', הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה וכו'. מבואר דלכולי עלמא פרוץ מרובה על העומד פסול מדאורייתא. ועיין לקמן (י"ז): דתנן, דחכמים הקלו בביראות להתירן על ידי דיומדין. והקשה תוס' שם ד"ה עושין, הא בדיומדין הפרוץ מרובה על העומד ופסול מדאורייתא. ותירץ דהא דפרוץ מרובה פסול היינו דוקא כשאין שם ד' מחיצות, אבל בדיומדין הואיל ויש אמה מכל רוח בפאה, ממילא נחשב כל הפרוץ כפתח והוי שם ד' מחיצות. והרשב"א בסוגיין תירץ בשם הראב"ד, דפרוץ מרובה על העומד כשר מדאורייתא, ורבנן הוא דגזרו ביה, ובביראות הקלו, והא דאמרינן הכא דהכי אגמריה רחמנא למשה היינו משום שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו למשה בסיני.

שלב) גמ', אי הכי ליתני לא יהיו פירצות כבנין, קשיא. כתב הריטב"א דהגמ' בהכרח אמרה קשיא ולא תיובתא, דבודאי לא טעה רב הונא בריה דרבי יהושע במושנה מפורשת. ועל כרחק שנדחק לומר, דהתנא לא דק, וכונתו שלא יעשה פירצות שחשובות כאילו הן יתירות על הבנין, דהיינו מחצה על מחצה. ור"ה בריה דרבי יהושע הוכרח לדחוק כן במושנה, כדי שלא יבטל מאי דגמיר איהו מרבותיו דפרוץ כעומד אסור.

שלג) גמ', אמר רבי אמי במעדיף, רבא אמר וכו'. הקשה הפני יהושע בסוכה (ט"ו): איך אפשר דרבא מתרץ את הקושיא על רב הונא בריה דרבי יהושע, והא היה רבו, וביותר קשה מרבי אמי שהיה מאמוראי קדמאי. וכתב דלפי גירסת רבינו חננאל (בתוס' ד"ה רש"י גריס) ניחא, דלדידיה הקושיא מהא דאי אפשר לצמצם לכולי עלמא, ולא שייכא לפלוגתא דפרוץ כעומד, ועלה קיימי רבא ורבי אמי. והערוך לנר בסוכה (שם) תירץ, דשמא רבי אמי ורבא סברי, דהנדון דסכך אינו שייך כלל לענין פרוץ כעומד דאיירי דוקא במחיצות, וסכך אינו שייך אלא לדיני רוב דעלמא, ולכן בודאי היה ראוי לפסול בסכך מחצה על מחצה, ועל זה קאי תירוצם, ולא אפלוגתא דאמוראי דשמעתין. נופליגי בזה על סתמא דהש"ס בסוגין דהביא ראייה מסכך לנידון דפרוץ כעומד, וסברי כקושיית הפני יהושע שהזכרה לעיל אות שלא]. (ועיין במה שעורר בזה בהגהות רבי מתתיהו שטראשון וציין לכמה אמוראים מאוחרים שנקראו בשם רב אמי).

שלד) תוס' ד"ה רש"י גריס. ותימה דאין זה סוגיית הש"ס דמשני במעדיף ואינו חושש על קושייתו. והריטב"א כתב ליישב, דהגמ' הבינה דכל מה דאפשר לתרץ בנכנס ויוצא, אף דבמתניתין תנן "כמותן", היינו דוקא משום דבלאו הכי אי אפשר לצמצם שיהיה כמותן ממש, ומשום הכי שאלה והא אפשר לצמצם, ותירץ דמה שתירצנו בנכנס ויוצא, אינו משום דאי אפשר לצמצם, אלא משום דמיירי במתכוין להעדיף כדי שיוכל להכניס ולהוציא, וכמותן לאו דוקא.

דף ט"ז ע"א

שלה) גמ', נפרצה ביותר מעשר אסור. פירש רש"י ד"ה ועד עשר, דבנפרצה יותר מעשר מיתסר כולו ואפילו עומד מרובה על הפרוץ. ועיין בתוס' ישנים [המצוין ברש"י על הגליון] דהביא ממשכת כלאיים (פ"ד, מ"ד) דתנן בהדיא דרק כנגד הפירצה אסור, (ועיין בתוס' לעיל (ג): ד"ה והא דהעתיקו גם הם משנה זו), וכן הוא ברמב"ם (כלאיים ז', ט"ז), וברשב"א ובריטב"א בסוגיין כתבו,

בסוכה כ"ג). ובלחי חיישינן שלא ירגיש בזה, מה שאין כן בדופן בודאי ירגיש וליכא למיחש. (על פי ביאור הקרבן העדה שם).

שכז) גמ', ורבנן מי כתיב בספר, ספר כתיב וכו'. ובירושלמי (הלכה ז') איתא דרבנן דרשי כלל ופרט וכלל כרבי יוסי, אלא דקאמרי מה ספר תלוש אף כל דבר תלוש, לאפוקי אי כתב גט על מחובר לקרקע דפסול. (ועיין תוס' ד"ה מה ספר, דבכל מקום דורשים מ"בעין הפרט" לפי מה שדומה לחכמים לדרוש).

שכח) תוס' ד"ה על מנת. תימה הא אם מת אביה וכו'. והרשב"א תירץ דמיירי באומר לה על מנת שלא תלכי לבית ז'ה של אביך. דאף על גב דהזכיר שהוא של אביה, מכל מקום ז'ה העיקר. והוסיף הרשב"א בגיטין כ"א: ד"ה הא, דהא דלא חיישינן שיפול הבית בחייה ויהיה גט, או משום שלנפילה לא חיישינן, או דאכתי תהיה אסורה ליכנס לקרקעו של בית לעולם. והריטב"א כתב דהוא הדין אם אמר לה לאחר מות אביה על מנת שלא תלכי לבית אביך, הוה ליה כאומר לבית זה, דודאי כוונתו על הבית שהיה של אביה. ודומיא דיהודה שאמר לתמר אחרי שמת שם, שבי אלמנה בית אביך, וכונתו היתה בבית שהיה של אביך.

שכט) בא"ד, וי"ל דבית אביה קרויים כל יוצאי חלציו. המהרש"א (כאן, וביתר ביאור בסוכה כ"ד: ד"ה ע"מ) הקשה דאף דתירצו הקושיא מאם מת אביה, מכל מקום אכתי קשה מאם מכרו אביה דאז הוי כריתות, ותירץ דממכרו לא הוה קשיא להו, דבכל גווני לא הוי כריתות, דיכול לקנות בית אחר ותחזור ליאסר ליכנס בו. והש"ך (יו"ד רט"ז י"א-י"ב) פליג על המהרש"א בתרתי.

א. דנקט דאם קנה אביה בית אחר, מותרת ליכנס בו. ב. סבירא ליה דתוס' נתכוונו לתרץ גם על מכרו, דכיון דכל יוצאי חלציו קרויים בית אביה, ממילא אם ימכור אביה את ביתו, אכתי אין זה כריתות דאסורה ליכנס בבית יוצאי חלציו. ורבי מתתיהו שטראשון ציין לרשב"א בגיטין (כ"א: ד"ה הא) דהקשה כקושיית המהרש"א, והניח בצריך עיון. ונראה לכאורה דהרשב"א יכול להסכים לדינא עם הש"ך דבמכרו אביה, אסורה ליכנס לבתי יוצאי חלציו, אלא דסבירא ליה דאין זה תירוץ, דאכתי יש לחוש שמא גם יוצאי חלציו ימכרו את בתיהם שהיו להם בשעת הגירושין ויהיה כריתות, וכדברי הש"ך דאם נמכר הבית של שעת גירושין, תו ליכא איסור בבית אחר שיקנו. (י.ט.ס.).

של) גמ', פרוץ כעומד, רב פפא אמר מותר. מסקנת הסוגיא (ט"ז): כרב פפא. והקשו שם תוס' ד"ה והלכתא דבחולין (כ"ט). אמרינן לענין שחיטה ולענין טומאה דלכולי עלמא מחצה על מחצה אינו כרוב, ומאי שנא. ומסקי דשמא יש לחלק בין איסור וטומאה לבין ענין מחיצות, דלא דמו, וכן כתב הריטב"א בסוגיין. והקשה הפני יהושע בסוכה (ט"ו): דאם כן, מה מדמה הגמ' בסוגיין סכך סוכה לנידון דפרוץ כעומד, הא גם סכך אינו מדין מחיצה, ואין לדון בו אלא בדיני רוב, ועיין שם שהאריך לבאר באופן אחר מתוס', דרב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע נחלקו כאן האם ספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן או מדאורייתא, דאם הוא מדרבנן, בפרוץ כעומד הקילו, דטירחא גדולה היא למדוד ולצמצם אם העומד מרובה או הפרוץ, יעויי"ש. ומשום הכי מדמה הגמ' את הנדון של סכך, דגם התם מיירי בספיקא דאורייתא. מה שאין כן גבי שחיטה דבהמה בחייה בחזקת איסור, ובוה לכולי עלמא מחצה על מחצה כרוב. (ועיין לקמן אות שלד).

לומר דדוקא אם אין הפרוץ מרובה עליו מתיר את כל המחיצה, אבל אם הפרוץ מרובה עליו אינו מתיר. (שם) בא"ד, אלא כך דרך הש"ס שמתחיל קושיא מרישא. הקשה הצ"ח דאם כן לישנא דרבא בתירוצו אינו מיושב כל כך, דקאמר מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג, והרי לדברי התוס', סיפא גופא לא אתיא כרשב"ג אלא אחרי תירוצו של רבא [דלא אמר לבוד בפחות מד' אלא למעלה ולא למטה], ומדבריו משמע דפשיטא דסיפא כרשב"ג. ותירץ דכוונת רבא מדסיפא רשב"ג דהיינו דהיא ודאי לא כרבנן, רישא נמי, אף על גב דמצי אתי כרבנן, לאו רבנן היא אלא רשב"ג, ולא דסיפא פשיטא דאתיא כרשב"ג, אלא דעל כל פנים אינה כרבנן.

דף ט"ז ע"ב

(שם) גמ', רבא אמר מדסיפא רשב"ג וכו'. הקשה הריטב"א (לעיל עמוד א' ד"ה ולפום פשטה) אמאי לא ניחא ליה לרבא בתירוצא דאביי, דמחלק לרבנן בין עומד ג' לעומד ד', הא רבא עצמו סבר (לעיל ט). דמותר להשתמש בין הלחיים אי יש שם פחות מד' טפחים, וביש שם ד' מודה דאסור, הרי דאיהו גופיה מחלק בין ד' לפחות מד'. ותירץ דלא דמי, דהא דבין הלחיים אסור ביש בו ד', היינו משום דד' טפחים הוא שיעור "רשות" (כדמצינו ברשות היחיד וברמלית), ומשום הכי אינו בטל כלפי פנים. אבל לענין כלאיים אינו תלוי בזה, וראוי לומר דכל שהוא יותר משיעור לבוד לא יגרע כחו מחמת הפרוץ, כיון שאינו עושה עירוביאי.

(שם) גמ', שם. עיין בר"ש (כלאיים פ"ד, מ"ד) שהעתיק את דינא דברייתא דידן דמג' ועד ד' טפחים ופרוץ מרובה על העומד, אף כנגד העומד אסור. ותמה עליו רבינו עקיבא איגר (בגליון השו"ע, י"ד רצ"ו, מ"ו) דלפי מה דמסיק רבא הכא, הברייתא כולה רשב"ג היא, אבל לרבנן עומד ג' חשיב להתיר כנגדו אף על פי שהפרוץ מרובה. ועיין ברשב"א ובריטב"א בסוגיין שכתבו כן בשם הראב"ד, דלרבא דקיימא לן כוותיה, דעת רבנן דעומד ג' מתיר כנגדו גם אם הפרוץ מרובה. והגאון יעקב כתב ליישב שיטת הר"ש, דסבירא ליה דלא נחלקו אביי ורבא, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ומודה רבא דלרבנן בעינן עומד ד' להתיר כנגדו, אלא דאמר דאפשר להעמיד הברייתא אף כרשב"ג.

(שם) גמ', הא כפרוץ אסור, תיובתא דרב פפא. הקשה הקרן אורה הא תוס' לעיל (ט"ו:) ד"ה פרוץ ביארו, דרב אזיל למ"ד אפשר לצמצם, על כל פנים בידי אדם. ואם כן אמאי הוי ליה תיובתא מהכא, הא אפשר לתרץ דהברייתא אתיא כמאן דאמר דאי אפשר לצמצם, דמצינו שנחלקו בכך תנאים להדיא במסכת בכורות.

(שם) גמ', תיובתא דרב פפא תיובתא. הקשה הגאון יעקב (לעיל ט"ו, ב' ד"ה קשיא), אמאי לעיל (שם) כשהגמ' הקשתה לרב הונא בריה דרב יהושע מדיוקא דמתניתין אמרינן קשיא, והכא מדיוקא דברייתא הוי תיובתא דרב פפא. ותירץ על פי דברי הריטב"א (שם, הובא לעיל באות שלג) דהא דאמרינן התם קשיא, משום דאי אפשר לומר שטעה רב הונא בריה דרב יהושע בדבר משנה, ועל כרחק דסבירא ליה דהתנא לא דק. ויש לומר דסברא זו אפשר

דפירצת עשר אסרת דוקא כנגדה ואפילו אם הפרוץ מרובה על העומד. והתוס' הרא"ש העתיק את דברי רש"י בד"ה נפרצה ביותר מעשרה וביאר בדבריו, דרק כנגד הפירצה אסור. ולא הזכיר מדברי רש"י הנ"ל דביותר מעשרה מיתסר כולו. וצ"ע. [ועיין גם בריטב"א שהזכיר בדבריו אפשרות (אם תמצי לומר) לפרש, דפירצה יתירה על עשרה אסרת גם כנגד העומד].

(שם) גמ', שם. העיר הרשב"א מאי טעמא לא מנו את נפרצה יותר מעשרה, ואת היו שם קנים הדוקרנים, כל אחת כמידה בפני עצמה, וביאר, דהג' מדות הן שלש חלוקות באיסור גדר שנפרץ. א. בגוונא דאין הפירצה אסרת כלל, ובכלל זה פירצה פחות מג' או קנים הדוקרנין שעשה להן פיאה מלמעלה. ב. בגוונא שהכל נאסר בין כנגד הפירצה ובין כנגד העומד, והוא כשהעומד מג' עד ד' והיה הפרוץ מרובה על העומד. ג. בגוונא שכנגד העומד מותר וכנגד הפירצה אסור, ובכלל זה כשהעומד מד' ועד עשרה אמות, והפרוץ מרובה, או פירצה יותר מעשרה. (והרשב"א אזיל לשיטתו הנ"ל [באות הקודמת] דבכהאי גוונא, כנגד העומד מותר. ולרש"י שם שגם כנגד העומד אסור, יהיה דין זה של פירצה יותר מעשרה בכלל המידה השניה, וכן כתב הריטב"א).

(שם) תוס' ד"ה מארבעה עד עשר. ולא גרסינן עד ארבע אמות. כוונתן לאפוקי מספרים דגרסי "כל שהוא ארבעה ומארבעה ועד ארבע אמות ועד עשר אמות" (כמובא בתוס' הרא"ש). והטעם דלא גרסינן הכי, שאין כלל נפקא מינה לדינא בין פחות מד' אמות, ליותר מד' אמות. והריטב"א יישב גירסא זו, דהתנא רצה לפרוט לנו הדברים החשובים, דבכל מקום ד' טפחים חשוב לענין שטח רשות היחיד, וד' אמות חשובין שהם שיעור מקומו של אדם, והם שיעור מקום חשוב לענין פתח, [והיינו דכוונת התנא דאף על פי שד' אמות הוא שיעור חשוב, אין דינו חלוק לעצמו].

(שם) תוס' ד"ה אימא. סיפא גופה היה יכול להקשות. והרשב"א תירץ בשם הראב"ד. דהגמ' הבינה דהסיפא אתיא כתנא דסבר ליה כרשב"ג, דדוקא בד' הוי מחיצה חשובה, ופליגי עליה, דלדעתו לא אמרינן לבוד אלא בפחות מג' ולא בפחות מד'. והקשה עליו הרשב"א דאם המקשן ידע דיש תנא שסובר כך, מאי איכפת ליה למימר דהאי תנא רבנן הוא, דהא רבנן גילו דעתם רק לענין לבוד, ולא לענין חשיבות מחיצה. ואם כן, המקשן עצמו כפי שהבין בסיפא, יכל לומר את תירוצו של אביי, דזה גופא תירוצו דאביי. והריטב"א תירץ קושיית התוס', דסיפא כולה רשב"ג היא, והא דתנא שלא יהיה בין זה לזה כמלואו. כוונתו ל"מלואו של עד ד' טפחים", דהיינו ד' טפחים עצמם לדעת רב פפא דמוקי ליה בנכנס ויוצא, משום דכשיש בין זה לזה ד' טפחים שלמים, נפיק מתורת לבוד, ומעתה יהיה צריך להזהר שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד. (ולכעין זה כיון בנמוקי הגרי"ב).

(שם) בא"ד, ולרשב"ג אפילו יותר ממלואו אין בכך כלום, כיון דליכא ד' כלבוד דמי. כתב הקרן אורה, דאין סברתם מוכרחת, דאפשר לומר דדוקא לרבנן דלבוד בג' טפחים הוא מהלכה למשה מסיני, בזה אמרינן דכל שיש לבוד בכל המחיצה, לא איכפת לן שהפרוץ מרובה על העומד. אבל לרשב"ג דשיעור ד' טפחים דאמרינן ביה לבוד משום דפחות מד' אינו חשוב, בזה יש

דהאי גיסא וכו'. הקשה המהר"ם דלעיל (י:): משמע להדיא דעומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות אינו מטעם דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. דהרי הגמ' שם מביאה לפשוט שעומד מרובה מב' רוחות לא הוי עומד, ודוחה "לעולם אימא לך הוי עומד, ושאיני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא וכו' ומבטל ליה". אם כן מוכח להדיא דב' פסולים הם. ותירץ דתוס' הבינו בדחיית הגמ' לעיל דאפשר דרק היכא דיש אוירא מב' הצדדים לבטל העומד, אמרינן דעומד מב' רוחות לא הוי עומד. וכאן דבריהם על פי דחיה זו, ולכן פירשו דהעומד מב' רוחות דהכא, אינו עומד מחמת האוירא דמהאי גיסא ומהאי גיסא. ועיין מגן אברהם (שס"ב, ט"ז) שעמד בקושיית המהר"ם. ותירץ דתוס' גרסו בגמ' דידן "והא עומד מרובה מב' רוחות לא הוי עומד" (וכעין זה גרס הרשב"א) וקשיא להו, דבגמ' דלעיל (י:): לא איפשטא שאלה זו, ולכן פירש דהגמ' כאן מתכוונת לדין אתי אוירא דהאי גיסא וכו'. (כך ביאר דבריו המחצית השקל, וכעין זה ביאר הקרבן נתנאל דבריו, עיין באות הקודמת).

שמט) בא"ד, משום דאתי אוירא דהאי גיסא וכו' ומבטל ליה לעילא. אבל הרשב"א כתב, דליכא למימר הכא אתי אוירא דמהאי גיסא וכו', כיון דכשאתה בא לומר דהאויר שמעל החבל העליון יבטל את העומד, נאמר דאין אומרים לבוד לחומרא, ואם כן החבל העליון מפסיק בין החבל האמצעי ובין אוירא דעלמא שמעליו. ואם תאמר, דאם כן יהיה אויר בין החבל האמצעי לעליון, ויבא אויר זה ויבטל את העומד של החבל האמצעי, יש לומר לבוד להקל והרי הכל עומד שלם מהחבל האמצעי עד העליון, ואין שם אויר. ושוב חזר בו הרשב"א, כיון דמסוגיא דלעיל (ט:): גבי מבווי שרצפו בלחיים מוכח דאמרינן לבוד להחמיר.

שנ) בא"ד, דאכתי נעביד פחות מג' וכו'. פירש המהרש"א דתוס' נקטו דוקא כהאי גוונא שמתוך הו' טפחים העליונים יש ג' וחצי פחות משהו אויר, וג' וחצי ועוד משהו עומד. ולא ציירו באופן שהאויר הוא ג' וחצי ממש, והעומד הם רק ג' וחצי העליונים ולא יותר, משום דבכהאי גוונא דהעומד אינו מרובה על הפרוץ אלא שוה לו, אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, כדאמרינן גבי ויעשה פס אמה וירחיק אמה וכו'. (לעיל י:). (עיין באות הבאה).

שנא) גמ', אלא רב המנונא הכי קא מבעיא ליה וכו'. כתבו הרשב"א, והרא"ש (סימן כ"ב), דאיכא פלוגתא איך לפסוק בבעיא דרב המנונא כיון דלא איפשטא, יעויי"ש. והטור (שס"ב) כתב דפרוץ כעומד מותר בין בשתי בין בערב. וביאר הבית יוסף, דכיון דפסק לקולא בבעיא דרב המנונא, הוא הדין דגם עומד כפרוץ בערב הוי עומד. והביאור הלכה (שם סעיף ט' ד"ה פרוץ) הקשה דלא משכחת לה פרוץ כעומד בערב, דאם באופן שעשה למעלה פס של שלש ומחצה טפחים, והחלל נמי שלש ומחצה טפחים, ולמטה פס של ג"ט דבלא"ה אין מחיצה כלל, לא נוכל להתיר בזה מחמת פרוץ כעומד דכיון שיש אויר למעלה מהפס העליון עד לרקיע, אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא (היינו החלל שבאמצע) ומבטלי ליה להפס, וכדמוכח בסוגיא דדף י', דאפילו למאן דאמר פרוץ כעומד מותר, אם יש אויר משני הצדדין אתי אוירא ומבטל ליה, נוכחות הביאור הלכה דבכהאי

לומר דוקא בקושיא ממשנה, אבל הכא דהוי ברייתא, לא דחקינן לה כדי ליישב את דברי רב פפא, דלא חש כל כך לתיובתא מברייתא.

שמה) תוס' ד"ה והלכתא. אין לתמוה וכו'. ובתוס' רא"ש תירץ בשם רבינו מאיר, דלעולם העומד חשוב כרוב, בין במחיצות ובין בשחיטה. וממילא דבמחיצות שהעומד מתיר, הוי לקולא. ובשחיטה שהעומד אוסר, הוי לחומרא. (ועיין בהגהות רבי אלעזר משה הורוויץ שכיוון לכך) והרשב"א כתב דאליבא דהראב"ד (עיין אות שמג) דמדאורייתא אפילו פרוץ מרובה על העומד כשר, לא קשה מידי, דבמחיצות הקלו בפרוץ כעומד, כיון דהוא נדון דרבנן, אבל גבי שחיטה דהא דבעינן רוב הוא דין דאורייתא, אזלינן לחומרא שמחצה על מחצה אינו כרוב. והרשב"א עצמו כתב ליישב על פי הירושלמי בריש מכילתין (הלכה א'), דאמר דמדינא גם שחיטה מחצה על מחצה כשירה. והחמירו רבנן משום מראית העין. ואם כן יש לומר דהתם חשו יותר למראית העין מאשר מחיצות.

שמו) גמ', אי מוקים לה תתאי הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה. הקשה החזון איש (ע"ז, ב') דמהא גופא שבקיעת גדיים פוסלת מחיצה תלויה, נוכיח שאין דין עומד מרובה בערב, שהרי בשתי כשמכשירין עומד מרובה לא איכפת לן אי איכא בקיעת גדיים, ותירץ דודאי גרע ערב משתי, דבשתי כשהעומד מרובה, זהו עיקר שיעור המחיצה, דלא בעינן אלא שיהיה הרוב גדור. אבל בערב עיקר שיעור המחיצה הוא עשרה טפחים שלמים, וכשנחסר מהיה טפחים, חסר מעיקרה של מחיצה. אלא דאכתי מספקא לן להכשיר עומד מרובה כיון דעומד מרובה בכוחו גם להשלים שיעור כדאמרינן לעיל (י:): גבי עור העסלא. והוה ליה הכל כעומד ממש ואיכא עשרה טפחים, ומעתה ניחא דמסתבר דכל זה כשעיקר המחיצה היא על הארץ, ורק חסר באמצעיתה, אבל אם סמוך לקרקע אין מחיצה וגדיים בוקעים בלא עיכוב, חסר בעיקר תנאי המחיצה, וליכא למימר שעומד מרובה דערב יוכל להכשירה.

שמוז) גמ', אי מוקים ליה במיצעי וכו' שמעת מינה עומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות וכו'. דייק הקרבן נתנאל (סימן כ"א אות ל') משאלת הגמ' שמעת מינה וכו' דסבר סתמא דהש"ס דלא הוי עומד, והקשה הא לעיל (י:): שואלת הגמ' להיפך שמע מינה עומד מרובה מב' רוחות לא הוי עומד, דמשמע דסתמא דהש"ס נקט דהוי עומד. וביאר דזה הוקשה לתוס' ד"ה אי מוקי, שמשום הכי פירש דכוונת הגמ' כאן הוא לדין אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לעומד. (עיין שם שביאר כן בדברי המגן אברהם (שס"ב, ט"ז). ועיין באות הבאה). עוד כתב, דההגהות אשר"י (סוף סימן כ"ג) לא ניחא ליה בתירוץ התוס', משום דאם כן היתה הגמ' צריכה לכלול ולשאול, אי אוקי ליה מעילאי או בי מיצעתי אתי אוירא דהאי גיסא וכו'. (ועיין ברשב"א מה שכתב בזה). ועל כן כתב ההגהות אשר"י לחלק בדין עומד מרובה מב' רוחות, בין אם העומד עומד ממש, או רק עומד על ידי לבוד. דבעומד ממש הוי עומד וכדברי סתמא דהש"ס לעיל דף י', אבל כשהעומד רק על ידי לבוד, לא הוי עומד כשהוא מב' רוחות וזו כוונת סתמא דהש"ס בסוגיין.

שמה) תוס' ד"ה אי מוקי, ולא הוה ליה עומד משום דאתי אוירא

בשולחן ערוך (שם א'). והב"ח והט"ז (שם ס"ק ב') הקשה איך פסק כן, הא רש"י בד"ה לא פנוי מכלים מחמיר בזה להדיא, שכתב, שאם לא הוצרכו אלא לבית סאתיים והקיפו ד' בטלי מחיצות. והט"ז דחה ראיית הבית יוסף מהגמ', דהא דלא נקטה הגמ' הוצרכו לארבע והקיפו שש, כיון דלולי דברי המרדכי המחודשים מהיכי תיתי שיש מעלה בשש יותר מבשבע שהגמ' תדקדק לנקוט דוקא שש. והאבן העזר (בחיידושו למסכתין) כתב, דלפי דבריו (הנוכרים באות הקודמת) דקיימא לן דלשניים נותנין בית ד' סאין, יש לומר דרש"י והמרדכי לא פליגי. דרש"י קאי על דברי חכמים בברייתא, ולדידהו דגם ליחיד נותנין כל צרכו, באמת הדין דכל שיש בית סאתיים פנוי בטלי המחיצות. אבל להלכה דפסקינן כרבי יהודה דלאחד ולשניים נותנין בית סאתיים לכל אחד, ולג' הקלו לתת להו כל צרכן, יש לומר דכל הדין שלא יהיה בית סאתיים פנוי הוא רק בקולא הנוספת של שיירא שמקבלין כל צרכן, אבל בית שש שהיה מגיע לג' אנשים גם לפי חשבון של בית סאתיים לכל אחד, בזה לא איכפת לן שיהיה בית סאתיים פנוי, וכדברי המרדכי.

שנה) תוס' ד"ה עירב דרך פתח. ועוד דלמסקנא דשמעתין וכו' כ"ש דיתיר בעירובו דרך הפתח. כוונת דבריהם דלפי המסקנא דמודה רבי יצחק באיתנהו לדירורין, כל שכן שיסבור כרב הונא בנדון דעירב דרך פתח ונסתם, דחשיב איתנהו לדירורין. נומפני שהיה מקום לומר דכיון דנסתם הפתח ואין יכולין לילך מזו לזו, חשוב כליתנהו לדירורין, לכן הביאו ראייה מהגמ' לקמן (ע' ב') דנסתם הפתח קיל טפי מניטלו קורותיו דמקיל בה רבי יהודה (שרבי יצחק יכול לסבור כמותו). וממילא בנדון של תוס' כשעירבו בין בית הכנסת לבית ונסתם הפתח, לא נפסל העירוב בכך אף לדעת רבי יצחק. כך ביאור דברי התוס' על פי דברי הרא"ש (סימן כ"ג) ותוס' רבינו פרץ. ועיין בדבריהם שהוסיפו דלפי זה, למסקנא נדחה גם כן הא דאמרינן תסתים דרב הונא דאמר שבת גורמת, שהרי כל הראיה שהוא סובר כן היתה מדהתיר בנסתם הפתח, אם כן השתא דגם רבי יצחק מתיר בזה, אפשר דרבי יצחק הוא הסובר שבת גורמת ורב הונא יסבור דירורין גורמין.

שנו) בא"ד, וריצב"א אומר וכו' דקפיד אמחיצה טפי וכו'. כתב המהרש"א דלדעת ריצב"א ליתא לראיה שהוכיחו התוס' לעיל דרבי יצחק מודה להתיר בנסתם הפתח, קל וחומר ממבוי שנפלו קורותיו. משום דלפי דברי ריצב"א הא דמבואר לקמן (ע'): דנסתם הפתח קיל מנפלו קורותיו, היינו דוקא אליבא דרב הונא דאזלא סוגיא דהתם אליביה, ומשום דקפיד אמחיצות. אבל לרבי יצחק דקפיד אדירורין, יש לומר דחמיר נסתם הפתח, דאין הדירורין יכולין לילך מזו לזו, טפי מנפלו קורותיו דהדירורין נמצאים. נוממילא דאם רבי יצחק אוסר בנסתם הפתח קאי ה"תסתיים" דאמרה הגמ', גם למסקנא].

שנו) גמ', איכא בינייהו יחיד בישוב. כתבו רבינו חננאל והרי"ף (ה). דהלכה כרבנן בתראי. ודבריהם צריכים עיון, דהא הם עצמם העתיקו לעיל את דברי רב נחמן, דפסק שיחיד אפילו בדרך אין לו כי אם בית סאתיים, ואיך פסקו כאן כרבנן בתראי דאפילו ליחיד בישוב נותנין כל צרכו. וביאר הב"ח (בהגהותיו על הרי"ף אות א') דכוונתם לפסוק לענין שיעור המקום שנותנין לו

גוונא חשיב עומד כפרוץ ולא עומד מרובה על הפרוץ, מפני שרק על ידי צירוף ב' העומדין יהיה העומד מרובה, ואנן קיימא לן דעומד מרובה מב' רוחות לא הוי עומד]. וע"כ כתב דצ"ל דהטור לאו בדוקא נקט פרוץ כעומד לענין ערב, והשאיר את דברי הב"י בצע"ג. וחזון איש (ס"ח, ט') תירץ על פי דברי התוס' לעיל (י'): ד"ה אצבעיים בסוה"ד, דחילקו לענין אתי אורא דהאי גיסא ודהאי גיסא, בין תחילת מבוי לסופו, אם כן הוא הדין כאן, אם היה כבר כותל של עשרה טפחים, ונפרץ ממנו ג' טפחים ומחצה אחר שעלה ג' טפחים מהקרקע, הוה ליה פרוץ כעומד בערב. נלפי הצד שעומד מרובה מב' רוחות לא הוי עומד. ולהצד דהוי עומד, כגון שנפרץ ה' טפחים באמצעיתו ונשתתיר ג' טפחים על הקרקע וב' טפחים מעל הפירצה].

שנו) גמ', ג' נעשו שיירא ונותנין להן בית שש. הרשב"א הביא, דבירושלמי איתא, דאם הן מרובין משלשה נותנין להן לפי חשבון. וביאר, דהיינו שלכל אדם נוסף, מוסיפין עוד בית סאתיים]. אמנם בתוס' הרא"ש נקט דמג' ומעלה, אפילו הן מרובין אין נותנין להן אלא בית שש. ודומיא דיחיד ושניים, שהן שוין לדעת רבי יוסי ב"ר יהודה, ואין להם אלא בית סאתיים.

דף י"ז ע"א

שנו) גמ', רישא רבי יוסי ב"ר יהודה וסיפא רבנן, אין משום דקאי אבוה בשיטתיה. מבואר דביחיד קיימא לן כרבי יוסי ב"ר יהודה, דאין נותנין לו אלא בית סאתיים. והבית יוסף (ש"ס) נסתפק, האם לשניים נותנים בית סאתיים אחד, או בית סאתיים לכל אחד, והניח בצריך עיון, יעוי"ש. ועיין ט"ז (שם, א') שהוכיח מדקאמר רבי יוסי ב"ר יהודה ג' נעשו שיירא ונותנין להן בית שש, דעל כרחק דלבי' אין נותנין כי אם בית סאתיים אחד, דאי לאו הכי מאי רבותייהו דג' דנעשו שיירא, הלא גם ב' מקבלים לפי חשבון בית סאתיים לכל אחד. וכך נקטו רוב האחרונים. עיין ב"ח ומגן אברהם שם. אבל האבן העזר (בחיידושו למסכתין ט"ז: ד"ה דרש) יצא לדון בדבר חדש, דאף על גב דר"י ב"ר יהודה בודאי סובר דלבי' נותנין רק בית סאתיים אחד, מכל מקום בזה לא קיימא לן כוותיה, ומשום דבהא לא קאי אבוה בשיטתיה, דלרבי יהודה נותנין בית סאתיים לכל אחד. והכריח זאת, דאי לאו הכי מנא ידעה הגמ' לעיל לומר דלרבי יהודה בשיירא נותנין להן כל צרכן, דילמא סבר כרבי יוסי בנו, דנותנין להן רק בית שש, על כרחק דהגמ' הבינה דלרבי יהודה לבי' נותנין בית ד' סאין, [דכן הוא דיוק לשונו שאמר בברייתא "כל מחיצות שבת לא התירו ליחיד יותר מבית סאתיים" דמשמע דלשניים התירו בית ד' סאין]. וממילא על כרחק דהא דהיקל רבי יהודה במשנה בשיירא יותר מליחיד, כוונתו לכל צרכן. (ועיין באות הבאה).

שנו) גמ', לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע, אפילו בחמש אסורין. המרדכי (תפ"ג) כתב בשם ר"י דדוקא אם הקיפו שבע, ויש שם בית סאתיים פנוי אסורין, אבל אם הקיפו שש ויש שם בית סאתיים פנוי [שלא הוצרכו אלא לד'] מותרין. דכל שהם ג' אנשים יש להם בית שש בין הוצרכו לו ובין לא. וכתב הבית יוסף (ש"ס) שכדבריו מוכח מסוגיין, דאי לאו הכי למה נקטה הגמ' שהוצרכו לחמש והקיפו שבע אסורין, היה לה לנקוט רבותא טפי דאפילו הוצרכו לארבע והקיפו שש אסורין. ופסק כן

הפתח אף כשאין חנייתן קבע. (י.ס.).

דף י"ז ע"ב

שסב) גמ', קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה. תוס' נזיר (מ"ג:): ד"ה והאי פירש הכוונה, דאם קודם מותו יכול לקרוא ויש עונין קרובין אליו, אינו מת מצוה, ואם אין עונין הוי מת מצוה. אמנם **בירושלמי** (נזיר פ"ז, א') משמע, דהכוונה, שאם עובר ליד המת כהן וקורא, ויש מי שיענה לו ויבא לטפל בו, אינו מת מצוה שיהא מותר לכהן ליטמא לו. והובאו דבריו **ברמב"ן** יבמות (פ"ט:), וכן פסק **הרמב"ם** (הלכות אבל ג', ח'). ועל כל פנים נלמד מזה שאם יש רבים שיתעסקו בקבורתו אינו מת מצוה. וזה ביאור הגמ' כאן שמוכיחה מברייתא זו דבאית ליה קוברין אינו מת מצוה.

שסג) גמ', ומת מצוה קנה מקומו, והתניא וכו'. החזון איש (י"ד ר"ט, י"ב) מבאר את דברי הגמ' באופן מחדש, דבאמת היה צד לומר שתקנת יהושע היתה שמותר לקבור מת מצוה במקומו, ואין בזה חשש גזל. אבל מותר גם לקברו בבית הקברות. (והוצרך לתקן כן, דאי לאו הכי לפעמים יהיה טורח על המוצא לנשאו לבית הקברות ולא יקברו). ולצד זה היה ניחא דאם המת מוטל בסרטיא, דאין ראוי לקבורה שם מפני שמכשיל את הרבים, מפנהו לצד, שהרי אין חיוב לקברו במקומו. אלא שהגמ' הבינה שהלשון מת מצוה קונה מקומו משמע שהקבורה במקומו חובה, ואסור לקברו בבית הקברות. (ותיקן כך, דאם היה מותר להוליכו, פעמים שיתחיל להוליכו וילאה וישתהה בדרך, או שעל ידי זה יבאו השכנים לידי קטטות היכן לקברו). וכיון שכן, הבינה הגמ' דאם הוא מוטל בסרטיא שאינו ראוי לקבורה שם **בטלה** תקנת יהושע, ואין רשות לקברו בשדה של אחרים כלל. ומשום הכי שאלה, איך במוטל בסרטיא, מותר לקברו בשדה שבצד הדרך. וביאור תירוץ הגמ' הוא, דבכלל תקנת יהושע היה, שאם המת נמצא במקום שאינו ראוי לקבורה, עדיין יש חובה לקברו במקום הסמוך ביותר הראוי לקבורה, דגם זה בכלל מקומו הוא. ונדבריו אלו ניחא רק לפי מה שפירש רש"י בבבא קמא (פ"א:): ד"ה מפנהו בקושיית הגמ'. אבל רש"י בסוגיין ד"ה מפנהו פירש להדיא, דהשאלה היא, דאי קנה מקומו היכי מצי למשקליה מהתם. ודלא כדבריו (י.ס.).

שסד) גמ', שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור. מדברי הטור (י"ד ש"ד) מתבאר, דדין זה הוא אפילו אם השדה בור רחוקה והשדה ניר קרובה. ומקורו ממסכת שמחות (ד', ג'). אבל **הרמב"ם** (טומאת מת ח', ז') לא חילק בדין זה. וכתב **החזון איש** (י"ד ר"ט, י"ב) דנראה דלא גרס לה. וכתב עוד דלביאורו הנ"ל (באות הקודמת) אתי שפיר היטב, כי כוונת הגמ' בתירוצה דהמקום הראוי לקבורה הסמוך ביותר למת הוא מקומו וחובה לקברו שם. ואם כן מסתבר דאסור להוליכו רחוק יותר כדי שיקבר בשדה בור. וכמו במת שנמצא במקום הראוי לקבורה שאסור לסלקו משם לשדה בור.

שסה) גמ', מים אחרונים חובה. כתב הריטב"א דהחובה מצד סכנת מלח סדומית, מלבד מה שיש בהם מצוה כמו במים ראשונים, כדילפינן (בברכות נ"ג:) מקרא והתקדשתם אלו מים ראשונים, והייתם קדושים אלו מים אחרונים, וכתב דלפי זה לא

כרבי יוסי ב"ר יהודה דאין לו אלא בית סאתיים, ומכל מקום קיימא לן כרבנן בתראי בהא דשיעור זה נותנין לו גם בישוב. ומבואר על כל פנים מדבריהם דלתנא קמא אין נותנין ליחיד בישוב אפילו בית סאתיים, אבל **הראב"ד** (הובא ברשב"א) כתב, דבית סאתיים נותנין לכולי עלמא אפילו ליחיד בישוב, ולא נחלקו רבנן בתראי אלא לענין לתת לו כל צרכו. וממילא דאין הלכה כמותם כלל, כיון דפסק רב נחמן כר"י ב"ר יהודה שליחיד [אפילו בדרך] אין נותנין כי אם בית סאתיים. [ונמצא שלדעת הראב"ד ביחיד קיימא לן לגמרי כר"י ב"ר יהודה, ובשיירא קיימא לן לגמרי כרבנן].

שנח) מתניתין, ופטורין מרחיצת ידים. עיין ברבינו יהונתן (ד: מדפי הרי"ף ד"ה ארבעה) שכתב, דהתירו להם לאכול בלא נטילת ידיים, ו**להתפלל** בקנח ידיהם בעפר לבדו. [ואם נפרש בדבריו דקנח ידיים בעפר קאי גם על אכילה, יהיה מוכח דגם אין צריכים לכרוך ידיהם במפה, וכך מוכח גם **מהבית יוסף** (סימן קס"ג)].

שנט) מתניתין, שם. הסמ"ג (ריש הלכות עירובין) הביא **מתשובת רב האי גאון** דמשום הא תיקן שלמה נטילת ידיים, דעד ימיו היו עסוקין במלחמות תדיר, והיו פטורין מנטילת ידיים. ועיין **בחשק שלמה** שהביא דבשבת (י"ד). איתא, דשלמה גזר רק לקדשים, ואם כן יהיה מוכח מדברי רב האי גאון דבמחנה פטורים אפילו מנטילת ידיים לקדשים.

שס) מתניתין, ומלערב. הירושלמי בפרקין (הלכה י') מביא ברייתא "אהלים שבמחנה צריכין עירוב, שבשיירא אינן צריכין עירוב". והעתיקו **הרמב"ם** (עירובין א', ג'). והקשה **הרמ"ך** איך פסק כהירושלמי נגד המפורש במתניתין. ועוד, דהרמב"ם גופיה בהלכות מלכים (ו', י"ג) פסק שבמחנה פטורין מלערב. ו**בתוספתא** (ב', ד') איתא להאי ברייתא להיפך, "אהלים שבשיירא חייבין בעירוב ושבמחנה פטורין מן העירוב". וכתב **הרשב"א** דנראה שכוונת הירושלמי להעתיק ברייתא זו, אלא שהנוסחא בירושלמי משובשת. אבל **המגיד משנה** (עירובין שם) תירץ דהירושלמי והרמב"ם בהלכות עירובין מדברים במחנה שאינו בדרך למלחמה, אלא שחונה בקביעות באיזה מקום, וקא משמע לן דדוקא במחנה שהאהלים קבועים, אוסרין זה על זה בלא עירוב, מה שאין כן בשיירא שחנו רק לשבת אחת ואין אהליהם קבועים שם, אין אוסרין זה על זה ולא בעי עירוב. אבל המחנה הנוצר במשנתו וברמב"ם בהלכות מלכים, מיירי בהולכין למלחמה דבהם הקילו דגם באופן שטעונין עירוב מצד חנייתן, אין צריכין לערב.

שסא) רש"י ד"ה ומלערב. אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם ויש שם פתח אין צריכין לערב. אבל **הרמב"ם** (בפיהמ"ש ובפ"ו ממלכים ה"ג) ו**רבינו יהונתן** (ד: מדפי הרי"ף) פירש שהמחנה מוקף מחיצה, וקא משמע לן שאין צריכין לערב כדי לטלטל מאהל לאהל. [ולכאורה צריך ביאור אמאי רש"י לא פירש כך. ואפשר דעל פי הירושלמי הנוצר באות הקודמת וביאור המגיד משנה, הדין הוא שאהלים שבמחנה ההולכים למלחמה אין צריכין עירוב בדרך כלל, גם בלא פטור מיוחד כיון שאין חנייתן קבע, ולכן פירש רש"י דהקיפו בשתי מחיצות נפרדות, ובהא פשיטא דלולי הפטור המיוחד של מחנה היו צריכין לערב דרך

הדרך היומיומית

מסכת עירובין דף יז - דף יח

יז בניסן - יח בניסן התשע"ג

רחבין אמה לכל צד, אבל הפשוטין דלא באו אלא למעט מהריוח שבין הדיומדין, אין צריכין להיות רחבין אמה. וכתב עוד דכן איתא בירושלמי פסין אין להם שיעור. ועל כרחך דקאי על הפשוטין, שהרי לדיומדין יש שיעור. ומכל מקום נחלקו המפרשים אם אין להם שיעור כלל וסגי אפילו במשהו, או שאין להם שיעור כדיומדין, אבל מכל מקום בעינן ג' או ד' טפחים שהוא דבר חשוב. והקשה, אפילו אם יהיו הפשוטין רחבין אמה אמאי לא יבטל להו אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא שרבה עליהן. ותירץ דמדאורייתא כל עומד שהוא דבר חשוב לא מבטל ליה אוירא, וכדמצינו לעיל (ט"ז). גבי מחיצות כלאיים שפס ד' מתיר כנגדו. ורבנן הוא דהחמירו בזה, ובפסי ביראות הקלו. ועיין תוס' ישנים על הגליון מה שכתב, והוא סובר כרש"י שפשוטין רחבין ששה. וגם רבינו יהונתן (ה': מדפי הרי"ף ד"ה עושין) נקט כרש"י דבעינן פשוטין רחבין אמה.

דף י"ח ע"א

(ב) מתניתין, או סהר. עיין רש"י. והרמב"ם בפירוש המשניות כתב "ידוע בית הסהר". והרע"ב הבין מדבריו דכוונתו לבית האסורים. ועיין ברמב"ם (שבת י"ד, א'). ועיין בפיהמ"ש להרמב"ם שביעית (ג', ד') שכתב סהר הוא גדרות צאן. ולכאורה נראה דכוונת הרמב"ם בפיהמ"ש כאן הוא דסהר של צאן הוא מלשון בית הסוהר. דהוא המקום שאוסרין שם הצאן. נוכח משמע דקדוק לשונו בפ"ב מהלכות שמיטה ויובל ה"ד שכתב "סהר של צאן" דמשמע דיש סהר לאדם וסהר לצאן.]

(ג) מתניתין, או מוקצה. פירש רבינו חננאל (על הגליון כ"ב). שהוא מקום גבוה שנעשה מוקצה מן רשות הרבים ומן הכרמלית. ורש"י פירש רחבה שאחורי הבתים. והקשה עליו הביאור הלכה (שני"ח, א' ד"ה לדירה) דבגמ' לקמן (כ"ד). אמרינן להדיא, דרחבה שאחורי הבתים שהיא יותר מבית סאתיים אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, עיין שם שהאריך והניח בצריך עיון.

(ד) מתניתין, ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין. בחכמת מנוח כתב דכל זה נמחק, וכן בדפוסים ישנים אינו. (ומשום, דהווי כפל מה שכתוב לעיל במשנה). אמנם הרבינו יהונתן (ו'). מדפי הרי"ף ד"ה אמרו) כתב, דהתנא שנה דין זה, כדי לסתום, דלהוי מחלוקת ואחר כך סתם דהלכה כסתם.

(ה) רש"י ד"ה וחצר. הואיל ומימיהן ראוין לשתיית אדם, תשמיש דירה מעלייתא הוא. וכן פירש"י גבי דיר וסהר (לקמן כ"ב). ד"ה כל אויר, דתשמישן לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד, ובשו"ת נודע ביהודה (תניינא או"ח, מ"ז) הביא, דהאור חדש מצדד שהיקף לצורך דירת בהמה, חשיב נמי מוקף לדירה, ואפילו ליכא התם תשמיש לאדם. ועיין מה שדן בדבריו. וביאור הלכה (שני"ח, א' ד"ה לדירה) כתב דהרשב"א (כ"ב. בד"ה הראשון) כתב, בשם רש"י דפסי ביראות נחשבין מוקפין לדירה מפני שהבהמה עומדת שם. ודלא כרש"י שלפנינו דדחיק לאשכוחי ביה תשמיש לאדם, והניח בצריך עיון למעשה.

(ו) תוס' ד"ה אפילו וא"ת ומאי שנא גבי שיירא וכו' והכא גבי פסין וכו' לא אצרכיה שלא יהא בית סאתיים פנוי. והריטב"א כתב דיש שפירשו דאין הכי נמי, דמה שאמרו בפסין שאפשר להקיף אפילו עשרה כורין, היינו באופן שכך הוא כדי צרכן,

סגי בטעמים שכתבו תוס' ד"ה מים, במה שלא נהגו היום במים אחרונים, דאף אי ליכא סכנה, מכל מקום מצוה אכתי איכא. אלא דכתב דמצות מים אחרונים הנלמדת מזהייתם קדושים, אינה אלא על המברך וכדמשמע בברכות (שם). ועיין שם עוד.

(שסו) גמ', כויל מלחא מאי וכו'. ברמב"ם (ברכות ו', ג') היתה גירסה, "אבל המלח צריך נטילת ידיים באחרונה". והראב"ד הבין שהרמב"ם פירש כך את הדין של כויל מילחא הנאמר בסוגיינתו. ולכן השיג דהרמב"ם קלקל עלינו את הלשון. וכוונתו דכויל אין פירושו אבל אלא מדד וכמו שפירש"י. נכל זה מבואר שם בלחם משנה]. אבל בספרים אחרים הגירסא ברמב"ם כל המלח וכו', ופירושו מדד, ואתי שפיר.

(שסז) גמ', מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. פירשו רש"י ותוס' דאכסניא הם חיילות ההולכין למלחמה. והרמב"ם (בפירוש המשניות דמאי פ"ג, מ"א. ובהלכות מעשר י', י"א) פירש דאכסניא היינו אורחין ונעשה זו לחזוק מצות האכסניא בדתינו, כדי להקל על בעלי האכסניא. ולדבריו, לכאורה כוונת הגמ' לומר דכשם שהקלו בעניים ואורחין, כך ראוי להקל במחנה שהם כעין עניים ואורחין. [ועיין לשון רש"י לקמן (ל"א): ד"ה אכסניא ודהו להו כעניים שהרי אינן בבתיהן].

(שסח) גמ', דתני רבי חייא לוקין על עירובי תחומין. מבואר דסבירא ליה תחומין דאורייתא. והקשה הרי"ף (ה'). הא קיימא לן דתחומין דרבנן, (והכא משמע דסתמא נקטינן שתחומין דאורייתא). ותירץ על פי דברי הירושלמי דתחומין ד"ב מיל דאורייתא ונלמד משיעור מחנה ישראל. ויש נוסחאות דגרסי ברי"ף דעדיין קשה דהרי משמע בסוגיין, דבתחום דמועיל לו עירוב, לא הקלו במחנה בלא עירוב, דהרי יש בו מלקות, ואי הכוונה הכא לתחום ד"ב מיל, הלא לא מהני ליה עירוב כלל, ואם כן עדיין הקושיא במקומה עומדת. והרא"ש (סימן כ"ד) כתב, דאי משום הא אינה קושיא כל כך, דאפשר לומר דכיון דיש מלקות בשום תחום שבת, דהיינו ב"ב מיל, לא רצו להקל במחנה בלא עירוב גם בתחום של אלפיים אמה. על כל פנים, הנראה מדברי הרי"ף דסבירא ליה לדינא דתחומין של י"ב מיל דאורייתא. וכן כתב המגיד משנה (שבת כ"ז, א') בשיטתו. אבל הרמב"ן במלחמות מצדד, דהרי"ף לא מסיק הכי להלכה, ונתכוין רק לישב סוגיא דידן. וכן דעת הרמב"ם (שם) ד"ב מיל דאורייתא. וכן כתב הרשב"א בשם הראב"ד. אבל הבעל המאור, הרמב"ן במלחמות, הרשב"א והרא"ש האריכו בראיות דתחומין דרבנן אפילו ב"ב מיל.

(שסט) תוס' ד"ה לאו שניתן. פירש הקונטרס וכו' ומשני אל יצא כתיב ואין כאן לשון הוצאת משוי. וכתב הרשב"א שמדברי הרי"ף (ה', א') משמע שמפרש כרש"י. דביאר בתירוץ דרב אשי אל יצא איש כתיב, כלומר יציאה ברגליים בלבד, וכוונתו דלא הוזכר באל יצא הוצאת משוי.

פרק עושין פסין

(א) מתניתין, גובהן עשרה טפחים ורחבן ששה. פירש רש"י ד"ה פשוטין דקאי על הפשוטין שצריכין להיות רחבין אמה. והריטב"א כתב שרוב הפרשנים פירשו דקאי על הדיומדין, שצריכין להיות

[בוה].

יא) בא"ד, דאלת"ה תקשי מתניתין לרב הונא בר חיננא וכו'. פירוש דלרב הונא בר חיננא, אם לא הוקף לדירה הוי רשות הרבים, ולא היו חכמים יכולים להקל לעולי רגלים. כך ביאר המהרש"א. והפורת יוסף העיר עליו, דהתם איתא להדיא, דגם לרב הונא בר חיננא לא הוי אלא כרמלית. לכן ביאר כוונת התוס', דבכרמלית לא היו חכמים מקילין, וכמו שלא מצינו שהתירו בבור שבכרמלית בלי פסין.

יב) תוס' ד"ה בור (הראשון), המקשה נמי היה יודע וכו'. והריטב"א פירש כפשוטו, דללישנא קמא המקשן היה סבור דאין חילוק בין בור לבאר. (ועל כרחק דלחנניא אין עושין פסין גם לבאר). וללישנא בתרא המקשן דייק מדברי חנניא דאינו מחלק בין בור לבאר. ולדעת תוס', ביאר המהרש"א, דהחילוק בין לישנא קמא ללישנא בתרא, דללישנא קמא המקשן לא חש לפרש מנא ליה שחנניא לא מחלק בין בור לבאר, והתראן לא חש לפרש אמאי לא נקט חנניא היתר דפסין לבאר, ובלישנא בתרא פירשו.

יג) בא"ד, והוא הדין דהוה מצי למימר מתניתין דלא כתנא קמא. ובתוס' רבינו פרץ יישב, דלתנא קמא לא קשה מידי, דאיכא למימר דלא חילק בין בור לבאר, ומשום הכי גם תנא דמתניתין לא דקדק, וכתב באר והוא הדין לבור. אבל לרבי עקיבא שמחלק בין בור לבאר, מקשה הגמ' שפיר, דאם כן היה התנא צריך לפרש דגם לבור הרבים עושין פסין.

יד) תוס' ד"ה בור (השני), דאי משום דלא מפסקי אפילו בור רבים וכו'. וא"ת וכו', שהרי הם מים חיים. מבאר המהרש"א, דרבי יהודה בן בבא מצריך תרתי למעליותא, א. שיהא צורך לרבים, ב. שלא יהיה חשש דיפסקו המים.

טו) בא"ד, אבל שאר תנאים טעמייהו משום דלא פסקי. תוס' רבינו פרץ (לקמן כ"א). ד"ה ואי הקשה, דאי איתא להאי טעמא דפסקי ולא פסקי, אמאי פריך הגמ' (שם) על הצד דהיתר פסי ביראות הווי דוקא לבהמה, מה לי מים חיים מה לי מכונסין, הא ודאי דיש חילוק ביניהם דהני פסקי והני לא פסקי. לכן דחה להאי טעמא לגמרי.

טז) גמ', חד אמר פרצוף וחד אמר זנב. פירש הערוך (ערך פרצוף וערך זנב ג') דפרצוף היינו גוף, וזנב היינו דבר שהוא יתר, שאינו כמדת חבירו, משתנה מכמות שהוא ממה שהעולם נוהג. כי בודאי הדבר מתברר דלא אמר זנב ממש. וכך פירש גם הא דאיתא במגילה (דף י"ב) גבי ושתי "בא גבריאל ועשה לה זנב". ועיין בתורת משה (לחתם סופר, שמות כ"ו, ל"ג) שפירש דעיקר פלוגתא דרב ושמואל, האם החתיכה הנוספת שממנה נבראה חוה היתה בצורת אדם בעל שכל, או רק כחתיכה יתירה בעלמא, וכשנחתכה ניתן בה חיות וצורת שכל. וכתב, דגם היום אין הקב"ה צר חצי צורה, ולעולם מזמין לכל אדם את בת זוגו מ' יום קודם ליצירה, ואם זכה שתהא לו עזר, הנהגתה על דעתו ומחשבתו של בעל, והרי היא לו פרצוף, שעיקר עניינו - הדעת. ואם היא מתנגדת לו, שאינה על דעתו, אף על פי שהיא לעצמה בעלת שכל, קרויה לו זנב. ומבאר דזה כוונת הגמ' במגילה ששאלה למה לא באה ושתי לפני אחשוורוש, הלא גם היא לעבירה נתכוונה, והיינו שהיא היתה לו "פרצוף". ומתרת

ואסור להניח בית סאתיים פנוי. ועיין בחזון איש (ק"ב, ט"ז) שתמה מנא להו לתוס' שהקלו בפסין, להתיר בית סאתיים פנוי, דילמא כוונת המשנה דבפסין לא שייך לעולם בית סאתיים פנוי, כיון דאין הדבר קבוע מי ישתמש שם, ואפשר שיודמנו לשם רבים וישתמשו בכל ההיקף. [ועיין רשב"א (כ"ב. בד"ה הראשון), שאפשר לפרש בדבריו כהחזון איש, אבל מהריטב"א בסוגיין נראה שלא פירש כן ברשב"א. ועיין לקמן אות ח].

ז) בא"ד, ויש לומר דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה וכו'. בתוס' הרא"ש הקשה, דגם פסין לא נעשו אלא להשקות בהמת עולי רגלים באקראי בעלמא. ומסיק דיש ליישב שיטת רש"י, דחשיב שפיר הוקף לדירה כיון דבנין קבוע הוא לעולי רגלים שלש פעמים בשנה ולנים בהם הם ובהמתם, ולכן לא גרע מדייר וסהר. [אמנם רש"י הזכיר שראויים לשתיית אדם, אבל לא שלנים בהם וצ"ע (י.ס.)].

ח) בא"ד, אי נמי גבי עולי רגלים הקילו. הרשב"א (כ"ב. בד"ה הראשון) והריטב"א כתבו, דמה שהוצרכו להקל בפסי ביראות יותר מאשר בשיירא, כיון שבשיירא יכולים לחנות בכל מקום שירצו, ולעשות להם היקף מחיצות כפי צרכן. מה שאין כן בבאר, שאין כל אחד חופר לו באר בכל מקום שירצה, אלא רבים באים לבאר אחת, ואפשר שיגיעו אנשים מועטין לבאר שכבר תוקנה בדיומדין, על ידי קבוצת אנשים רבים, שעשו להן היקף גדול כפי צרכן. ויהיו צריכין בכל פעם לשנות ולהחליף הדיומדין כפי צורך הבאים לשם. לכן הקלו חכמים שיוכלו כולם להשתמש בהיקף גדול ולא יצטרכו לשנותו בכל פעם.

ט) בא"ד, אי נמי בעולי רגלים הקלו. ולפי זה צריך לבאר הנהגת בין חכמים לרבי יהודה, דחכמים אמרו לו אי אתה מודה בדיר וסהר וכו', ורבי יהודה השיב "זו מחיצה ואלו פסין". (כדאיתא בבביתא לקמן כ"ב). ולכאורה אי לרבנן נמי קולא היא גבי עולי רגלים, אין מקום לא לטענתם ולא לתשובתו. ומבאר התוס' הרא"ש, דרבנן אמרו לרבי יהודה דבפסין הקלו לצורך עולי רגלים להחשיבן כמוקף לדירה כדיר וסהר שהן מוקפין לדירה. וגם רבי יהודה מודה שראוי לומר כך, אלא שהשיב להן, דאי אפשר להקל ב' קולות, א. שלא יצטרכו מחיצה גמורה ויהיה סגי בפסין, ב. להתיר יותר מבית סאתיים כמוקף לדירה. [וכן פירשו הרשב"א והריטב"א לקמן בדף כ"ב]. [עייין באות הבאה בשם החזון איש].

י) בא"ד, שם. הביאור הלכה (שנ"ח, א' ד"ה לדירה) כתב דדעת התוס' באי נמי, דפסין לא חשיב מוקף לדירה ורק בעולי רגלים הקלו. ושכן דעת הרשב"א והריטב"א (דף כ"ב. בפסקא אמרו לו), והקשה החזון איש (ק"ב, ט"ז) דבתוס' מפורש שאפילו לאי נמי שסובר דהא דהתירו במחיצות גרועות דפסין שיהא בית סאתיים פנוי, משום קולא בעולי רגלים, מכל מקום צריך לומר כרש"י דהיקף דפסין חשיב מוקף לדירה, ועוד דמגופא דשמעתא מוכח דעיקר ההיתר בפסין יותר מבית סאתיים היינו משום שהוקף לדירה, דאי לאו הכי מה טענו רבנן לרבי יהודה מהא דדיר וסהר. ועיין באות הקודמת שהראשונים עמדו בזה ויישבו באופן אחר. [והחזון איש סיים דבריו, דאף על פי שאין לפניו רשב"א וריטב"א לעיין בדבריהם, אפשר בדרבנן לסמוך על רש"י ותוס', דסברי דהיקף כזה חשיב מוקף לדירה, ועיין שם הנפקא מינה

להחזיק טובה לעצמו. אלא דמצינו במדרש, דגם בפני הקב"ה אין אומרים אלא מקצת שבחו, ושם הרי לא שייך האי טעמא, אבל הטעם שכתב רש"י שנראה כמחניף, שייך.

כה) גמ', מאי דכתיב והנה עלה זית טרף וכו'. הקשה החתם סופר (תורת משה, בראשית כ"ז ד"ה וזה) הא כפיות טובה היא להחזיר תשובה זו לנח, אחר שפירנסה שנה שלימה. ותירץ דכשנח שלח את היונה לראות הקלו המים מעל הארץ, הכניס אותה בסכנת נפשות, אלא שהיונה ידעה שהיא צריכה לסכן את עצמה בשכר שפירנסה כל אותה שנה. ולכן השיבה לו דאף על פי שמן הדין הייתי צריכה לסכן עצמי עבורך, מכל מקום נוח לי להתפרנס במרירות מיד הקב"ה שחס על בריותיו, ודוחה את כל מצוותיו מפני פקוח נפש, מלהתפרנס בכבוד על ידי אדם שבשכר מזונו מכניס את המתפרנס ממנו בספק סכנה.

כו) גמ', דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה וגו'. עיין רש"י ותוס'. והמהרש"א כתב דהכוונה כל זמן שהנשמה בגוף, דלא כלו הנשמות מן הגוף, תהלה בשם זה של שתי אותיות, אבל כשיכלו נשמות מן הגוף שאז בן דוד בא, יהללו בשם המפורש שאז יהיה השם שלם והכסא שלם.

דף י"ט ע"א

כז) גמ', הפושעים, שפושעים והולכין לעולם. הובא בתוס' רבינו פרץ והריטב"א דמפרש במסכת גיהנם (פ"ג), דהיינו שכשמעבירין אותן מגיהנם של שלג לגיהנם של אש, גונבים מן השלג כדי לצנן האש, ואומר להם הקב"ה, רשעים, לא דייכם שגנבתם בחייכם, עדיין אתם רוצים לגנוב.

כח) גמ', שאפילו ריקנין שבך מליאין מצוות כרימון. הקשה הפרי חדש (או"ח תקפ"ג, א') על הא דאיתא בשולחן ערוך שכשאוכל רוביא בראש השנה יאמר יהי רצון שירבו זכויותינו, והרמ"א שם כתב דיש אוכלים רמונים ואומרים נרבה זכויות כרימון. הא דרשינן הכא דאפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון ומאי רבותיה. ותירץ דבראש השנה מבקש שבשנה זו יהיה מלא מצוות כרימון, וכן בכל שנה ועל ידי זה פשו ליה מצוות טובא, מה שאין כן ריקנין שבישראל בכל ימי חייהם מלאים מצוות כרימון, אבל לא בכל שנה בפני עצמה.

כט) גמ', ואתי אברהם אבינו ומסיק להו. היעב"ץ ומבאר על פי מה דאיתא במדרש (בראשית רבה מ"ד, כ"א) שאמר לו הקב"ה לאברהם, במה אתה רוצה שירדו בניך, בגיהנם או במלכיות. ואברהם ברר לו המלכיות, כדכתיב "אם לא כי צורם מכרם", זה אברהם [שנא' הביטו אל צור חצבתם], "וה' הסגירם" - שהקב"ה הסכים על ידו. ולכך, אם רואה אברהם שהן יורדין לגיהנם בא ומוציאם בדין, כיון שהוא ברר להם כבר שעבוד מלכיות ונענשו בו, ואי אפשר שיענשו בשניים. חוץ מהבא על הגויה, שנעשה כאחד מהם, ולכן לא חשיב שנענש בשעבוד מלכיות, וממילא ראוי לו הגיהנם.

ל) גמ', בר מישראל שבא על בת עכו"ם. הסמ"ג (לאוין קי"ב) כתב דכרת מדברי קבלה שנאמר בבוועל נכרית (מלאכי ב', י"א- י"ב) חמור מכרת של תורה שנאמר בשאר עריות עי"ש. והמהרש"ל בביאוריו לסמ"ג (שם) כתב, דאין נראה לומר דהוא כשלעצמו חמור יותר, אלא שהפסד גדול יש בעבירה זו שסופו לידבק

דגבריא לא עשה אותה זנב לו, דהיינו שנשנתנית דעתה שלא ללכת אחר דעתו. (ועיין עלון 81 אות תת"ל"ט).

יז) גמ', שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא. הרש"ש בברכות (ס"א, א') העיר דהוה מצי למימר שבלשון ארמי קורין לשיער בנייתא.

דף י"ח ע"ב

יח) גמ', המרצה מעות לאשה מידו לידה. עיין ברמ"א (אה"ע כ"א, ה') דיש פלוגתא אם כל ההרחקות שמרחיקין בנדה (ביוד קצ"ה) צריך להרחיק מכל אשה, או דהאיסור להשתמש באשה, היינו דוקא במלאכות שאשה עושה לבעלה. ויעווי"ש בבית שמואל (ס"ק ט') דגם הושטה מיד ליד היא בכלל המחלוקת. ואם כן לכאורה המרצה מעות לאשה מידו לידה קעבר על איסור לחד דיעה גם אם אין כוונתו להסתכל בה. וצריך לומר דמכל מקום "לא ינקה מדינה של גיהנם" הוא חומרא מיוחדת ונאמר רק על מתכוין להסתכל. (י.ט.).

יט) גמ', מנוח עם הארץ היה וכו'. מבאר החתם סופר (על התורה, בהפטר נשא ד"ה אם), דמשום הכי אמר לו המלאך "אם תעצרני לא אוכל בלחמך, ואם תעשה עולה לה' תעלנה". כלומר, איני יכול לאכול מלחמך כיון שעם הארץ אתה, ואין תלמיד חכם אוכל אצל עם הארץ. ואם תאמר להקדיש שלמים ואז תלמיד חכם יוכל לאכול עמך, כיון שנאמנים עמי הארץ על הקודש, הרי אתה הולך אחר הנשים דאסור מחמת הרהור, ועל הרהור הלב עולה מכפרת. לכן אם תעשה קרבן, אתה צריך להעלותו לה' לעולה ואין בזה חלק להדיוט, וממילא לא אוכל לאכול עמך.

כ) גמ', דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו. עיין בגליון דאין פסוק כזה. ולכן מחקוהו הרשב"א והריטב"א. ורבי אלעזר משה הורוויץ תירץ דמצינו באלקנה שהלך אחר עצת אשתו, שאמר לה שבי עד גמלך אותו. וכוונת הגמ' לשאול על רב נחמן ממה נפשך, אם מנוח עם הארץ היה מפני שהלך אחר עצתה, הרי אלקנה הלך אחר עצת אשתו, ואם רב נחמן הבין שאחריה משמע שהלך אחריה ממש, יקשה מאלישע דכתיב ביה גם כן אחריה.

כא) גמ', אחורי עבודת כוכבים ולא אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללין. בפירוש רבינו חננאל גרס איפכא, אחורי בית הכנסת ולא אחורי בית עבודה זרה. (אלא שיש שם בדבריו איזה טעות סופר, עיין שם). וכן הוא ברבינו חננאל הנדפס מחדש על ברכות (ס"א.).

כב) גמ', כל אותן השנים וכו' הוליד רוחין ושדין ולילין. מבאר המהרש"א, דהא דאחרי החטא כתוב שידע את אשתו והוליד את קין והבל, אין מוקדם ומאוחר בתורה, ובאמת היה זה בו ביום שנוצר, קודם החטא, כדאיתא להדיא בסנהדרין (ל"ח:).

כג) גמ', ישב בתענית ק"ל שנה, ופירש מן האשה וכו'. ביאר הבניהו דקיבל עליו את כל אלו היסורין מידה כנגד מידה. כיון שחטא באכילה, ישב בתענית. וכיון ששמע לקול אשתו, פירש ממנה. וכיון שחטא בתאנה (למאן דאמר עץ הדעת תאנה הייה), קיבל על עצמו יסורין של זרזי תאנה.

כד) רש"י ד"ה אומרים מקצת וכו', מפני שנראה כמחניף. כתב המהרש"א, דהיה אפשר לפרש הטעם כדי שלא יבא השומע

בבבל.

דף י"ט ע"ב

לח) גמ', אמר רב פפא בבור ח' דכולי עלמא לא פליגי דלא בעינן פשוטין. כתב הריטב"א דמהאי ליטנא משמע דגם לרבי יהודה יש תקנה לפירצה על ידי פשוטין, ולקמן אביי מסתפק בזה, ולא נפשט להדיא בגמ'. [כוונתו כפי ביאור הרשב"א בספק הגמ' שם, אבל לרש"י גם אביי לא נסתפק, דמהני פשוטין לרבי יהודה. עיין לקמן אות מב]. וביאר הריטב"א דהגמ' הכא לא נחתה לדקדק בזה, ונקטה פשוטין משום רבי מאיר דהזכיר תקנה זו בפירושו.

לט) תוס' ד"ה בבור. ולא דק. הקשה האבן העזר (בחידושו) דהא לקולא הוא דלא דק, דבאמת בעינן פשוטין אפילו לרבי יהודה בבור י"א אמה ושליש. וכתב לפרש (לולי דברי התוס'), דשיעור האמות שהוזכר לענין הפירצה שבין הדיומדין היינו בשוחקות (עיין רש"י י"ז: ד"ה אחת נכנסת) ואם כן, י"ג אמה ושליש דקאמר רבי יהודה, הם י"ג אמה וחמש ורבע טפחים ומשהו, [לפי חשבון דבכל אמה שוחקת יש אמה ורביעית טפח מצומצמות. עיין לעיל דף ג אות סא]. ואם כן בבור של י"ב אמות מצומצמות, דהפירצה שבין הדיומדין י"ד אמות מצומצמות חסר חצי טפח, [שהרי האמה עומד של הדיומדין גם היא שוחקת, ונמצא ששתי האמות שמשני צידי הפירצה הן ב' אמות וחצי טפח מצומצמות]. ושיעור זה הוא משהו יותר משיעור הפרצה המותר לרבי יהודה, שהוא י"ג אמה וה' ורביע טפחים ומשהו. ודייק רב פפא במה שאמר דמבור י"ב אמה [מצומצמות] ואילך צריך פשוטין לכולי עלמא. אלא שלפי זה, הא דקאמר רב פפא דבור ח' לא בעינן פשוטין, היינו עד ח' אמות שוחקות, והא דקאמר דמבור י"ב אמה בעינן פשוטין, היינו מי"ב אמות מצומצמות.

מ) תוס' ד"ה רב פפא. והא דמשני וכו' היינו בתר דשמעה. והרשב"א כתב בשם הראב"ד, דהאי תירוצא דלעיל לאו רב פפא אמרו, אלא כיון דמדבריו שמיע לן דשיעורו דרבי יהודה הוא טפי משלש עשרה ובציר מארבע עשרה, וממילא מיתרצא ברייתא בהכי, תלינן ליה ברב פפא.

מא) גמ', תני עד שירבה בפסין. הגאון יעקב ביאר, דאין הכוונה דנימא דמתניתין משבשתא היא, דכי מפני שהוא מסתפק ישבש המשנה. אלא כוונתו לדחוק בפירוש המשנה דירבה בפסין היינו להרבות פסין.

מב) גמ', הכי נמי מסתברא מדקתני ובלבד שירבה בפסין, שמע מינה. כתב המהרש"א, דהאי הכי נמי מסתברא, על כרחך הש"ס קאמר לה ולא אביי. דאי אביי מסיק בעצמו דאפילו לרבי מאיר שהזכיר תקנה דפשוטין, לא עדיפי פשוטין מהארכת דיומדין, איך נסתפק עוד לרבי יהודה האם הארכת דיומדין עדיפא, או פשוטין, הא ודאי דכל שכן הוא דלרבי יהודה עדיף שיאריך בדיומדין דהא אפילו רבי מאיר מודה בהא. ודבריו בזה כשיטת רש"י בד"ה לרבי יהודה, דספיקו דאביי אליבא דרבי יהודה, הי עדיף, הארכת דיומדין או פשוטין. אבל הרשב"א כתב דאדרבא גרסינן הכי נמי מסתברא, ולשון זה עיקר, דלא נצטרך לשבושי מתניתין ולשנות, ובלבד שירבה פסין. ולפי שמסקנא דמילתא דלרבי מאיר הארכת דיומדין עדיפא, נסתפק אביי אי רבי יהודה

בעבודה זרה ולחלל את השם. והעיר דמבואר דיורד לגיהנם ואינו עולה, טפי משאר עבירות. ותירץ, דהתוס' בב"מ (נ"ח:) ד"ה חוץ פירשו, דאין הכוונה דעל עבירה זו עצמה יורד לגיהנם יותר משאר עבירות, אלא דכשיש בידו עבירות אחרות שיורד בשבילן לגיהנם, אם יש בידו גם עוון הבא על הגויה, אין אברהם מצילו מעונשו המגיע לו, כמו שהוא מציל מי שאין בידו עוון זה, אבל אין העבירה עצמה יותר חמורה. (ועיין באות הבאה).

לא) גמ', דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה. עיין בליקוטים שבסוף מנהגי מהרי"ל (נ"א) דהעבריינים פוקרין לומר, אמאי עבירה זו גדולה יותר משאר ראשי עבירות שהעובר עליהן עולה מגיהנם. ומהרי"ל אמר בשם מה"ר יצחק ווידא לפתור להמון העם, דחומרתו היא, מפני שידוע מה שאומרים שהאשה נהנית יותר בבעילת ערל מבעילת נימול, ולכן הבא על הגויה, שרגילה בערלים, משתוקק להיות ערל כדי למלא רצונה, ומצייר בדמיונו כאילו הוא ערל גמור, ולכן הרי הוא כערל שאין אברהם אבינו מעלהו מהגיהנם. ובהגהות היעב"ץ פיקפק בטעם זה, מכמה טעמים עיין שם, ובמה שפירש.

לב) גמ', שם. בתוס' רבינו פרץ הביא בשם אלפא ביתא דרבי מכיר שאברהם אבינו מעביר הערלה מתינוקות קטנים שמתו עד שלא נימולו, ונותנה על הני רשעים ומורידן לגיהנם. (וכן הוא במדרש בראשית רבה מ"ח, ח').

לג) גמ', והאיכא גיהנם. הקשה המהרש"א, דלא מצינו לשון גיהנם במקרא. ותירץ דהגמ' שמכה על הפסוק (יהושע י"ח ט"ז) "וירד הגבול וגו'" על פני גי בן הנם וגו' וירד גי הנם". ומדלא כתיב בסיפא דקרא גיא בן הנם כברישא, וכתב גי הנם גבי ירידה, משמע ליה דקאי איורדי גיהנם.

לד) גמ', גיא שעמוקה כגיהנם שהכל יורד לה על עסקי הנם. עיין מהרש"א דביאר דתרתני קאמר, דיש ב' טעמים שנקרא גיהנם, יעווי"ש. אבל בביאור הגר"א על הגדות הש"ס (שבת ק"ד, א) גרס גיא, שעמוקה כגיא. הנם שהכל יורדין לה על עסקי הינום, ולדבריו ניחא מאוד דהם ב' טעמים נפרדים על שני שמות אחרים.

לה) תוס' ד"ה וצלמות. חיתית גרס, דתחתית כתיב ביחזקאל וכו'. כוונתם דעל תחתית, אי אפשר לומר "גמרא הוא" כיון דמפורש ביחזקאל. והמהרש"א בחדושי אגדות כתב, דלגירסא זו גמרא הוא קאי על מה שמנו אותו שביעי לשמות הגיהנם, שהוא דיוטא התחתונה, אבל עצם הדבר שנקרא תחתית, אין הכי נמי דמפורש בקרא.

לו) תוס' ד"ה והאיכא תפתה, והפייט נמי יסדו בשם גיהנם. וגם רש"י סבר כן שייסד כן בסליחה "או טרם נמתחו" (בפתיחה לסליחות של צום גדליה), שכתב [גבי ז' דברים שנבראו קודם בריאת העולם] "הוד גן עדן ועלק הבהבים".

לז) תוס' ד"ה אם בין הנהרות. ובפירקין נמי אמרינן. כתב היעב"ץ שנעלם ממנו כוונת דברי התוס' בזה, דהרי גמ' זו דלקמן בודאי מסייעת לרש"י. עוד כתב, דודאי האמת כרש"י, דבבל שוכנת בין הנהרות, וכוונת הגמ' כאן, דריש לקיש סבר דאם פתח גן עדן בין הנהרות בודאי הוא בדומסקינן [היא דמשק, ששוכנת גם היא בין הנהרות, למעלה מבבל], אבל אביי ורבא סברי דאם בין הנהרות הוא, בבבל הוא, ונחלקו באיזה מקום

דתנן לעיל (ט"ו:) דפירצה יתר מעשרה אוסרת. [והתם בסיפא איירי רבי יהודה בהיתר חבלים, ולא משמע דפליג ארישא]. וכן לקמן (ע"ו:) תנן, דכותל שבין שתי חצירות שנפרץ ביותר מעשרה אמות, אין מערבין כל חצר לעצמה, דעל ידי פירצה זו הן כחצר אחת, ולא פליג רבי יהודה. אלמא דמודה דזהו שיעור פירצה, ולא היקל ב"ג אמה ושליש אלא ברוחב מבוי ופסי ביראות.

(מו) רש"י ד"ה אמרינן נמי תרי רואין. ותל נמי כאבן עגולה דמי. אבל הרשב"א כתב בשם הראב"ד, דתל המתלקט דמי לאבן מרובעת דסגי ליה בחד רואין, ומועיל משום דיומד לכולי עלמא, וכתב הרשב"א דכדבריו מסתבר, דאי כרש"י לא היה לו לרבה לומר תניתוה, אלא לומר כתנאי. ועיין הגהות אשר"י (סימן א' אות ד') דפסק, דתל המתלקט נידון משום דיומד. וכן פסק הרמב"ם (שבת י"ז, כ"ח). ועיין ברמב"ם שם, דלענין אבן לא הזכיר דין עגולה או מרובעת להדיא, אלא שכתב, דאי יש שם אבן גדולה שאם תחלק יהיה בה אמה על אמה נידונית כדיומד, ומלשון אם תחלק משמע דמירי במרובעת, ומשמע דסבירא ליה דתרי רואין לא אמרינן. ועיין בשיירי קרבן (ירושלמי בפירקין הלכה א' ד"ה בעגולה) שהעיר על דברי הרמב"ם, דכיון שפסק בתל המתלקט לקולא היה לו לפרש דגם אבן עגולה נידונית משום דיומד, עי"ש. [אמנם לדברי הראב"ד הנ"ל ניחא, דבתל פסקינן לקולא כיון דדמי לאבן מרובעת, אבל אבן עגולה דקאי בפלוגתא, פסקינן לחומרא (י.ס.)]. ועיין בגאון יעקב (ד"ה אפילו תרי) דהבין, דהרמב"ם פסק גם באבן עגולה לקולא, וצריך עיון].

(מו) גמ', היה שם אילן או גדר וכו' נידון משום דיומד. כתב הגאון יעקב דמהכא מוכח דהלכה כמאן דאמר דאבן עגולה נמי נדונית משום דיומד, דאמרינן תרי רואין. דהא אילן סתמו עגול, ולא מצינו הכא מאן דפליג על דין זה דנידון משום דיומד. וא"ת, אם כן אמאי לא פשט רבה לעיל את הבעיא בתל המתלקט מברייתא דהכא, גבי אילן, י"ל דבברייתא דאבן עגולה תניא "עגולה" בהדיא. אי נמי רצה להודיעו דאיכא בהא פלוגתא דתנאי.

(מו) גמ', חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה נידון משום דיומד או לאו. ביאר הרשב"א דאף על גב דכהאי גוונא הוי עומד גמור כדלעיל (ט"ו:) בסוגיא דחבלים בשיירא. הכא בדיומדין שהקלו בפרוץ מרובה על העומד, מבעיא לן אם הצריכו שהדיומדין יהיו שתי וערב.

דף כ' ע"א

(מט) גמ', חצר שראשה נכנס לבין הפסין, מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין. ביאר הרשב"א, דהספק, האם הדיור לפי שעה והתשמיש ארעי שמשמשין עולי רגלים בין הפסין, חשיב כדיומדין ממש שיאסרו על החצר הפתוחה לשם, או דאין דיומדין חשוב, וחשיב שם כרשות היחיד ריקנית שאינה אוסרת על החצר הפתוחה לה.

(נ) גמ', שתיים מאי. עיין פירש"י. והרשב"א כתב דבספק הגמ' היה הוה אמינא להתיר אפילו בלא עירבו כלל, ומטעם דאין תשמישן של בני החצירות בשטח שבין הפסין חשיב דיומדין, כיון דמקום זה מפולש לכל צד, וממילא לא יאסרו זה על זה.

(נא) גמ', יבשו מים בשבת מהו. הקהילות יעקב (עירובין סימן ח'

מודה בתקנת פשוטין, או דסבירא ליה דבעינן דוקא הארכת דיומדין, ופשוטין לא מהנו כלל. ועל ספק זה מוכיחה הגמ', מדאמר רבי יהודה (בהיקף יותר מבית סאתיים) "זו מחיצה ואלו פסין", חזינן דלדידיה נמי אפשר להוסיף פשוטין, דאי מאריך בדיומדין דוקא, הרי בהיקף יותר מבית סאתיים צריך להאריך הרבה בדיומדין, וממילא יהיה העומד מרובה על הפרוץ, ויקרא מחיצה ולא פסין.

(ג) רש"י ד"ה מהו. דוקא פשוטין קאמר, דכיון וכו' בעינן היכר ביני ביני, ולא סגי בהארכת דיומדין. הקשה הרשב"א דאין טעם זה מובן, דאמאי יצטרך היכר, הא טעמא שנתנו חכמים שיעור לאויר שבין הדיומדין, כדי שלא יחשב כפירצה, ואם כן, כשהרחיקו יותר אינו צריך אלא למעט האויר, ואין צריך היכר כלל. ואמאי סליק אדעתין דלא תהני הארכת דיומדין. וביארו הרשב"א והרשב"א, דספק הגמ' משום שיש בפשוטין גריעותא ומעליותא, מעליותא משום שכשמאריך בדיומדין הרי אינו צריך להאריך אלא עד שישאר בפירצה עשרה אמות בצמצום, דפירצת עשרה אמות אינה פוסלת, אבל כשעושה פשוטין הרי ממעט בפירצה טפי דלא ישאר לכאן ולכאן אפילו עשרה אמות, וכל כמה דממעט בפירצה עדיף. [והיינו בבור הרחב עד י"ח אמה, דבזה הפירצה שבין הדיומדין היא עד כ' אמה ועל ידי פשוטין לא ישאר אפילו עשרה אמה פירצה לכל צד]. ואיכא גריעותא בפשוטין, בבורות רחבים שהפירצה בין הדיומדין גדולה, דבכהאי גוונא כשיאריך בדיומדין יהיה עדיף טפי, דיהיה העומד מרובה על הפרוץ, וביאור ספק הגמ' האם עיקר התקנה היתה כפי רוב בורות דאינן רחבין כל כך, ובהן פשוטין עדיפי, או דעדיף טפי בהארכת דיומדין, כיון דפעמים על ידי זה, תהיה מחיצה גמורה של עומד מרובה.

(מד) גמ', יותר מי"ג אמה ושליש לרבי יהודה מהו, פשוטין עביד או בדיומדין מאריך. כתב הקרן אורה דלצד דלרבי יהודה הארכת דיומדין עדיפא, תתיישב קושית תוס' ישנים לעיל י"ז: ד"ה וביניהן, שהקשה אמאי נכפלה מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר במתניתין. דלצד זה יהיה ביאור המשנה, דהמחלוקת הראשונה היא דלרבי מאיר מתקן הפירצה על ידי פשוטין, ולרבי יהודה לעולם אינו עושה אלא ד' דיומדין, ואם יצטרך יאריך בהם. והמחלוקת השניה בשיעור המרחק המותר בין הדיומדין, דלרבי מאיר מותר עד עשרה אמות, ולרבי יהודה עד י"ג ושליש.

(מה) גמ', זו תורת מחיצה עליה ופירצותיה בעשר. הקשה הרשב"א הא שיטת רבי יהודה דגם פירצה במחיצות דעלמא היא ב"ג אמה ושליש, וכדתניא (לעיל ב'): והרחב מעשר ימעט, רבי יהודה אומר אינו צריך. ותירץ דהא דמיקל רבי יהודה בפירצה יותר מעשר היינו דוקא במקום שהוא רשות היחיד דאורייתא, דהיינו שיש לו לכל הפחות שתי מחיצות גמורות, (לשיטת רבי יהודה לקמן צ"ה.), דאף על פי שצריך תיקון דלחיים וקורות, מכל מקום תיקון מהני גם כשהפירצה רחבה מעשרה אמות. אבל כשהשתי מחיצות עצמן פרוצות, כולי עלמא מודו שפירצתן בעשר, ובפסי ביראות הלא כל הד' מחיצות פרוצות. וראיה לכך, דהרי מצינו פעמים הרבה במשנה דפירצה יתירה מעשר אמות פוסלת מחיצה, ולא פליג רבי יהודה. כגון פירצה דמחיצה דכלאיים ביתר מעשרה אמות (לעיל ט"ז.). וכגון בשיירא

במקום שבלא המחיצות היה רשות היחיד, ועיי"ש עוד. והרש"ש תירץ, דכל מה דהתיר ר"ת היינו כשבלא תיקון המחיצות היה שם רק חסרון עירוב, אבל בפסי ביראות בלא מים, אין על הפסין שם מחיצות כלל מדרבנן, וגרע טפי. ובוזה גם ר"ת מודה דאסור כשנתקנו המחיצות בשבת במזיד.

(נד) **גמ'**, קא משמע לן כאן וסבירא ליה. הרמב"ם (שבת י"ז, ל"ג) פסק כרבי אלעזר דרביים לא מבטלי מחיצתא. וכתב הביאור הלכה (שס"ד, ב' ד"ה ואחר) דמה דנהגו העולם להתיר רשות הרבים בצורת הפתח אף דקיימא לן (בשולחן ערוך שם) דבעינן דוקא דלתות, מפני שסומכין על הרמב"ם בזה, דרביים אינם מבטלין מחיצות, וכיון שתקנו בצורת הפתח תו לא הוה ליה רשות הרבים דאורייתא, ואף שמדרבנן בעינן דלתות, מכל מקום לענין דרבנן אפשר לסמוך על הני ראשונים דסברי דאין לנו רשות הרבים דאורייתא. אך סיים דכיון דרוב הפוסקים סוברים כרבי יוחנן דרביים מבטלי מחיצתא, וגם הרבה ראשונים סוברים דיש לנו רשות הרבים דאורייתא לכן בעל נפש יחמיר לעצמו בזה. (ועיינן אות נו בשם החזו"ן איש דכתב לצדד דבצורת הפתח לכולי עלמא רבים מבטלין מחיצתא. ועיי"ש בסק"ד דמכח זה פליג על היתרו של הביאור של הלכה.)

(נה) **גמ'**, חדא מכלל חבירתה איתמר. כתב המהרש"ל דאין הכוונה דמימרא דהכא דהזורק לבין פסי ביראות נאמרה להדיא, ומכללה נלמד הא דלקמן דכאן הודיעך כוחן של מחיצות. דאין סברא שהגמ' תאמר שם דברים שאינם מפורשים בשם רבי אלעזר, אחרי שכבר אמר כאן דברים מפורשים. ועוד, דהתם הגמ' אומרת רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרינן תרווייהו. ודברי רבי יוחנן דהתם הם כאן ולא סבירא ליה [כדהביאו התוס' ד"ה קמ"ל], ואם כן יכול לצאת מזה חורבא בדעת רבי אלעזר, דנסבור דגם דבריו הם כאן ולא סבירא ליה, ונצטרך לסמוך על מה שפירש כאן דסבירא ליה. ואם כן מה תועלת יש לומר בשם רבי אלעזר דברים אלו שלא אמרן. אלא ודאי דההיא דהתם איתמר בפירוש, וקא משמע לן הגמ' כאן, דסתמא כוונתו כאן וסבירא ליה, ואפשר ללמוד מכלל דבריו דהזורק לבין פסי ביראות חייב, דדוקא ברבי יוחנן שנתפרש בדבריו דסבר בקיעת רבים מבטלא מחיצתא, מוכרחים לדחוק דכאן ולא סבירא ליה קאמר. אבל הרשב"א והריטב"א פירשו להדיא דהא דהכא איתמר בפירוש, ומכללה נאמרה ההיא דלקמן.

(נו) **תוס' ד"ה קמ"ל**. ומיהו לרבי יוחנן ודאי כאן ולא ס"ל וכו'. עיינן חזו"ן איש (ע"ד, ג') דכתב דלמסקנת הגמ' לקמן דף כ"ב, דהא דמקילין רבנן בבקיעת רבים הוא משום דבפסי ביראות איכא ד' מחיצות, יש לומר שהגמ' חזרה בה מהא דאמרה, דלרבי יוחנן כאן ולא סבירא ליה. דהא רבי יוחנן סבר דבקיעת רבים מבטלת מחיצות דצורת הפתח, ויש לומר דצורת הפתח לא חשיבא שם ד' מחיצות כמו פסי ביראות. וכתב דלפי זה אין צריך להדחוק שנדחקו כאן התוס'. אמנם בסוף דבריו מסיק החזו"ן איש דיש ראיות אחרות בשיטת רבי יוחנן דס"ל רבים מבטלי מחיצתא.

דף כ' ע"ב

(ז) **גמ'**, א"ל תניתוה ובלבד שתהא הפרה וכו'. היעב"ץ מעיר על הלשון א"ל, דהרי לא נתפרש בגמ' כלום מי האומר ולמי נאמר.

אות ב') הקשה לשיטת תוס' (לקמן כ"א. ד"ה מידי, בתירוץ הראשון) דלא הותר תשמיש בין פסי ביראות אלא לצורך השקאת בהמה, אבל לאדם אסור להשתמש אפילו במקום שנעשו שם פסין לצורך בהמה, הא לכאורה לפי דבריהם הוא הדין דאסור להשתמש שם אפילו שאר תשמישין לצורך בהמה, חוץ מהשקאת מים, דהרי בזה אין סברא שיהיו תשמישי בהמה עדיפי על של אדם. נדרק לענין השקאה הותר לצורך בהמה יותר מלצורך אדם, כיון דבהמה אי אפשר בענין אחר. ואם כן מה נסתפק אביי בדין הפסין באופן שיבשו המים, הלא לשאר תשמישין חוץ מהשקאת בהמה לא היה היתר גם קודם שיבשו המים, וודאי לא הותרו עכשיו, ולהשקאת בהמה הרי אי אפשר להשתמש עתה אחר שיבשו המים, ועיי"ש.

(נב) **גמ'**, בעי רבין יבשו מים בשבת ובאו בשבת מהו. פירש רש"י דבעיא אחת היא. ולפי זה משמע דפשיטא ליה לרבין דביבשו מים בשבת לחוד נאסרו הפסין, ונסתפק בבאו אחר כך בשבת האם הותרו. והקשה התורת חיים אם כן למה הוצרך אביי בתשובתו לומר יבשו בשבת לא תיבעי לך וכו', הא באמת לא מיבעיא ליה בזה. וכתב דמדברי הרמב"ם (שבת י"ז, ל"ג) והרב המגיד (שם) מבואר, דהבינו דתרתני בעיות איבעיא ליה לרבין, חדא ביבשו בשבת, וחדא בלא היו שם מים מערב שבת ובאו בשבת, האם על ידי זה הותרו הפסין. אלא דהתורת חיים הקשה לשיטת הרמב"ם איך פשיט ליה אביי מהא דמחיצה הנעשית בשבת, הא משמע בשבת (ק"א:) דאין היתר במחיצה הנעשית בשבת אלא אם כן היתה שם מחיצה מערב שבת, אבל בנעשית מתחילה בשבת אמרינן שבת הואיל ונאסרה נאסרה. [ועיינן בעלון 96 אות ק"ד, בשם הר"ן דמחיצה שנעשית בשבת בשוגג מתירה אף על פי שלא היתה שם מחיצה מערב שבת. ושכן פסק הטור ושלחן ערוך (שס"ב, ג') וצ"ע בכוננת התורת חיים. (י.ס.).] ועיינן ריטב"א שכתב, דודאי מדאמר אביי יבשו בשבת לא תיבעי לך, מוכח דרבין נסתפק גם על יבשו בלחוד, (וכראיית התורת חיים), אלא שהריטב"א ביאר דהספק השני בבאו בשבת, הוא באם תמצוי לומר שיבשו בשבת נאסרו, איך יהיה דינם בחזרו ובאו אחר שיבשו. ולדבריו נחא קושיית התורת חיים, דלא נסתפק באופן שלא היו שם מים מערב שבת.

(נג) **תוס' ד"ה כי איתמר. במזיד לא חזרו לגמרי וכו' אי נמי וכו'.** ועיינן תוס' שבת (ק"א: ד"ה כי איתמר) דכתבו עוד תירץ בשם ר"ת, דלא אמר רב נחמן שמחיצות הנעשות בשבת במזיד אינן מועילות לטלטל, אלא באופן שלפני עשיית המחיצה לא היה שם רשות היחיד, אבל במקום שגם בלא המחיצות הללו היה רשות היחיד, אלא שהיה חסר עירוב, מתירות המחיצות שנעשו במזיד גם לטלטל. והקשה המהרש"א בסוגיין, דבגמ' משמע דאם המים היו באים לבאר בשבת במזיד לא היו המחיצות מועילות לטלטל, (ועיינן ריטב"א שכתב כן להדיא), והרי הכא היה רשות היחיד גם בלא המים. ותירץ הנימוקי הגרי"ב והקרני ראם על המהרש"א, דאין כוונת הגמ' לומר דאם באו מים במזיד אסור לטלטל, אלא לומר דרב נחמן דיבר בעלמא רק במזיד, וממילא יש מקום לחילוקו של ר"ת דבמקום שהיה רשות היחיד בלא המחיצות, אין איסור אפילו בנעשה במזיד, אבל אם רב נחמן בעלמא היה מדבר גם בשוגג, הוא הדין דהיה צריך לאסור אפילו

הדרך היומית

מסכת עירובין דף כ - דף כא

כ בניסן - כא בניסן התשע"ג

בכדי ראשה ורובה של פרה פסולין פסין אלו אף לגדי. וקבעו שיעור זה מפני שזהו השיעור לרוב הבהמות. אמנם הביא דבירושלמי מתיר להדיא לגמל אף כשרובו מבחוץ, כיון שיש שם שיעור לראשה ורובה של פרה. וכתב דגם הרמב"ם (שבת י"ז, כ"ט) סמך על הירושלמי הזה לדינא. ומסיק דקשה על הירושלמי מברייתא זו שמצריכה בגמל שיהא ראשו ורובו מבפנים. והקצן אורה ביאר בדעת הרמב"ם דגם הוא מודה דבעינן בגמל ראשו ורובו מבפנים, והא דכתב על הא דבפרה בעינן ראשה ורובה "ואפילו גמל" כוונתו דאפילו בגמל מהני ראשו ורובו, אף על גב דצוארו ארוך.

סג) רש"י ד"ה צוארו ארוך, ואף על גב דרוב גופו מבפנים וכו'. עיין בגליון ובמהרש"ל ומהרש"א דאית ספרים דגרסי כלפנינו, ואית דגרסי, ואי לאו דרוב גופו מבפנים וכו', ותלוי אם רש"י קאי אדברי תנא קמא, או אדברי רבי אליעזר. ועל כל פנים רבי אליעזר אוסר בגמל אפילו אם ראשו ורובו מבפנים. והקשה המהרש"ל דמדאמר רבי אליעזר אוסר בגמל, משמע דלתנא קמא שוה דין גמל עם שאר בהמות, והרי הגמ' אמרה דלתנא קמא בגמל בעינן ראשו ורובו מבפנים, אף כשנקיט מנא ונקיט לה, ואם כן תפשוט דבכל בהמות הדין כן. ותירץ, דודאי אפשר דלתנא קמא בשאר בהמות אין צריך ראשה ורובה מבפנים, ובגמל לבדו הוא דבעי. ורבי אליעזר פליג רק בגמל דלא סגי בראשו ורובו. והא דאמר רבי אליעזר אוסר בגמל, לא תידוק מינה דבשאר בהמות גם תנא קמא אוסר, אלא אדרבא דבשאר בהמות גם רבי אליעזר מודה לתנא קמא דשרי אפילו בלא ראשו ורובו.

סד) תוס' ד"ה אובסין, אלא כלומר מלעיטין. עיין חדושי חתם סופר על התורה (פרשת תולדות, על הפסוק ויעקב נתן לעשו לחם וניד עדשים) שהעיר, דמלשון רש"י (בד"ה אובסין) שכתב דתוחב לה מספוא בבית הבליעה, משמע למקום שאינה יכולה להחזיר. ובשבת (קנ"ה:): איכא מאן דאמר דזה נקרא להאביס ולא להלעיט. ותירץ דשמא לא נחלקו התם אלא בעגלים, אבל בגמלים לכולי עלמא הלעטה הוא למקום שאינו יכול להחזיר. ולפי זה ביאר את דברי המדרש רבה על הפסוק "הלעיטני נא", כמה דתנינן אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו. דדייק כהלעטה דגמל דוקא, למקום שאינו יכול להחזיר, ויעקב אבינו חשש דאם יעשה כן לא תחול מכירת הבכורה דבכהאי גוונא אין עשו נהנה מהאוכל, אלא דיעקב מזיקו להאוכל על פי ציוויו, דלא קנה בזה. ומשום הכי כתיב בקרא ויעקב נתן לעשו, היינו שנתן בנתינה רגילה ולא הלעטיהו.

דף כ"א ע"א

סה) גמ', מטפס ועולה מטפס ויורד. התוס' פסחים (ב). ד"ה יכנס, ובבא קמא (ס): ד"ה לעולם כתבו, דדרך הש"ס לנקוט לשון עליה קודם, אמנם הגאון יעקב כתב דגרסינן מטפס ויורד מטפס ועולה. דאם לא ירד מהיכן עולה, אך היעב"ץ ביאר דבדוקא נקט קודם מטפס ועולה, להורות דמותר לעשות כן ואפילו פעמים הרבה, וגם לאחר שעלה חוזר ויורד ככל שירצה.

סז) גמ', בעינן מידי דחזי לאדם. הקשה הרש"ש דבתענית (ריש פ"ג) משמע דגם מי בורות ראויין לאדם, והוסיף דגם בדורות מאוחרים יותר עיקר השתיה בארץ ישראל היתה ממי בורות.

וכתב דעל כל פנים צריך לומר אמרו לו דהיינו בני הישיבה למי שנסתפק.

נח) גמ', וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי, והתניא לא ימלא וכו'. עיין רש"י ותוס' ההכרח דבברייתא לא מיירי דנקיט לה. והמהרש"ל הקשה על דבריהם, דהרי כוונת הגמ' להכריח דמתניתין מיירי בנקיט לה, והצריכה מכל מקום שיהיה ראשה ורובה מבפנים וכדפירש"י, ואם כן גם אי נימא דהברייתא מיירי בנקיט לה, ונאמר דהטעם שלא ימלא מפני שאין ראשה ורובה מבפנים, אכתי יהיה מוכח שפיר דגם בנקיט לה בעינן ראשה ורובה, ואמאי הוצרכו רש"י ותוס' להוכיח דהברייתא מיירי בלא נקיט לה. ותירץ המהרש"א, דאף דלענין נקיט מנא ונקיט לה מוכח מהברייתא ממה נפשך וכמו שפירש המהרש"ל, מכל מקום האמת היא שהגמ' נסתפקה גם בדין נקיט מנא ולא נקיט לה האם שרי, כמו שכתבו תוס' (ד"ה וכי), ולכך רצתה הגמ' בדרך אגב, לפשוט גם שאלה זאת, וזהו שפירשו רש"י ותוס'. ובנימוקי הגרי"ב תירץ, דכיון דלאיכא דאמרי בגמ' בעי להוכיח שהברייתא מיירי בלא נקיט לה, (שהרי זהו ספק הגמ' שם), כתבו רש"י ותוס' כבר כאן מהו ההכרח לומר כן בברייתא.

נט) גמ', באבוס וכו' גבוה עשרה טפחים ורוחב ד'. כתב הרשב"א בשם הראב"ד דלאו דוקא נקט רחב ד', דהוא הדין כשאינו רחב ד' מותר לשפוך האוכל לתוכו, דהרי הוא מקום פטור. אלא כוונת אביי דאם הוא רחב ד' צריך שיהיה גבוה עשרה כדי שיהיה רשות היחיד, דאם הוא רחב ד' ואינו גבוה עשרה אסור, הרי הוא כרמלית. ונראה דמפרש כתוס' דהא דלא ימלא ויתן לפניה הוא שמא כשיראה שנתקלקל האבוס יבא להוציא עמו את הדלי מבין הפסין לרשות הרבים. דלפי פירוש רש"י, דביאר החשש שמא כשיתקלקל האבוס יוריד הדלי מהאבוס לרשות הרבים, היה צריך אביי בעל כרחו לפרש דהאבוס עצמו רשות היחיד ולא מקום פטור. (י.ס.).

ס) תוס' ד"ה וכי, וי"ל וכו'. והרשב"א תירץ דהא דאמר לעיל לא תיבעי לך, היה בדרך ודאי ולא באם תמצוי לומר, דבאמת גם למסקנא נשאר הדין כן. אלא דהמקשה שהקשה מהברייתא דלא ימלא וכו', היה טועה בזה, ורצה לשאול מיד כשאמרו לא תיבעי לך, אלא שדרך התלמוד לברר קודם התשובה על עיקר הנידון, ומתוך זה נתברר גם כן הדין בנקיט מנא ולא נקיט לה.

סא) תוס' ד"ה אמר אביי, ובחינם דחק רש"י וכו'. עיין רש"ש דתירץ, דהוקשה לרש"י איך שרי ליתן לפניה אוכל כלל, הא הבהמה קיימא כולה ברשות הרבים, והיה ראוי לאסור אף כשהוא עומד בין הפסין ושופך על האבוס שמא ימשך אחרי בהמתו. ולכן פירש"י דגם הבהמה קיימא ברשות היחיד. אבל הרשב"א כתב, דהא דנקט רש"י שהבהמה עומדת בבית הוא משום דהכי אורחא דמילתא. ובתוס' הרא"ש כתב דרש"י גופיה בפירוש כתב ידו הגיה לפרש כתוס'.

סב) גמ', גמל שראשו ורובו מבפנים אובסין אותו מבפנים. הקשה הרשב"א (עמוד א' ד"ה מתניתין, מותר) הא במתניתין תנן דשיעור פסי ביראות הוא בכדי שתהא פרה ראשה ורובה בפנים, ובשיעור זה אין גמל יכול להכניס ראשו ורובו, והכא אמרינן דגם גמל בעי ראשו ורובו. ותירץ, דודאי כל מין בהמה בעי ראשו ורובו דידיה, אלא דהמשנה אמרה דאם אין בין הפסין שיעור

ד"ה סיכך. והנה בסוכה (שם) איתא, דלרבה אם סיכך סוכה על גבי ביראות כשירה, וטעמא משום מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה. והתוס' שם ד"ה סיכך סבירא להו, דקיימא לן כרבה, והקשה **המגן אברהם** (סימן תר"ל סק"ט) דכיון דסבירא להו כהרמב"ם דאין היתר פסי ביראות בזמן הזה, אם כן ליכא מיגו. ותירץ דכיון דבפסי ביראות היתירו טלטול לעולי רגלים, הקילו חכמים גם למצות סוכה לשבת שבתוך החג.

(עד) **רש"י** ד"ה **דשכיחי גנבי**. דגנבי להו הלכך לא חשיבי להיות בתים. וכן כתב **הריטב"א** דבורגנין לית להו שום קביעות. ומשמע דהוא מחמת דהן עצמן נגנבין. אך **ברבינו חננאל** מבואר, דהגנבים גונבין את הפירות שבבורגנין, ולא את הבורגנין עצמן, וכיון דבבבל שכיחי גנבי, אין הבורגנין משמשין לפירות ולא חשיבי. וכן פירש **רבינו יהונתן** בסוגיין. והקשה **הגאון יעקב** דהא לא גרע מנפש ועיירות חריבות דאמרינן בסוגיין דמותרין בכל מקום. ותירץ דבורגנין איכא תרתי לריעותא א. דלא קביעי, ב. דגונבים מה שבתוכן ולא חשיבי. ובספר **אהל מועד** (הלכות תחומין דרך שישי נתיב ג') פירש דכיון דאנשי העיר עושין בורגנין רק מפני הגשמים, לא הוי אלא דירת עראי ולא נמדדין עם העיר.

(עה) **תוס'** ד"ה **מיירי**, הא דאמרינן לא הותרו אלא לצורך בהמה היינו תחילת התיקון. כתב **הריטב"א** דתחילת התקנה היתה מפני בהמת עולי רגלים, וכיון דהותר להן, הותר אף שאר בהמות, ובלבד דנעשו הפסין בתחילתן לצורך עולי רגלים או למתיבתא. ואפילו אם אין שם בהמות עולי רגלים מותר, כיון דנעשו לצרכן וממילא הותרו לכולן שלא יהא לזה מותר ולזה אסור. **והרשב"א** הוסיף, דנפקא מינה שלא בזמן עולי רגלים, או בחוץ לארץ דלא שכיחי מתיבתא, לא הותרו כלל פסי ביראות. ורק במקום דשכיחי אמרינן דכיון דהותרה הותרה.

(עו) **בא"ד**, שרי אף לצורך אדם לכתחילה לדלות. וכן כתבו **הרשב"א** ו**הריטב"א**, אמנם **הגאון יעקב** ציין **להרמב"ם בפירוש המשניות** דפליג, וסבירא ליה דרק לבהמות מותר, כיון דאינן יכולות לירד ולשתות, אך לאדם אסור אלא אם כן עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים. [אמנם יש להעיר דבפ"ז מהלכות שבת (הל"ל) כתב הרמב"ם אבל בשאר ארצות, אדם ירד לבאר וישתה, ומשמע דבארץ ישראל מותר אף לאדם, וכהראשונים הנ"ל ודלא כדבריו בפירוש המשניות (ר.ג.).]. עוד כתב **הגאון יעקב**, **דבירושלמי** בפרקין איתא דמותר לכל אדם לשתות מהן וכדברי הראשונים, והותרו אפילו בזמן הזה.

דף כ"א ע"ב

(עז) **גמ'**, **הדודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידים שיתנו ריח**. כתב **העיון יעקב**, דסבירא ליה למרי בר מר כמ"ד עשרת השבטים עתידין לחזור לעתיד לבוא (סנהדרין קי:), ומאן דפליג דרש הפסוק כדרבא, דאלו בחורי ישראל. ובפירוש **הרי"ף** שבעין יעקב ביאר, דעוד קודם שיחזרו בתשובה יתנו ריח בכלל הצדיקים, כמו דמצינו דהחלבנה היתה בכלל סממני הקטורת ועלתה לפני ה', אף על פי שריחה רע, וכן תפילת הצדיקים אינה שלימה אם אין משתתפין בה מפושעי ישראל.

(עח) **גמ'**, **הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל**. ביאר **המהרש"א**

(סז) **גמ'**, **אין בורגנין בבבל ולא פסי ביראות בחוץ לארץ**. כתב **היעב"ץ** דשמע מינה, דבבל נתיחדה משאר ארצות שבחוצה לארץ משום שהיו שכיחין בה מתיבתא, והיתה מיושבת בישראל מאד. לפיכך החשיבוה כארץ ישראל לדברים מסוימים ונהגו בה מעשר ותרומה, ונהירו מרעיית בהמה דקה (בבא קמא פ.) וכן דינה כארץ ישראל לענין גיטין (גיטין ו.), וכן לענין קבורה כדאיתא בגמ' (כתובות קיב).

(סח) **גמ'**, **אמר רב חסדא, דריש מרי בר מר**. כתב בספר **דקדוקי סופרים** (בסוגיין אות ק') דמרי בר מר הוא מרי בריה דרבה הונא דנוכר לעיל, ולכן נקט הש"ס להני מימרות הכא. ומשום דתלמידי רב הונא לא רצו להזכיר שם רבם (אף על פי דהיה זה רב הונא אחר) ולכן כינהו בר מר. וביאר עפ"ז את דברי **הרמב"ם** (פ"ה מהלכות תלמוד תורה ה"ה) דאסור לקרות לאחרים ששםם כשם רבו, בשמם. אך הביא דבעל **השואל ומשיב** דחה דבריו וסבירא ליה דמרי בר מר כך היה שמו.

(ט) **גמ'**, **לכל תכלה ראיתי קץ**. ביאר **העיון יעקב** דבא להורות, שאל ימנע החכם עצמו מלהתבונן ולהתעמק בדברים שהיו סתומין אף אצל גדולים הימנו, כיון דאולי חלק זה ראוי לו מהר סיני, והניחו לו מקום להתגדר בו, שהרי דוד ואיוב ויחזקאל לא פירשוהו עד שבא זכריה ופירשו.

(ע) **גמ'**, **ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים**. ביאר **התורת חיים** על פי מה שכתבו **התוס' בפסחים** (צד.) ד"ה **כל**, דהעולם כולו שליש ימים, שליש מדברות ושליש ישוב. [וכן כתבו **התוס' בחגיגה** (יב.) וכן איתא **בפסקי תוס'** עמ"ס **תמיד** סימן (כט.).] נמצא דהארץ (ישוב ומדבר) גדולה פי שנים מן הים. וגם התורה ארוכה פי שנים ברחבה, ולכן נקט ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים, רק דלא ידע באיזה שיעור ארוכה מארץ ורחבה מן הים.

(עא) **גמ'**, **נמצא כל העולם כולו, המהרש"א** (במהדורא בתרא) כתב דדבר זה רמוז במה שהתורה מסיימת באות **ל'** (לענין כל ישראל) ופותחת באות **ב'** (בראשית) לומר שהתורה היא ל"ב מאות פעמים כנגד העולם.

(עב) **שם**. כתב **בשו"ת הרשב"א** (ח"א סימן צ"ד) דדברי הגמ' מיירי בחלק התורה הצפונה והנסתרת. כיון דהתורה הנגלית לנו, אנו רואים שיעורה, דפשטי הדברים יכילם גליון מועט כאזהרות שחיברו הפייטנים, ופירוש הדברים יכילו קונטרסין כהמשנה והתלמוד, וכוננת הגמ' על מה דיכולת בידי החכמים להרחיב ולהעמיק עד השיעור הזה, וכן כתב **הלבוש** (א"ח סימן רכ"ד ס"ז) דחז"ל תקנו לברך על ראית חכמי ישראל **שחלק** מחכמתו. ועל ראית חכמי אומות העולם **שנתן**, משום דחכמי ישראל יש בהם חכמת התורה הארוכה מארץ מידה, ואין מי יכול לבוא עד תכונתה, כי על כל קוץ יש לדרוש תילי תילין של הלכות, ולכן אינה אלא **חלק**.

(עג) **רש"י** **דלא שכיחי**. כדברי **רש"י** דלכל דבר מצוה הותרו ביראות ואפילו בחוץ לארץ, כתבו גם **הרשב"א** ו**הריטב"א**. ובהגהות **אשרי** (ריש פירקין) הביא **מהאור זרוע** דבחוץ לארץ היתירו ללומדי תורה ולדבר מצוה, וכן בשעת הדחק דלא שכיחי מיא. וכן פסק **הרמ"א** בדרכי משה (סוף סימן שמה), אך **הרמב"ם** (שבת פ"ז הלכה ל') כתב, לא היתירו הפסים האלו אלא מארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד. וכן שיטת **התוס'** בסוכה (ו:)

ה"א) איתא, דנשכו נחש לאדם שעבר על איסור שביעית דרבנן. ותירץ דאין הכי נמי דבמקום שאמרו חז"ל דהעובר על תקנה מסויימת חייב מיתה, ודאי חייב מיתה אפילו דאינו גדר לעבירה שיש בה מיתה, כיון דהוי נידוי ולא גרע מנידוי בעלמא דמתחייב מיתה. וכדאיתא בשבת (ק:) דנשכו נחש לבר קשא דפומבדיתא, משום שעבר על תקנה דרבנן. אמנם עיין ברבינו יונה בשערי תשובה (שער שלישי אות ה') מבואר, דעל כל סייג דרבנן חייב מיתה ודלא כמהרש"א.

פג) גמ', עשות ספרים הרבה אין קץ. ביאר העץ יוסף בעין יעקב, דאין הפשט דאין קץ מחמת ריבוי, אלא דבמציאות לא שייך לכותבן. כיון דגדרים דרבנן הם לפי ענין הדור, ולא שייך לקבוע מסמרות וכללים בסייגים וגדרים לכל הדורות כולן, וכן אי אפשר שיכתבו בספר, דאם יהיה הדור פרוץ במצוה מסוימת, יעשו גדר פלוני, ואם במצוה אחרת יעשו גדר אחר, דזה אי אפשר, מחמת שינוי טבע הדורות והנהגותיהן.

פד) גמ', כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת. הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות בענין האגדות כתב דכוונת חז"ל, דאין לך צואה רותחת יותר מן הכסילות אשר השיאתו להלעיגו, ולא תמצא איש מרחיק דבריהם אלא איש מבקש תאוה, ונותן יתרון להנאות מורגשות אשר לא העיר לבו בדבר מן המאירים. והבן יהוידע ביאר דנדון במידה כנגד מידה, דבהא דלועג על דברי חכמים, הרי הוא ממאס דבריהם בעיני הבריות, ולכן משפטו שיהא נידון בדבר המאוס ביותר שהוא צואה רותחת.

פה) גמ', כל ההוגה בהן טועם טעם בשר. ביאר התורת חיים, דכמו שמזון הבשר טעמו ראוי ונאות לכל אדם קטן וגדול יותר מכל המזונות, כך חכמת התורה וטעמיה נאותים ומתקבלים לכל אדם יותר משאר חכמות. והבן יהוידע ביאר, דהרי אמרו חז"ל (פסחים מט:): דעם הארץ אסור לאכול בשר, ולכן ההוגה בתורה טועם טעם בשר, דעל ידי שהוגה בתורה בה הותר לו לאכול בשר.

פו) גמ', בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה. ביאר המהרש"א, דבמדה היינו כדי ליטול ידיים וכדי לשתות, דאי לאו הכי מאי טעמא לא הרגיש רבי עקיבא בדבר עד אותו יום ששפך השומר חציין. ועל כרחק דהשומר בא בעלילה לומר דהיום מימיק מרובין אפילו מכדי לשתות. אמנם הרמב"ם (פ"ו ברכות ה"ט) כתב, אפילו אין לו מים אלא כדי שתיה נוטל ידיו במקצתן, ואחר כך אוכל ושותה מקצתן. וביאר הכסף משנה, דלמד כן ממעשה דרבי עקיבא בסוגיין. ואם כן סבירא ליה לרמב"ם דהכניסו לר"ע מים בכדי שתיה ותו לא, ודלא כמהרש"א.

פז) גמ', שמא לחתור בית האסורין אתה צריך. ביאר היעב"ץ, דהיינו לחתור בקיר ע"י המים ולרכך הטיט, שהרי הלבנים בלתי שרופים נימוחין במים. וכדכתיב אבנים שחקו המים (איוב יד יט). אך הבן יהוידע ביאר, דכוונת השומר, דשמא כל יום מביא מים מרובין כדי לשפוך על קרקע בית האסורין, כדי שתהא לחה לחתור בה בנקל.

פח) גמ', יהושע אין אתה יודע שזקן אני. ביאר העיון יעקב, דכיון ששהה יותר מן הראוי אמר לו כן. והרבינו חננאל לא גרס כלל לדברי ר"ע לרבי יהושע, וכן איתא במדרש משלי (פ"ט).

לדרש זה, דודאים היינו דודאים ממש שהוא מין עשב שיש לו ריח טוב, והרש"ש כתב, דלפי זה מוטעמים דברי האבן עזרא בפרשת ויצא (בראשית ל' י"ד) דיש בהן צורת בן אדם בדמות ראש וידיים.

עט) גמ', שמגידות פתחיהן לבעליהם. כתב הרש"ש דלולי פירש"י נראה לפרש, שמגידות לבעליהן פתחי וסתות שלהן כדי שיפרשו מהן בעונה הסמוכה להן. והיינו דקשיא ליה לרש"ש, דאי כדברי רש"י דמיירי בדם נדה, מה השבח בזה הא איסור דאורייתא הוא. אמנם המהרש"א כתב דכוונת רש"י לגזירות חז"ל שגזרו בכמה ספיקות, וכחומרא דרבי זירא שאפילו רואות טיפת דם כחדל יושבות עליו שבעה נקיים. (ברכות לא.) והא ודאי שבח הוא להן. גם בשו"ת עמודי אור (סימן קיח) ביאר כהרש"ש, וכתב דלפי זה, מובן מה דנקטו שמגידות לבעליהן דלכאורה השבח הוא בפרישה ולא בעצם ההגדה, אמנם איסור פרישה סמוך לווסת הוא אזהרה לבני ישראל, ולא לבנות ישראל, כדילפינן בשבת (יח.) מקרא דוהזרתם את בני ישראל מטומאתם, ואם כן האיסור רק על הבעל ולא על האשה, ולכן שבחן של הנשים הוא במה שמגידות פתחיהן לבעליהן ונוהרות שלא להכשילן.

פ) גמ', אלו מצוות קלות ומצוות חמורות. ביאר המהרש"א, דהיינו קלות שבחמורות כמו איסור תחומין שבשבת, ואיסור יחוד בעריות, וחדשים הם הקלות, וישנות הם החמורות, דהיינו עיקר שבת ועריות דהם הישנות והקודמות, וחמורות יותר, והקלות, דהיינו האיסורין הנ"ל הם החדשות. והיעב"ץ ביאר, דמצוות קלות נוח לאדם לקבלן ולעשותן נקראו חדשים, דחביבין על האדם לקבלן ולקיימן. אך החמורות דומות למשא, כישנים דרגיל בהן ואינן חביבין לו.

פא) גמ', וכי תורה פעמים פעמים ניתנה. הקשה המהרי"ץ חיות דודאי ניתנה פעמים פעמים וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ט ממלכים הלכה א') שאדם הראשון נצטווה על שש מצוות ונח על אבר מן החי, אברהם על המילה, יצחק על מעשר, יעקב על גיד הנשה, ובימי עמרם נצטוו על מצוות נוספות. ודיני קרבן פסח נצטוו בשעה שיצאו, ובמרה נצטוו על שבת ודינים וכיבוד אב ואם. ותירץ על פי מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות במס' חולין (סוף פרק גיד הנשה), שאף על פי שישנן מצוות כגון גיד הנשה דנצטוו קודם מתן תורה, אין אנו מקיימים אותן ומצווין עליהן, אלא מחמת שנצטוינו עליהן במתן תורה. ואם כן אותן מצוות פרטיות לא נקראו תורה, עד מתן תורה דנעשית התורה אחת. וניתנו המצוות כולן ואם כן ודאי דהתורה לא ניתנה פעמים פעמים. ובעיון יעקב כתב, דאתיא כמ"ד דתורה חתומה ניתנה (גיטין ס.) ובפעם אחת, ולא מגילות מגילות במשך הארבעים שנה שהיו במדבר.

פב) גמ', כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. ביאר המהרש"א, דהיינו דוקא בגדר שגדרו לעבירה דחייבין עליה מיתה, אך בגדר בדבר שיש בו עשה ולא תעשה, אינו חייב מיתה דלא יהא טפל חמור מעיקר. והקשה הרש"ש הא בברכות (ד:) איתא, דכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ואפילו לענין קריאת שמע, ואף על פי דאין בה חיוב מיתה. ובספר אהבת איתן (בעיון יעקב) הוסיף להקשות מהא דבירושלמי (מס' שביעית פ"ט

הדרך היוזמי

מסכת עירובין דף כא - דף כב

כא בניסן - כב בניסן התשע"ג

דרבנן הצריכו להרחיק כדי ראשה ורובה של פרה, אינו בדין שאותן שתי אמות שהוא מרחיק מפני תקנת חכמים, יהיו אוסרת עליו, כיון דלא החמירו רבנן כל כך שתהא תקנתן אוסרת. ורק דמיבעיא לן האם יש לאסור משום גזירת קרפף בעלמא, משום דעיני אדם במחיצתו.

צו גמ', איכא בינייהו אריך וקטין. פירש"י דלרבי יהודה לא בעינן מרובעות. והקשה הריטב"א, הא לקמן (בג.) שנינו, דלרבי יהודה בן בבא בעינן שיהיו מרובעות, ושיהיה בה שוממיה או בית דירה, ורבי יהודה לא פליג אלא בהא דאפילו אין בה בור או שיח סגי, אך לענין מרובעות מודה דבעינן, ותיירך, דדוקא גבי גיזה וקרפף מודה דבעינן מרובעות, אך גבי פסי ביראות מתיר רבי יהודה אריך וקטין כחצר המשכן.

צו שם. כתב הריטב"א דהראב"ד פירש דבהא נחלקו, דלרשב"א מותר לעשותו גדול ואפילו של ב' סאין, דהיינו בית סאתים על בית סאתים, ולרבי יהודה רק בית סאתים מותר דהיינו מאה על חמישים כחצר המשכן ותו לא. והריטב"א הקשה עליו, דלשון אריך וקטין לא שייך כיון דלא פליגי בענין מרובעות, והול"ל דבית סאתיים איכא בינייהו, ועוד דמאי טעמא לרשב"א לא חיישינן שמא יבוא לעשות קרפף מאה על מאה. ועוד דבירושלמי איתא דרשב"א אומר באר שיש בה בית סאתים אינו צריך להרחיק ממנה אלא מלוא ראשה ורובה דפרה, ומבואר דלא התיר רשב"א אלא בית סאתים ותו לא.

צו רש"י ד"ה כל, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד. הרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' ס"א) סבירא ליה דדיר חשיב מוקף לדירה משום דהרועה גודר שם מקום לדירתו. וכן דעת המאירי, ותוס' הרא"ש (לעיל יז:), והביאור הלכה (ריש סימן שני"ח ד"ה לדירה) כתב דרש"י פליג, משום דפירש דהרועה נכנס ויוצא שם תמיד לטפל בבהמותיו, ומשמע דלא בעינן שילין שם. וכן כתב הריטב"א, והוכיח הביאור הלכה (שם) בדעת הרמב"ם (פ"ז משבת הלכה א') דלא בעינן דירת אדם, וסגי אפילו בדירת בהמה על מנת שיהא חשוב מוקף לדירה.

צו רש"י ד"ה, וכל דירה. גם המאירי בבית הבחירה פירש כרש"י. ומדבריהם מבואר דקרפף אף על פי דמקורה, כיון דלא הוקף לדירה דינו כקרפף, וכן מבואר בריטב"א (לקמן כה.). אך רבינו חננאל בסוגיין פליג, ופירש דקרפף הוא כעין כתלים בלא קירוי והיא נקראת אלוסא של חצר. וכדכתב הרמ"א (שמו"ס ג') דקרפף היינו מקום המוקף מחיצות ללא קירוי כמו חצר. והחזון איש (או"ח סימן פ"ט סק"ה) הקשה דהא בכמה מקומות מבואר דגם מקורה דינו כקרפף, וכדאיתא לקמן (כה.) בסוגיא דקרפף, בית שלוש וקירה בו בית סאתים דמיירי במקורה.

ק גמ', מוקצה. רש"י במשנה (לעיל יז:). פירש דהיינו רחבה שאחורי הבתים, אך רבינו חננאל פירש בסוגיין דהיינו מקום גבוה שנעשה מוקצה מן רשות הרבים ומן הכרמלית.

קא תוס' ד"ה בור ופסין. כתב המהרש"א דקושית התוס' דוקא לצד דבור ופסין קאמר, דאדם נותן עיניו במחיצתו, אך לצד דבור בלא פסין, ואדם נותן עיניו בבורו, לא שייך להקשות שהבור ימעט.

קב בא"ד, הכי נמי האי בור למה לא הוי מיעוט. הריטב"א הוכיח מהגמ', דבור אינו ממעט בקרפף. מדבעיא בבור ופסין

פט גמ', אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. הקשה הפרי מגדים (או"ח קנ"ח א"א סק"ד) מדוע לא אכל רבי עקיבא ע"י כריכת מפה, ותיירך, דר"ע היה אוכל חולין בטהרה דלא מהני בהן כריכת מפה. ובישועות יעקב (או"ח סימן קנ"ח) הקשה מאי טעמא לא אכל ר"ע פחות מכביצה, לשיטת הפוסקים דפחות מכביצה אין צריך נטילת ידים. ובאור זרוע (הלכות נטילת ידיים סימן נו) הוכיח מסוגיין, דלנטילת ידים לאכילה לא מהני בכל מידי דמנקי כגון עפר צרור וקיסם, דאי לאו הכי, מאי טעמא לא טעם ר"ע עד שהביאו לו מים, עוד הקשה שם, מהא דאיתא בפסחים (מו.) דלנטילת ידים צריך לחזור עד ד' מילין ולא יותר. ותיירך דדוקא בהתנה שחרית מהני, ור"ע לא היה יכול להתנות דלא היו לו מים מלבד מה שהביאו לו. אך המהרש"ם בסוגיין כתב, דעל פי מה שכתבו התוס' ד"ה מוטב לא קשיא מידי, כיון דהיה מחמיר על עצמו.

צ גמ', נלינה בכרמים. ביאר הבן יהודע דבעכו"ם נקט נלינה בכרמים, כיון דהקב"ה דן אותן בלילה שהוא זמן שליטת דין, אך בישראל נשכימה כיון דנידונין ביום שהוא זמן שליטת רחמים.

צא תוס' ד"ה מוטב. הקשה המהרי"ץ חיות מה תירצו איך הותר לו להחמיר על עצמו, סוף סוף נטילת ידים אינה אלא מדרבנן, ואינה עומדת בפני פיקוח נפש. ובפרט לשיטת הרמב"ם (פ"ה מיסודי התורה ה"א), דכל מי שנאמר יעבור ואל יהרג, ונהרג, מתחייב בנפשו. וכל שכן באיסור דרבנן דאינו רשאי להחמיר על עצמו. ותיירך התורת חיים, דדוקא כשודאי יהרג אינו רשאי, אך בספק יכול להחמיר, וגבי ר"ע לא היה זה ודאי דהא לבסוף הביאו לו מים כל צרכו. ובעיון יעקב כתב דהחמיר על עצמו, כדי שילמדו הימנו שלא לזלזל בנטילת ידים.

דף כ"ב ע"א

צב גמ', במי שמשכים ומעריב עליהם לבית המדרש. ביאר בספר שפתי חכמים (מגילה טו:) דנקט משכים ומעריב, משום דבדרך העולם המשכים אור בבוקר אינו מעריב בלילה, והמעריב אינו משכים, אך ת"ח משכים ומעריב כאחד.

צג גמ', במי שמשחיר פניו עליהם כעורב. ביאר המהרש"א, דהיינו שמענה עצמו על דברי תורה ומשחיר פניו כמו שהעורב שחור, אי נמי לענין מיעוט מזונותיו, דהוי כעורב שמוזנותיו מועטין ואינן מצויין לו, וכדאיתא במס' בבא בתרא (ט.).

צד גמ', מי שלימו קורמי באגמא. פירש"י דהיינו ירקות או גמי לח. והרש"ש הביא מהערוך דהיינו חיטים שלא נתבשלו יפה.

צה גמ', או דילמא בור ולא פסין קאמר. לשיטת רש"י ותוס' וכן כתב הריטב"א, היינו, דמלבד הבית סאתיים דבור, יש פסין המרוחקין ב' אמות כדי ראשה ורובה של פרה. והביא הריטב"א דיש מפרשים דהיינו דיהא מותר ליתן בית סאתים בין כל הפסין, מלבד הבית סאתים דהבור, ואם כן יהיו ד' סאין בין הכל. ואף על פי דהתוס' ד"ה או הקשו, דאם כן נימא דהיינו הא דאיכא בין ר"י לרשב"א, וכתב הריטב"א, דסבירא ליש מפרשים דלא מצינו לומר כן, דמדנקט ברישא בור בית סאתים על בית סאתים מותר, משמע, דלענין חלל הבור נמי פליג אדר"י ולא רק בהרחקת הפסין. ובחידושי הר"ן ביאר, דזה ודאי דמעיקר הדין מותר באותן ב' אמות אף כשאין הם בכלל בית סאתים, ומשום דכיון

יותר משני רוחות. ועל כרחק צריך לומר כן, דהרי תוס' בד"ה אילימא פירש דאליבא דרבנן פריך, ואי נימא דליכא אלא ב' מחיצות, אם כן לא מהני אלא לרבי יהודה דסובר דב' מחיצות דאורייתא, ומוכרח דמוקף לפחות מג' רוחות. אמנם הריטב"א פירש דהיה מוקף שתי מחיצות כמין גאם דאם לא כן אלא בשתי מחיצות זו כנגד זו, הוי רשות הרבים גמורה כמבוי המפולש לרשות הרבים, ובדרך אמונה (הלכות תרומות פ"א ה"ז בביאור הלכה ד"ה מאשקלון) ביאר, דארץ ישראל מוקפת מד' מחיצות. דלצד מערב הוי הים הגדול מחיצה, ובצד המזרח איכא ירדן. ובצפון ודרום הוא דאמרינן בסוגיין דסולמא דצור מצפון ומחתנא דגדר הוא בדרום (וכתב דצריך לגרוס גר כדאיתא בדקדוקי סופרים), והוא בגבול הדרומי מערבי כדאיתא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ואף על גב דסולמא דצור, ומחתנא דגדר הוא רק בתחילת הגבול הצפוני והדרומי, יודעים היו שאחר כך יש מחיצות של הרים ונהרות. (ורק על אותו מקום קשיא להו כיון דהיה פרוץ ביותר). והנה כל זה לשיטת התוס', אך בחידושי הר"ן (ד"ה אילימא) פליג, וסבירא ליה דסולמא דצור ומחתנא דגדר הוו כשתי מחיצות זו כנגד זו, וסוגיין אזלא כרבי יהודה דב' מחיצות דאורייתא.

קט) גמ', **בבל נמי מקיף לה פרת**. הריטב"א ביאר דהוי כמין גאם. ובספר אגודת אזוב (בסוגיין) העיר **מרש"י קידושין** (ע"א): דנהר פרת נשפך לחידקל שבדרום, ואם כן בבל מוקף מג' רוחות כמין כי ולא כמין גאם. והנודע ביהודה בספר **דורש לצינן** (דרוש י"ג דף נב) ביאר, דלבלל יש ג' מחיצות כמבואר מדברי רש"י הנ"ל.

קי) גמ', **קרקפנא חזיתיה לרישך בי עמודי**. הריטב"א ביאר בשם ר"י דנתכוון לאב"י עצמו ואומר לו בדרך צחות, אדם גדול וראש אתה, וזכית לכוון ההלכה, עד שכמדומה שהיית בבית המדרש בשעה שאמר רבי יוחנן דין זה. ובחכמת שלמה הביא מפירוש **רשב"ם**, דנתכוון לרבה בר נחמני שהיה בבית המדרש, כשאמר רבי יוחנן הלכה זו, ותמהני שלא שמעת הימנו. ובגאון **יעקב ביאר**, דהיינו כמו דאמר משה לבצלאל (ברכות נה). בצל קל-היית, דכוונת לדעת הקב"ה, וה"נ אמר לו דכיוונת לדברי רבי יוחנן כאלו היית בבית המדרש. ובתוס' **רי"ד פליג** אתוס' וסבירא ליה, דהוא כפשוטו דאב"י למד אצל רבי יוחנן והוכיח כן מסוגיין, וכתב דרבי יוחנן האריך ימים הרבה כאשר כתוב בשלשלת היחס של הגאונים. [ובסדר הדורות (בערך רבי יוחנן) הביא דיש אומרים דרבי יוחנן חי ארבע מאות שנה].

קיא) גמ', **אי הכי כולי עלמא נמי דהא מקיף ליה ים אוקינוס**. הריטב"א כתב דצריך תלמוד עד איזה שיעור הוי רשות היחיד ומועילות מחיצות. אך הריטב"א כתב בשם הרמב"ן דכל שרואה עצמו תוך המחיצות מהני. (אף על גב דלגבי שבת לא בעינן מחיצות הניכרות לדירתו) וכן כתב בחידושי הר"ן, ובנשמת אדם (הלכות שבת כלל מט אות א) דהיינו ט"ז מיל. ובביאור הלכה (סימן שמ"ז ד"ה קרפף) כתב בדעת התוס' בסוגיין (ד"ה אילימא) דגם היקף כוריים הוי רשות היחיד.

קיב) רש"י ד"ה שאינן כדגלי המדבר, דארץ חלקה היתה שהענן משוה אותה. והקשה הרשב"א דאם כן אפילו בחוץ לארץ נמי ותירץ הריטב"א דכולי האי לא גמרינן מדגלי מדבר, רק דמעלות ומורדות אלו שכיון דאין תשמישן נוח לא מסרן יהושע לרבים,

קאמר, דדילמא אתי לאיחלופי יותר מבית סאתים בקרפף, מבואר, דהבור בכלל מנין הבית סאתים ואינו ממעט בקרפף. וכן כתב הרשב"א, והביא כן מהירושלמי. וביאר המגיד משנה (פט"ז משבת ה"ח) בשם הרשב"א, דבור הוי כאילנות דאינו ממעט, משום דדרך קרפף ליטע בו אילנות ולחפור בו בורות. ודלא כהתוס' דבור כעמוד וממעט. ובשולחן ערוך (שנח ס"ג) פסק כהרשב"א ודעימיה.

קג) גמ', **כאן וסבירא ליה**. ביאר הריטב"א דמסתמא כיון דנקט כאן אתא לאשמעינן דהכי סבירא ליה. וביאר הרשב"א, דמה דמסקינן כאן ולא סבירא ליה, היינו בדעת רבי יוחנן, אך רבי אלעזר וודאי דסבירא ליה הכי וכדאיתא לעיל (כ).

קד) גמ', **ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות**. ביאר הריטב"א, דפרכינן משום דמשמע דלרבי יוחנן דוקא הדלתות מצילות את ירושלים מדין רשות הרבים, ואילמלא הן, היה לה דין רשות הרבים כיון דיש לה פתחים גמורים במזרח ומערב, דהרבים בוקעין בהן תדיר ומבטלי מחיצות, וכאלו אין שם שום פתח. ואילו בפסי ביראות שבוקעין הרבים בבין הפסים אין הרבים מבטלין מחיצות לרבי יוחנן.

קה) גמ', **הכא איכא שם ארבע מחיצות**. הרמב"ם (פ"ז משבת הלכה ל"ג) פסק כחכמים דלא אתו רבים ומבטלין מחיצות בפסי ביראות, וכן דעת רבי אלעזר. אך הריטב"א כתב דקיימא לן כרבי יוחנן כיון דרבי אלעזר תלמידו הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. ובביאור הלכה (סימן שסד ס"ב ד"ה דינו) כתב, דהרי"ף ורוב הראשונים סבירא להו דקיימא לן כרבי יוחנן.

קו) תוס' ד"ה והא. הקשה המהרש"א, כיון דלתוס' ביטול המחיצות אינו תלוי בדריסת הרבים, אלא בשיעור הרוחב, אם כן קשה טפי מאי פריך דרבנן אדרבנן, הא יש לומר דהך דב' בתים בב' צידי רשות הרבים, היינו דאיכא ט"ז אמות, אך פסין אינן רחבין אלא י"ג, ותירוצם לא יועיל לקושיה זו. [אמנם עיין בתוס' לעיל (ו: ד"ה וכת), דהכריחו דהך ברייתא אמרינן ב"ג אמה ושליש, וצריך עיון לדברי המהרש"א (ר.ג.).]

קז) תוס' ד"ה חייבין עליה. הריטב"א תירץ קושית תוס', דרבי יוחנן סבר כרבי יהודה בחדא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, וסבר כרבנן בחדא דמדאורייתא לא הוי רשות היחיד בפחות משלוש מחיצות, ומשום הכי בעינן בירושלים ג' מחיצות מעלייתא וליכא. והמהרש"א כתב דתוס' מיאנו בזה, משום דמה דנקט רבי יוחנן חייבין אתיא דלא כמאן, כיון דלכ"ע הוי חולין בעזרה, דלרבנן כיון דיש לירושלים ד' מחיצות לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולרבי יהודה על כל פנים סבירא ליה דב' מחיצות דאורייתא ולא מבטלי להו רבים. אך החזון איש (ע"ד סק"ז) ביאר, דתוס' אזלי לשיטתם (בד"ה קשיא) דבמקום ב' מחיצות דאורייתא לא אתו רבים ומבטלים מחיצה שלישיית, ומשום הכי הקשו דגם אי נימא כהריטב"א, אכתי מאי טעמא חייבין, הא למחיצה השלישיית אין הרבים מבטלים.

דף כ"ב ע"ב

קח) גמ', **אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור וכו'**. המהרש"ל גרס בפירוש"י דהיינו חריץ עמוק עשרה טפחים ורחב ד' סביב ארץ ישראל, מאידך גיסא, ומדנקט סביב מבואר שהיה מקיף

הדף היומי

מסכת עירובין דף כב - דף כג

כב בניסן - כג בניסן התשע"ג

כיון דהוי אליבא דאמת.

ק"ז) תוס' ד"ה חגורה. רבינו יהונתן (בסוגיין) פירש כהתוס', דהיינו מחיצה ממש, ומשום דבעינן מחיצה מד' רוחות קרי לה חגורה. (שמקיפה סביב), אך רש"י לא פירש כן. והריטב"א כתב, דנקט חגורה, משום דשרי לה ע"י חבלים לבור, ורבי עקיבא דנקט מחיצה לא התיר ע"י חבלים אלא במחיצת שתי וערב.

דף כ"ג ע"א

ק"ח) גמ', אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בבא. הקשה רבינו עקיבא איגור בדרוש וחידוש (בסוגיין), מאי טעמא פסק שמואל כריב"ב, דבבור דרבים לא התירו פסי ביראות, הא אפשר דריב"ב לשיטתו במתניתין דלקמן, דבבית סאתים בעינן דיהא שם שומירה או בית דירה, וסבירא ליה דבעינן באר מים חיים כדי דיהא חזי לאדם והוי מוקף לדירה. אך אנן הא קיימא לן כרבי עקיבא, דלא בעי שומירה ובית דירה, ומשום הכי לא בעינן דיהא ראוי לאדם, ועל כן אפילו בבור הרבים דלא חזי לאדם מהני. (ועיי"ש שכתב דלפי זה שפיר נקט ועוד, דהוי ענין אחד דתליא הא בהא) ותירץ, דבעל כרחך צריך לומר דאין טעמו דריב"ב משום דבעי מוקף לדירה, דאם כן מאי טעמא סבירא ליה דמהני חגורה בבור, הא לא הוקף לדירה.

ק"ט) מתניתין סמוכה לעיר. רבינו יהונתן ביאר, דכל שהוא בתוך תחום אלפיים אמה שיכול הבעל בית לילך ולטייל בה, חשיב סמוכה לעיר. והמגן אברהם (סימן שנ"ח סק"ד) פסק כוותיה, אך בשער הציון (שם סקט"ז) השיג על דבריו טובא וכתב דקולא גדולה היא.

קכ) מתניתין, רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה. כתב המשנה ברורה (סימן שנ"ח סק"א וסק"ב) דהיינו דוקא אי בין כולה הוי בית סאתיים מצומצם, דבכהאי גוונא אסר רבי יוסי אם ארכה יותר על פי שנים ברחבה, וטעמא דכל שהוא שטח גדול אף באורך בלבד, מחלפי ברשות הרבים וכרמלית. אבל אי היה בין כולה פחות מבית סאתיים, אין קפידא בכך, ואפילו אם ארכו יותר ממאה אמה מותר לטלטל בכולה (כשמוקף מחיצות). אך החזון איש (סימן פ"ט סק"י) כתב דאין כן דעת רוב הראשונים, ואפילו בפחות מבית סאתיים אסור.

קכא) מתניתין, אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אליעזר ואפילו היא כבית כור. ביאר רבינו יהונתן דאף על גב דלא הוקף לדירה, לא דמי לבקעה, כיון דבקעה לא מסיימי מחיצותיה, ונכנס ויוצא דרך מדרון, אך גינה וקרפף יש להם מחיצות מעלייתא אך לא נעשו על דעת שידורו בהן.

קכב) רש"י ד"ה אנשי חצר. כתב הרש"ש דיש להגיה בדברי רש"י חבריו. אמנם כתב דאפשר דלר"א לא צריך לבטל לכל אחד ואחד.

קכג) רש"י ד"ה ביתו. כתב הרש"ש דדברי רש"י צריכין ביאור, דמשמע דסבירא ליה, דאפילו להם אסור להכניס ולהוציא מביתו לצורכו שלו, ולא מצא להן חבר. אך לגבי מה דכתב רש"י דאפילו להם אסור להוציא כליו מביתו לחצר. כתב דכן מבואר באבן העזר (סימן שס"ו) לדעת המהרי"ל, ולדעת הרשב"א בעבודת הקודש.

קכד) תוס' ד"ה והא. אי נמי הא דקאמר רבים וכו'. הקשה בספר

ואם כן אינן דומין לדגלי מדבר שהיו מסורין הדרכים לרבים, ומשום הכי דוקא בארץ ישראל הדין כן. ובחידושי הר"ן ביאר, דהשתא לא נחית לחלק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, וסלקא דעתך דרבי יוחנן דנקט ארץ ישראל לאו דוקא. ורק למסקנא דיהושע אוהב ארץ ישראל היה, חילק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.

ק"ג) גמ', תל המתלקט עשרה. עיין ריטב"א דכתב דאף על פי דמסקינן לעיל דלרבנן אתו רבים ומבטלין מחיצות דוקא בדאיכא ד' מחיצות. מכל מקום הכא נמי כיון דמתלקט עשרה מתוך ד' הוי כמוקף מחיצות מכל ד' צדדים. כיון דכל גובה עשרה טפחים חשוב מחיצה. אך הוסיף הריטב"א דמייירי דהרבים בוקעין בו מכל רוח ורוח ומשום הכי מדמין לה לפסי ביראות.

ק"ד) תוס' ד"ה דילמא, דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם, וכו'. הריטב"א תירץ בשם הרא"ה, דסולמא דצור ומחתנא דגדר לא חשיבי מחיצות משום שהן רחוקות כל כך, דאין העומד באמצע רואה עצמו בתוכן, ומשום הכי אף דלא בקעי בהו רבים לא חשיבי מחיצות. ובתורת חיים הקשה לדברי התוס', דמהא דשבילי בית גלגול (דלקמן) מוכח להדיא דאף מחיצה שאינה עשויה בידי אדם, אין הרבים מבטלין לה. ובכנסת יחזקאל (סימן ב') כתב, דדברי התוס' לחלק בין בידי אדם לבידי שמים, היינו דוקא ביותר מבית סאתיים.

ק"ט) בא"ד. הקשה התורת חיים דהא מעלות ומורדות עשוין בידי שמים, ולדברי תוס' בכהאי גוונא רבים מבטלין מחיצות, ומאי טעמא פטור עליהן משום רשות הרבים. עוד הקשה מתל המתלקט דהוי מחיצה שאינה עשויה בידי אדם (כדאיתא לעיל טו.) ואעפ"כ אין רבים מבטלין ליה. ובשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) תירץ, דאין הכי נמי דגם במעלות ומורדות וגם בתל המתלקט מייירי דעשוין בידי אדם, ומשום הכי אין רבים מבטלין להו. והחתם סופר (או"ח תשובה פ"ט) תירץ, דתוס' מייירי בדניחא תשמישו, דהיינו שמקום הפירצה הוא דרך חלקה, שמחיצות אלו שאינן עשויות בידי אדם מקיפות אותו, ובכה"ג מבטלין ליה רבים. אך אם מקום הפירצה אין נוח תשמישו, כגון מעלות ומורדות, אין הרבים מבטלין ואפילו במחיצות העשויות בידי שמים, דבכהאי גוונא לא חשיב בקיעת רשות הרבים משום דאינו דומה לדגלי מדבר. וכן בתל המתלקט אין תשמישו נוח.

והנה בשו"ת בית אפרים (סימן כ"ו) כתב דמדברי המגן אברהם (שס"ג, ל) מבואר, דקיימא לן כתוס' דמחיצה שלא נעשית בידי אדם אפילו לרבנן מבטלין אותה רבים, ובשו"ת אבני נזר (רע"ט אות ב') מסיק כהריטב"א דפליג, דאין חילוק במחיצות אם עשויות בידי אדם או בידי שמים. אלא דכל זמן שרואה עצמו תוך המחיצות מפני שאינן רחוקות הוו מחיצות. ובנשמט אדם (שבת כלל מט הערה ב) כתב, דהיינו ט"ז מיל וכדאיתא בבכורות (נד:): שבכך שולטת עין הרועה בבהמה. אך החזון איש (ק"ז סק"א) כתב, דהשיעור הוא, כל שההיקף גדול כל כך עד שאין בני אדם עושין דוגמתו.

ק"ט) תוס' ד"ה איזהו. דאמאי לא משני רשות הרבים וכו'. הבית יוסף (כללי הגמרא דף סב) תירץ קושית התוס', דבכל דוכתא בעי הגמרא לתרץ תירוץ חדש, וללא כהתירוץ הקודם, ולא הביא דברי התוס'. והריטב"א כתב, דהתירוץ דתירצה הגמ' עדיף

דהיינו עם הדבר מועט, אך הפרי מגדים (ריש סימן שנ"ח במשבצות זהב) כתב, דגם באריך וקטין תלוי הדבר במחלוקת ר"ע ות"ק, ואין הכי נמי, דלר"ע דלית ליה דבר מועט, הוא הדין דגם באריך וקטין צריך למעט השיעור דבר מועט.

קלג) גמ', כי תנן נמי מתניתין יתר על פי שנים. כתב הר"ן דרב ביבי לא שינה הגירסא במתניתין, אלא דביאור דברי רבי אליעזר הוא, דאם היתה הגינה ארוכה ביחס לרחבה יותר משהיתה חצר המשכן ארוכה ביחס לרחבה, אפילו אמה אחת, אין מטלטלין בתוכה.

קלג) גמ', אי הכי היינו רבי יוסי. הקשה השפת אמת שמא אמה אחת יש ביניהם, דלרבי אליעזר אם היתה ארכה יתר על רחבה פחות מאמה אחת מטלטלין בתוכה, ולרבי יוסי כל שרחבה יתר ואפילו בכל שהוא מפי שניים מרחבה אסור לטלטל, ותירץ דלפי זה רבי יוסי מחמיר טפי, והיה לו לנקוט דאפילו כל שהוא פחות מאמה אין מטלטלין, ומדנקט אפילו ארכה פי שניים ברחבה, משמע דמיקל מדרבי אליעזר.

קלד) רש"י ד"ה אלא אמרה התורה. דהא בעית למיעבד מיניה רצועה של רפ"ג אמות וד' טפחים. ביאר המהרש"א דברש"י איכא שתי גירסאות, לגירסא דרפ"ב אמות, מיירי בחוט המקיף לחוד ללא תוספת היקף של שני שלישי אצבע, (דארבע פעמים שבעים אמה וד' טפחים הם רפ"ב אמות וד' טפחים). אך לגירסא דרפ"ג אמות, היינו חוט המקיף עם התוספת (ואינו רפ"ג ממש אלא קרוב לכך).

קלה) רש"י ד"ה ריבועא דריבועא רבנן. כתב הריטב"א דלפירש"י מה דקרו ליה דרבנן היינו משום שחידשוהו סופרים מאסמכתא דרוחב חמישים בחמישים.

קלו) תוס' ד"ה רבי עקיבא, ועוד דילמא בעו בור שיח ומערה. כתב המהרש"א, דהא דלא הקשו דאיכא נמי נפקא מינה לענין שומירה, דלת"ק דאמרו לו בעינן שומירה, משום דאם כן היינו רבי יהודה בן בבא. אך בתוס' רא"ש ותוס' רבינו פרץ הקשו להדיא גם כן לענין שומירה ובית דירה.

קלז) בא"ד, דהיינו תנא קמא וכו', כתב המהרש"א דאף על פי דודאי איכא ביניהו לענין דינא דשומירה, מכל מקום פריך, דמה דנקט רבי עקיבא דבעינן שבעים אמה, שפת יתר היא דהא נקט לה לרבי יהודה, ומאי איכא ביניהו.

קלח) בא"ד, היינו שלא חשו לצמצם. בתוס' רא"ש תירץ דיש לומר, דגם לרבי יהודה לית ליה דבר מועט כרבי עקיבא, ובמתניתין לא חש לפרש מה דבא להחמיר עליו אלא במה דבא להקל.

קלט) תוס' ד"ה פשטיה דקרא. בחידושי הר"ן הוכיח כדברי התוס', דהרי בדאורייתא אפילו בעשרת כורין אף על פי שלא הוקפו לדירה מותר לטלטל בכולו, דהא הזורק לתוכו חייב (כדלקמן סו:). ובספר תורת חיים כתב, דודאי דלאו אסמכתא היא, ודרשינן מיתורא דקרא. ועפ"ז יישב קושית התוס' לעיל (ע"א) ד"ה שהוא, שהקשה דנילף מהר הבית ועזרת נשים דשיעורן מרובה טפי. משום דגלי קרא להדיא דילפינן מחצר המשכן, (ואף על פי דפשוט הפסוק כאביי, דהעמד משכן על שפת חמישים, מכל מקום ילפינן מיניה הך דרשה, כיון דמשמעות הפסוק אינה על העמדת המשכן אלא באורך ורוחב החצר).

ראש משביר, דמדנקט "והאי דקתני באר הרבים" משמע, דקאי אדריב"ב ולא אדשמואל, כיון דשמואל לא נקט לשון זו, ותירץ דהכי קאמר, דמה דנקט שמואל דהלכה כריב"ב ופסק כוותיה בבאר הרבים, אתי לאפוקי בדרכי עקיבא.

קכה) תוס' ד"ה שהוא, וא"ת ולילף מהר הבית. מבואר דסבירא להו דהעזרות בבית המקדש לא היו מקורות. אמנם הרמב"ם (פ"ה מהלכות בית הבחירה ה"א) כתב, דהר הבית היה על ת"ק אמה. והיה מוקף חומה וכולו היה מקורה. וכתב התוי"ט (מידות פ"ב מ"א) דבספר שלטי הגבורים למד בדברי הרמב"ם דגם העזרות היו מקורות, אך התוי"ט פליג, וסבירא ליה שלא היו העזרות מקורות אלא מסוככות על גבי האצטבאות מן הצדדים. וכן כתב התפארת ישראל (שם). והיעב"ץ (לחם שמים, מס' מידות פ"ב מ"א) כתב בדעת הרמב"ם דכל הר הבית היה מקורה.

קכו) בא"ד. וילף מהר הבית ועזרת נשים. בשואל ומשיב (רביעאה ח"ג סימן ב') כתב, דצריך ביאור, דהתוס' הקשו מהר הבית והעזרות, ותירץ רק הקושיא מהעזרות. ותירץ בשו"ת צור יעקב (סימן קע"ט), דכונת התוס', דכיון דהעזרות הוקפו לדירה, ממילא הר הבית גם הוקף לדירה, לצורך העזרות.

קכז) בא"ד. מדברי התוס' מבואר, דהיה מותר לטלטל בעזרה בשבת. אך הרשב"א מנחות (כא.) כתב, דהולכת הדם בעזרה היא איסור תורה משום ד' אמות ברשות הרבים, אך דוחה שבת דעיקר עבודה היא. ובמקדש דוד (סימן ל"ח אות ב') כתב, דדין העזרה לענין רשות היחיד לשבת, תלוי בפלוגתא בתוספתא דיומא פ"א ה"ג (ע"ש).

קכח) בא"ד, וי"ל דכל מילי דשבת ממשכן גמרינן להו. כתב בספר נחל ערבים, דלתירוץ זה על כרחך מה דהיו מטלטלין במקדש יותר משבעים על שבעים אמה, היינו משום דלא גזרו שבות במקדש.

קכט) בא"ד, אי נמי העזרות חשיבי מוקפין לדירה שהיו שומרים בה כל הלילה. הקשה במרומי שדה (לעיל טו:), דהרי גם בחצר המשכן היתה שומירה, ועיקר קרא דמצות שמירת המקדש נאמרה במשכן. (כדאיתא בתמיד דף כו:). ותירץ היעב"ץ (בסוגיאין), דגם ללא השמירה, חשיבי העזרות מוקפין לדירה, כיון שהיו בו כמה לשכות עשויות לדירה, כגון לשכת פרהרין ולשכת הגזית.

קל) תוס' ד"ה ובלבד, ומה שפירש רש"י אפילו בהוקף לדירה וכו'. הריטב"א הוסיף להקשות לפירש"י, דעל כרחך דריב"ב לא איירי בהוקף לדירה, דהא במתניתין קתני נמי גינה, ומסתמא איירי אף בגינה שיש בה זרעים, ולקמן (סג:) אמרינן, דזרעים מפקי מתורת היקף ואפילו בחצר גמור, וכל שכן בגינה, אם כן מה מהני לעשותה מוקפת לדירה, וכן הקשה הרשב"א והר"ן. וכתב הרא"ש (סימן ב'), דמהא מוכח דדעת רש"י דרק יותר מבית סאתיים בטל מחמת זרעים. אך הרשב"א לשיטתו בעבודת הקודש (ש"ד י"א) דזרעים מבטלים אף בפחות מבית סאתיים.

דף כ"ג ע"ב

קלא) גמ', איכא ביניהו דבר מועט, כתב הגאון יעקב דהיינו דוקא לריב"ב ור"ע דסבירא להו דשרי דוקא במרובע, אך להא דקיימא לן דאפילו אריך וקטין שרי, הוא הדין דשרי אפילו עם הדבר מועט. ולכן נקטינן בכל התלמוד בית סאתיים סתמא

כדי לגודרו לשם דירה, בעינן דתהא הדירה בנויה כבר, אך אם יקיף לשם דירה שיבנה אחר כך לא מהני. אך הרמב"ם (פט"ז מהלכות שבת הל"ה) כתב וגדר לשם דירה, ודייק המגיד משנה שהדבר תלוי בכוונת הגודר, דאי כוונתו לשם דירה מיקרי מוקף לדירה, אף על פי שבונה הגדר לפני הדירה, דבהכי לא מיחזי ככרמלית, אך אם כונתו שלא לשם דירה מיקרי אינו מוקף לדירה כיון דמיחזי ככרמלית.

קמ"ז גמ', ואמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו. הביאור הלכה (שנ"ח ס"ב ד"ה או שפתח) כתב, דהפרי מגדים נסתפק אי חלון מהני לדין פתח, והוסיף דגם אם מועיל, אין זה אלא כשמשמש דרך אותן חלונות לקרפף, אך אם אינן עשויין אלא להביט על ידן ודאי דלא מועיל.

קמ"ח תוס' ד"ה אבל. דעדין כלי הוא וחזי למילתא קמייתא. התפארת ישראל (מס' כלים פכ"ו מ"ד) כתב, דהיינו דמסובבין חוט ארוך מסביב ודוחף את סוף החוט בין סבך החוטין המסובבים.

קמ"ט בא"ד, כגון שדרס עליו הזב ברגלו יחף, וכו' ולא הפסיק בפשוטי כלי עץ. הקשה הרש"ש מאי טעמא נקטו תוס' פשוטי כלי עץ, הא אפילו בכלי קיבול דעץ, או כלי מתכות, אם אינן ראויין למדרס, הרי הם ראשונים, ואין הסנדל שהוא כלי מקבל מהן טומאה. ואין לומר דכונתן דחזי למדרס, דאם כן אפילו פשוטי כלי עץ מיטמא כדאיתא בבכורות (לח.).

קנ"ב בא"ד, ולפירש"י קמא ניחא, דאפילו נפסקו ב' אוניס טמא מגע מדרס, הואיל וחזי לתשמיש אחרינא. ביאר המשנה למלך (פכ"ז מהלכות כלים הי"ב) דכונת התוס', דאין להקשות לפירש"י, מאי טעמא לא אמרינן פנים חדשות באו לכאן גבי מגע מדרס, ומאי טעמא מיטמא אף כשנפסקו שתי אוניו. ותירצו דגבי מגע מדרס, אפילו אם יש פנים חדשות לא פרוח טומאת מגע מדרס, דרש"י סבירא ליה, דאפילו אי נפסקו שתי אוניו מקבל טומאת מגע מדרס, ולא איכפת לן במה דחשיב פנים חדשות.

קנ"ג גמ', ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף. ביאר המשנה ברורה (שנ"ח סק"ט), דהא דבעינן פתח ולבסוף הוקף דוקא, היינו מסברא, דאי הקיף מתחילה ואחר כך פתח, מוכח דלאו לשם תשמיש דירה עשאו, אלא לצורך אחר ומיחזי ככרמלית, ולא שרי ביותר מבית סאתיים. אך הלבוש (שם) כתב, דהטעם משום דילפינן ממשכן דבתחילה הקימו את המשכן, דהיינו אהל מועד שהיה דירה לשכינה, ואחר כך הקיפו הכתלים.

דף כ"ד ע"ב

קנ"ג גמ', אמר אממור והוא דחזיין לתשמישתא. פירש רש"י לשתיה, וכן הוא לשון השולחן ערוך (שנ"ח ס"א). וכתב השער הציון (שם סק"פ) דמשמע מדבריו דבעינן הראויין לשתית אדם דוקא. ואזיל בזה לשיטתו בריש פירקין. (יח.) ד"ה וחצר, דבור הראוי לשתית אדם משוי למחיצות דהו מוקפין לדירה. אמנם הרשב"א בעבודת הקודש (שער א' סימן י"ד) סבירא ליה, דאפילו אין ראויין לשתית אדם אלא לכביסה, או לשאר תשמישין מיקרו מים ראויין, ואינם מבטלין הדירה. וכן ביאר במעשה רוקח בדעת הרמב"ם (פט"ז משבת ה"ו) דסתם דבריו וכתב, דבעינן ראויין לתשמיש. ובשער הציון (שם) כתב דיש להקל כהרשב"א וסיעתו דאינו אלא ספיקא דרבנן.

קמ' תוס', ד"ה איכא בניייהו, וקשיא דאין שייך כאן לכתחילה ובדיעבד. פירש הריטב"א דאינו דבר מצוה כסוכה או לולב דשייך בו לכתחילה ובדיעבד, דמי מיחה על ידו שלא יעשה קרפף שלו כמו שירצה.

קמ"א גמ', נזרע רובו. כתב הגאון יעקב דבמחצה על מחצה שפיר דמי, ואין הזרעים מבטלין את הדירה, דלשון נזרע רובו משמע דבעינן דוקא רובא. וכן כתב המשנה ברורה (שנ"ח סק"ט).

קמ"ב גמ', לא אמרן אלא יותר מבית סאתיים אבל בית סאתיים מותר. ה"ט"ז (שנ"ח סק"ד) כתב, דודאי דבמקום הזרוע עצמו אסור, כיון דבטלה תורת דירה הימנו. אמנם מדברי הרמב"ם (פט"ז משבת ה"ו) מבואר, דמותר אף במקום הזרוע. וכן דעת הרשב"א בעבודת הקודש (שער ג' ס"ג), ובשער הציון (סימן שנ"ח סק"ה) כתב, דהאחרונים השיגו על דברי ה"ט"ז הנ"ל. והנה הריטב"א הקשה, כיון שהמחיצות מקיפות יותר מבית סאתיים, היאך יועילו להתיר המקום הזרוע דיש לו דין קרפף, ותירץ דכיון שהמחיצות נעשו תחילה לצורך כל החצר, אם כן אף על פי שבטלה תורת דירה מהם לגבי הזרוע, לא בטלה תורת מחיצה מהם אף כלפי המקום הזרוע.

קמ"ג רש"י ד"ה אבל בית סאתיים. לא אסרי אהדדי הואיל ודחד גברא הוא. הקשה ה"ט"ז (שנ"ח סק"ד) הא לרבי שמעון אפילו בתרי גברי מותר, הואיל ורשות אחת הן, ומאי טעמא נקט רש"י דהואיל ודחד גברא הוא. ומשום הכי הגירסא דברי רש"י, דאפילו הן של תרי גברי. אמנם הריטב"א והר"ן גרסו ברש"י ודחד. ותירץ המהרש"א, דשאני הכא, דכיון דפרוץ במלואו זה לזה, אע"ג דלרבי שמעון רשות אחת הן, מכל מקום אי הוה מיירי בשני בעלים היו אוסרין זה על זה. וכן מבואר בחידושי הר"ן ביישוב דברי רש"י. אך הרש"ש הקשה מאי טעמא בנפרץ במלואו אסור, והא נפרץ למקום המותר הוא. וגם החזון איש (סימן פ"ט סק"י"ג) הקשה כן והוכיח כן מדברי רש"י לקמן (צב.) ד"ה הגדול.

דף כ"ד ע"א

קמ"ד גמ', פרוץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר ומותר. כתב המהרש"א (לקמן כה:): דאם ע"י הפירצה נעשה פרוץ במלואו, או פרוץ מרובה, אין צריך שיפרוץ יותר מעשר, וסגי אפילו בפירצה פחות מעשר. ובגאון יעקב כתב, דאם היה כבר פרוץ עשרה, יפרוץ מעט יותר, וגודר את המעט לשם דירה וסגי. ובמשנה ברורה (שנ"ח סק"ה) כתב, דאין צריך לחזור ולגודר דוקא בבנין, וסגי בצורת הפתח, כיון דשוב אינה פירצה, והרש"ש כתב, דאין צריך לפורצו עד היסוד וסגי למעטו מגובה עשרה.

קמ"ה גמ', איבעיא להו פרץ אמה וגדר אמה וכו'. ביאר הריטב"א, דהשתא איכא גדר יותר מעשרה לשם דירה, אלא שלא נעשית בבת אחת, ומספקא לן, מי אמרינן דכל אמה ואמה בטלה בשעתה, או דילמא דהשתא חוזר וניעור ומצטרף. ובגאון יעקב כתב, דהוא הדין דמיבעיא לן בפרץ משהו וגדרה, ואחר כך פרץ עשר אמות ולא גדרה, אי אמרינן דחשיב מוקף לדירה או לא.

קמ"ז רש"י ד"ה קרפף, ואחרי כן בנה אצלו דירה וכו'. הרשב"א בעבודת הקודש (ש"ג ג') כתב, דכשעושה פירצה בהיקף הקרפף

המפולש, ותירץ הריטב"א, דהכא שאני, דכיון דהמחיצה גדווא לא ניכרת, ורוב השבילין מפולשין ולא סלקי לגודא דנהרא, משום הכי קרוב הדבר שלא יתנו לבם על הגודא, ויתירו כן לעלמא.

קנט) תוס' ד"ה הוא רחבה, דכיון דלא מהני לרחבה גופיה וכו'. הריטב"א הביא דברי התוס' דשאני הכא דכיון שהגיפופין נעשו לצורך הרחבה ולא הועילו לה, גם לשביל ולמבוי לא יועילו, דלנפשה לא מצלה והיכי מצלה לאחריני. אמנם הריטב"א דחה דבריהם, ופירש דמייירי שהיו הגיפופין ד' אמות, שאינן נידונין משום לחי כיון שהיו עשויין מאליהן.

קס) תוס' ד"ה ליעביד מחיצה. ולכך לא היה מהני אפילו צורת הפתח לרב. ביאר החזון איש (סימן כ"ז סק"ב) דהתוס' כתבו כן לשיטתם (בד"ה לעבד צורת הפתח), שעושה את המחיצה מעבר השני של הנהר, אך לרש"י דסבירא ליה דעושה את המחיצה בשביל לצד הנהר, אין צריך להאי טעמא. דלא נקט הפתח, משום דאתו גמלי ושדיין ליה.

קסא) תוס' ד"ה אין עושין מחיצה, ולפי זה אתי שפיר הא דלא חיישינן שמא יעלה הנהר שרטון. הריטב"א סבירא ליה כתוס' דגם בנהר איכא לחששא דשרטון. אך הריטב"א פליג, וסבירא ליה דבנהר לא חיישינן לשרטון, וכך כתב בחידושי הר"ן. וכתב המשנה ברורה (שס"ג ס"ק קנ"א) דלהלכה לא חיישינן בנהרות שיעלה שרטון, אך בנהרות שדרכן להתייבש בקיץ, וכשמתייבשין אין במדרון שלהן גובה עשרה בתוך ד' אמות, יש לאסור בלא תיקון, אפילו כשלא נתייבש דחיישינן שיתייבש ולא אדעתיה.

דף כ"ה ע"א

קסב) גמ', מאן דשרי דהא ליכא דיוורין. הרמב"ם (שבת פט"ז הי"א) פסק, דשרי לטלטל ממתא לרחבה, ומרחבה למתא, דהלכה כדעת המיקל בפלוגתא דרב אחא ורבינא. וכך כתב הריטב"א בעבודת הקודש (שער ב' סימן א'), ובחידושי הריטב"א כתב, דדעת ר"ח דכל זה דוקא ברחבה דרבים, אבל בדיחיד אסור, דחיישינן דילמא מימליך ובני לה בתים, וכדאיתא לעיל (ח). אבל הראב"ד פליג, וסבירא ליה דאפילו ברחבה של יחיד מותר. והמגיד משנה (שם) כתב, דמה דהרי"ף, הרא"ש והטור השמיטו לסוגיין ולא כתבוה בהלכה, וגם הרמב"ם הביאה בקיצור היינו משום דאין דינים אלו מצויין.

קסג) תוס' ד"ה מאן דשרי. החזון איש (סימן פ"ו סק"ט) ביאר דברי התוס', דמה דכתבו דהיתר דרחבה משום דליכא דיוורין בשביל, היינו דגם אם תיפרץ הרחבה במילואה לשביל, יהא מותר להוציא לו ממתא, כיון דאין דיוורין בשביל, אבל אם היו דיוורין בשביל, היה אסור להוציא ממתא לשביל ומשביל למתא.

קסד) גמ', ומאן דאסר זימנין דהוי בה דיוורין ואתי לטלטולי. הקשה רבי אלעזר משה הורוויץ, מה מקום יש לגזור בלא דיוורין אטו דיוורין לאיסור עירוב. ותירץ דהגזירה משום שמא יהיו דיוורין ברחבה, ויסברו שהן כמו דיוורי מתא דפתח ולבסוף הוקף, כיון דמטלטלין מהרחבה למתא, ויטלטלו אף אחר שיפול הלחי. או דאפילו כשהלחי קיים אסור לערב דרך הרחבה, כיון דלא הוקפה לדירה.

קנג) גמ', אבל לא חזיין לתשמישתא לא. כתב הריטב"א דבלא חזו לתשמיש הוו המים כורעים, אמנם כל זה כשעומק המים עשרה טפחים, אך בפחות מעשרה אינו חולק רשות לעצמו, והוכיח כן מדאיתא בשבת (ק), רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ד' אמות חייב. ושיעור רקק הוא בפחות מעשרה טפחים, ומבואר דאינו רשות לעצמו אלא מרשות הרבים, והכא נמי בפחות מעשרה טפחים אינו חולק רשות לעצמו ומותר. ופסק כן להדיא בעבודת הקודש (שער א' סימן י"ד), דמים שאינן ראויין לתשמיש, ואין בעומקן עשרה, אף על פי שהם יותר מבית סאתיים, מותר לטלטל בכל החצר. וכן מבואר ברש"י בסוגיין בד"ה שאין, דאם עמוקים פחות מעשרה אין מבטלין מקומן מדין קרקע. וכך כתב הריטב"א דבפחות מעשרה בטל לחצר. (ואף על פי דהקרוב נתנאל (סימן ד' סק"ז) הוכיח בהפך בדעת הריטב"א, כבר כתב הביאור הלכה (שנ"ח ד"ה והוא) דדבריו אינן מובנים).

וכן פסק השולחן ערוך (שנ"ח סעיף י"א), אמנם הרא"ש (סימן ד') כתב, דאפילו בפחות מעשרה כיון דלא חזו לתשמיש הוי כנזרע, וכן כתב הריטב"א בשם יש אומרים. וכתב הביאור הלכה (שנ"ח ד"ה והוא) דבספר הבתים דחה ראית הריטב"א מרקק, דדוקא ברשות הרבים שתשמישו בהילוך, ואף בפחות מעשרה טפחים ראוי לילך בו על ידי הדחק, אך קרפף בפחות מעשרה אינו ראוי לתשמיש. וכתב הביאור הלכה דיש להחמיר כשיטת הרא"ש. אמנם הוסיף, דאף הרא"ש ודעימיה מודו, דבפחות מג' טפחים אינו אסור, כיון דכארעא סמיכתא היא. אך החזון איש (סימן פ"ט סק"ד) סבירא ליה, דלרא"ש גם בפחות מג' אסור, דלא מיבעיא אי ניחא ליה במים דאסור, דמבטלין לתשמיש החצר, אלא אפילו אם לא ניחא ליה בהן, אפשר דמים מבטלין תשמיש החצר אף בפחות מג' ואסור.

קנד) גמ', מידי דהוי אכריא דפירי. פירש רש"י בלשנא בתרא, שוחה עמוקה שמצניעין בה פירות. והריטב"א הקשה, דבכה"ג חשיב כלא מוקף לדירה וכדמוכח מפירא דבי תורי (לקמן כו.), ובודאי דאם היא יותר מבית סאתיים אסור להוציא ממנה לחצר. ולכן פירש בפירוש הראשון ברש"י.

קנה) גמ', ולא מילתא היא. וכו'. וכן פסק השולחן ערוך (שנ"ח ס"יא), דאפילו ביתר מבית סאתיים שרי. וכתב המשנה ברורה (שם) דלאו דוקא יתר מבית סאתיים, אלא אפילו נתמלא כל החצר מים שרי. אמנם בשער הציון (שם) הביא דעת הראב"ד, דדוקא נתמלא רובו ולא כולו, משום דאין דרך להפוך את כל החצר למקוה מים.

קנו) רש"י ד"ה היכי נייעביד. בספר גנזי יוסף הגירסא בדברי רש"י, ותהא היא וכולן מותרות. דהיינו דגם הרחבה תהא מותרת לטלטל, וגם המבוי והשביל, ובספר פריו בעתו כתב, דכך הגירסא בכל הדפוסים הישנים.

קנז) רש"י ד"ה אתו גמלי. הקשה הריטב"א, דאם כן היכי סלקא דעתין לעשות כותל בסוף השביל, ותירץ דיניחו שם מן הצד דרך מעבר לגמלים שיעברו לנהר. אך מדיליה פירש דהגמלים עוברים דרך הרחבה אל הכרמים לזבל בהם, או להוציא משאות פירות משם.

קנח) רש"י ד"ה לשביל של כרמים. התוס' והריטב"א הקשה, דאם כן בכל מבוי סתום דעלמא ניחוש שיבואו להתיר לחי במבוי

נמי יש כותל חדש בשיעור זה. אך סברת הריטב"א דלא דמי לפרץ אמה, דהתם מכל מקום פרץ בכותל הישן ובנה כותל חדש במקומו, אבל הכא שהכותל הישן עומד במקומו, ודאי דאינו בטל לכותל במשך כמה אמות שבנה, דגם עתה לא נשתנה הקרפף כלום ומשמש שם כמו בתחילה. והשלחן ערוך (שנ"ח ס"ו) פסק כהרא"ש, וכתב הביאור הלכה דהמיקל כהשולחן ערוך לא הפסיד.

קעא) גמ', רב שימי מתני לקולא. הרא"ש (סימן ד') והטור (סימן שנ"ח) פסקו לגבי עמוד ומחיצה כלישנא קמא וכרבה, דמג' מהני. אך הראב"ד, הרז"ה, הרשב"א, הריטב"א והר"ן כתבו, דקיימא לן כרבא דהוא בתראה ובעיני ד' טפחים בין לענין מיעוט ובין לענין הרחקת מחיצה. אך הגר"א (ביאור הגר"א שנ"ח ס"ה) כתב דדעת השולחן ערוך כרב שימי, דמתניתין לקולא וכרבה, דפחות מג' אינו מועיל, והוכיח כן ממה דפסק השולחן ערוך כרבא לגבי טח בטיט ואינו יכול לעמוד בפני עצמו. אמנם הגאון יעקב כתב, דמהדין של טח בטיט אין להוכיח דהווי שני ענינים, וסיים דאינו נראה שיצאו הדברים מפי רבינו הגר"א.

קעב) גמ', טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו וכו', התוס' רי"ד הקשה לגירסת רש"י דמאי טעמא דמאן דאמר דאינו ממעט דאף על פי דאין יכול לעמוד בפני עצמו, על כל פנים נתמעט משיעור דיתר מבית סאתים ולכן כתב דיש לגרוס כספרים דגרסי הועיל ולא הועיל. וסבירא ליה דטח בטיט אינו מילתא בפני עצמה אלא דהמשך דברי רב שימי הוא, דמתני לקולא דבפחות מג' אם עשה הכותל החדש לכולי עלמא מועיל למיחשב כמוקף לדירה, ופליגי בלא הרחיק כלל וטח בטיט ואינו יכול לעמוד בפני עצמו אם מועיל למיחשב על ידיו זה כמוקף לדירה.

קעג) גמ', רבא אמר לא הוי מיעוט וכו'. ביאר הגאון יעקב דפליגי דוקא בקרפף שנאסר ובא למעטו דלרבא כיון דאינו עומד בפני עצמו בטל. אך אם בתחילה כשהקיף טחו בטיט, לכולי עלמא אפילו אם אינו יכול לעמוד בפני עצמו, ממעט, מידי דהווי בכותל עב דאין בו יותר מבית סאתיים. וכן הסכים בביאור הלכה (סימן שנ"ח ד"ה הוי מיעוט).

קעד) גמ', העושה מחיצה על גבי מחיצה וכו'. כתב הריטב"א דאם לא היתה המחיצה הראשונה גבוהה עשרה והוסיף עליה אפילו כל שהוא להשלימה לעשרה לשם דירה, הווי היקף גמור לדירה, ואפילו אם עשה כן באחת מן המחיצות לחוד. ובשער הציון (שנ"ח סק"ג) פסק כהריטב"א. אך כתב, דמדברי הרמב"ם משמע דלא מהני. דהרמב"ם (פ"ז משבת ה"ט) כתב, נבלעה מחיצה התחתונה והרי העליונה קיימת, הואיל ונעשה העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא, הרי זה הועיל ומותר לטלטל בכולה.

קעה) גמ', מחיצה על גבי מחיצה, בשו"ת מהרי"ל (סימן קי"ט) כתב, דאותיות שנמחקו קצת ועדיין רישומן ניכר, מותר להעביר עליהן קולמוס ולהאירם, ואין בזה חשש משום שלא כסידרן דהוי כמחיצה על גבי מחיצה דלאו מידי עביד.

דף כ"ה ע"ב

קעו) גמ', הכא במאי עסקינן דעבדה כי ארזילא. הטור (סימן שנ"ח) פסק דאפילו בתקרה משופעת אמרינן פי תקרה יורד

קסה) גמ', מיעטו באילנות לא הוי מיעוט. כתב הרשב"א, דמיירי אפילו אם האילן גבוה עשרה ורחב ד', דאף על גב דבכל מקום חולקין רשות לעצמן ונעשו רשות היחיד, לא הוי מיעוט, כיון דאין הדבר תלוי בחילוק ראיות, אלא משום דאילנות תשמיש הקרפף הן, ולכן נחשבינן ונמדדינן עמו. וכך כתבו הריטב"א והמאירי. ובעבודת הקודש (שער ג' ס"ג) כתב הרשב"א, דהא דמיעטו דאילנות לא הוי מיעוט היינו בין אם נטען בשורה ובין אם נטען מעורבבין.

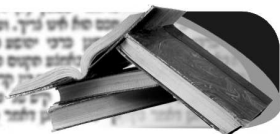
קסו) שם. הרשב"א בסוגיין כתב, דבור מים אינו ממעט אפילו אם עמוק עשרה ורחב ד', כיון דמתשמישי קרפף הוא. והוכיח כן דהא בכל מקום נקט מקום גובה ועמוק כגון לעיל (טו). תל ונקע, ומדלא נקט עמוד ובור בסוגיין שמע מינה דבור אינו ממעט. וכך כתב הריטב"א, אמנם המאירי כתב דיש אומרים, דבור מים ממעט בקרפף כעמוד, כיון דגובה ועמוק אחד מהם לענין שבת. וכן דעת התוס' לעיל (כב). ד"ה בור. ובשער הציון (שנ"ח סקמ"א) ביאר דעת הרשב"א, דכמו דאילנות אינן ממעטין כיון דלצורך הקרפפות הן לישב תחת צילן, הכי נמי בור של מים צריך לו לשתייה כששוהה ומטייל שם. והוסיף, דאף על פי כן, גם בור ריק אינו ממעט לדעת הרשב"א, אם הוא לצורך הקרפף כגון להטמין בו חפציו. ורבינו עקיבא איגר לעיל (כב). השיג על המחבר שלא הביא דברי התוס' דסבירא להו דבור ממעט. אך הביאור הלכה (שם) כתב, דאין זו השגה כיון דהרשב"א והריטב"א לא סבירא להו כותוס'.

קסז) גמ', בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט. פירש"י דאפילו באמצע הוי מיעוט. והגאון יעקב כתב, דהרמב"ם (פ"ז משבת ה"כ) כתב, בנה בו עמוד בצד הכותל גבוה עשרה ורחבה שלוש או יותר, הרי זה מיעוט, וסובר דדוקא מן הצד ממעט ולא באמצע.

קסח) גמ', בג' ועד ד' רבה אמר הוי מיעוט וכו'. הקשה תוס' הרא"ש דמשמע דפליגי רק ברוחב, אבל בגובה לכולי עלמא בעינן עשרה, ובשלמא לרבא נחא, דבעינן מקום חשוב, דהא בעי נמי רחב ד', אבל לרבה, דלא בעי מקום ד', מאי טעמא בעינן גבוה עשרה. ותירץ, דכיון דכרמלית תופסת עד עשרה, בעינן נמי עד שימעטנו מגובה עשרה. והרמב"ם (פ"ז משבת ה"ח) פסק כרבה, ואף על פי כן סבירא ליה דבעינן גובה עשרה.

קסט) גמ', ורבא אמר לא הוי מיעוט. הרא"ש (סימן ד') והרמב"ם (פ"ז משבת ה"ח) פסקו כרבה דהוי מיעוט, כיון דרבה היה רבו דרבא, אך הרא"ש הביא דדעת הר"ח והראב"ד והרז"ה דהלכה כרבא דלא הוי מיעוט. וביאר בחידושי המאירי הטעם משום דרבא בתראה הוא.

קע) גמ', הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל. כתב הרא"ש (סימן ד') דסגי שתהא המחיצה החדשה באורך יותר מעשר ולא בעינן שתהא כנגד כל אורך המחיצה הישנה. אך הריטב"א סבירא ליה דבעינן שתהא המחיצה החדשה כנגד כל אורך המחיצה הישנה. ובביאור הלכה (סימן שנ"ח ד"ה באורך עשר) כתב, דסברת הרא"ש דלא גרע מפרץ עשר וגדרה, דמהני אף על פי שלא פרץ הכל בבת אחת, אלא דפרץ אמה וגדרה ושוב פרץ אמה. ואף על גב דהמחיצות לא נתבטלו מעולם, מכל מקום בין הכל יש שיעור באורך יותר מעשר לשם דירה וסגי בכך, והכא

הני מילי ברוחב חמישים כחצר המשכן. ובחידושי הר"ן תירץ, דמיירי שיש שם שומירה או דירה, דכמו דרבי יהודה בן בבא (לעיל כג.) מתיר עד בית סאתים בדאית בה שומירה או בית דירה, הכי נמי לדידן יש להתיר בארכו יותר על רוחבו פי שנים. אך הרשב"א כתב, דהדבר צריך תלמוד דלא מצינו לו עיקר בגמרא.

קפא) גמ', **הוא בוסתנא דהוה לגודא דאפדנא.** כתב הרשב"ש דהבוסתנא לא היה יותר מבית סאתים או שהיה מוקף לדירה, אך כותלו הרביעי היה סמיך לגודא דאפדנא. וסבר רב פפי, דאף על גב דמחיצה העומדת מאליה הויה מחיצה, הכא גרע, משום דהואיל ובטל העיקר שבעבורו נעשית המחיצה בטל החלק הטפל.

קפב) גמ', **לגנאי עבידן. לבראי לא עבידן.** כתב הרשב"א, דרק הבוסתנא נאסרה, אך האפדנא עומדת בהיתרה הראשון, ומיירי כגון דלא נפרצה האפדנא ביתר מעשר ודאיכא גיפופי, והריטב"א הביא **מבעלי התוס'** דהאפדנא לא נאסר, דמיירי דאיכא תקרה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, אך הבוסתנא אסור דבעי מחיצה גמורה. אמנם הריטב"א סבירא ליה דאף האפדנא נאסר, כיון דעתה נמצא דהבוסתנא והאפדנא נפרצו במילואם זה לזה, והבוסתנא אסור. וכיון שכן גם האפדנא אסור, דהא קיימא לן דחצר שנפרץ לקרפף יותר מבית סאתים אסור. ומה דלא הזכיר התלמוד דגם האפדנא נאסר היינו משום דפשיטא ליה.

דף כ"ו ע"א

קפג) גמ', **עיר חדשה מורדין לה משיבתה וכו'.** כתב החזון איש (פ"ח ל"ד) דיש בדין זה כמה תנאים, דדוקא אם ההיקף היה סביבות כל העיר והוא רחוק סביבות כל העיר מהישוב יותר מעשרה אמות, אך אם ההיקף דהיינו החומה אינו רחוק יותר מעשרה אמות באחד מן המקומות בצד זה, ובאחד מן המקומות בצד אחר, באופן שיש לחלק את הקרפף לשנים, והבתים והחצירות יהיו אחד מכותלי הקרפף, נקרא כולו מוקף לדירה.

קפד) גמ', **ואתא רבא שלפינהו. הרשב"א והריטב"א** ביארו, דרבא סבר, דכיון דעשה האבוורנקא בתוך מחיצות הבוסתנא, הוי כאילו הוקף מתחילה לשם דירה, ולא גרע מכותל לאחר שנעשה בתוך הקרפף ורחוק ד' טפחים מן הכתלים הראשונים שלא הוקפו לדירה. ורבינא דחה מעיר חדשה דאין מורדין לה מחומתה, דכיון דקדמה החומה לבתים הוי כהוקף ולבסוף פתח, ולא דמי להרחיק מן הכותל ד' טפחים, דהתם על כל פנים נעשית אחת ממחיצות הקרפף לשם דירה, אך הכא המחיצות עשויות לאבוורנקא ולא לבוסתנא. וכתב **בשער הציון** (שנ"ח סקכ"א) דלפי זה, אפילו אם בשעה שהקיף המחיצות חשב בפירוש שיבנה בו בית אחר כך, והמקום הזה יהיה חצר, לא מהני, דבעינן דוקא פתח ולבסוף הוקף.

קפה) תוס' ד"ה **מערב. רבי אלעזר משה הורוויץ** מיישב שיטת רש"י, דמחוזא עיר של יחיד היתה, ונעשית לרבים, ומתחילה לא היתה מוקפת במחיצות טובות אלא לאחר זמן, ומשום הכי היתה צריכה שיעור, ולא יכלו לערב את כולה משום פירי דבי תורי, דהיינו דאפילו אחר כך שכבר היו לה מחיצות טובות, היתה צריכה שיעור משום פירי דבי תורי דמעיקרא, וגם לא יכלו

וסותם. והקשה **הבית יוסף** (שם) הא בסימן שס"א פסק הטור, דבגג משופע לא אמרינן פי יורד וסותם. ותירץ דבסימן שנ"ח אין הטעם מצד פי תקרה. אלא דכיון דהוא מקורה לא חשיב קרפף, וכסברא זו כתבו **התוס'** לקמן (צ.) ד"ה **אלא.** אך ה"ט"ז הקשה דהרי כתב **הטור** (סימן שנ"ח) דקרפף בית שלוש סאין, וקירה בו בית סאה מותר, אפילו הקירו משופע, דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירו ולא נשאר אלא קרפף בית סאתים. ומבואר דאפילו במשופע אמרינן פי תקרה יורד וסותם ודלא כהבית יוסף, ולמשום הכי הכריח ה"ט"ז בדעת **הטור**, דגם במשופע אמרינן פי תקרה יורד וסותם. **והשער הציון** (שס"א סקי"ט) כתב, דרוב האחרונים פליגי על ה"ט"ז, עיי"ש שהביא כן מהגר"א ומהבית מאיר. **והמשנה ברורה** (שם סעיף י"ב), תירץ שתירת דברי הטור, דשאני קרפף דרשות היחיד הוא מן התורה, כיון דמוקף ה' מחיצות, ורק דחכמים גזרו ביותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, הלכך הקילו דאף בתקרה משופעת אמרינן פי תקרה יורד וסותם, על מנת שלא יהיה יותר מבית סאתיים במקום אחד, ויהיה מותר לטלטל בתוכו, אך בסימן שס"א איירי בנפרצו המחיצות, ובכה"ג לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אלא אם התקרה ישרה ואינה משופעת.

קעז) גמ', **הא איכא אויר מקום מחיצות,** הקשה **הרשב"א**, דיהא הקרפף נכשר בגפופי החצר למאן דסבר דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי. ותירץ דמיירי שהיו נכנסין כותלי הקרפף בתוך החצר. אי נמי דכותלי החצר יתירין על ד' אמות. **ובריטב"א** תירץ בשם יש מפרשים, דקרפף יותר מבית סאתים. שלא הוקף לדירה אינו ניתר לעולם כשהוא פרוץ במלואו, לא בלחיים ולא בפסין ואפילו ברוח רביעית.

קעח) שם. **הביאור הלכה** (שנ"ח ד"ה שמקום) הקשה מהכא **להרא"ש** דסבירא ליה, דכל קרפף שאינו יותר מבית סאתים - אמה, לא מיקרי יותר על בית סאתים, אם כן, היאך אמרינן דאויר מקום המחיצות מיייתרו, הא סתם מחיצה של חצר וקרפף אין עוביין אמה. אך **החזון איש** (סימן פ"ח סקכ"ח) כתב דכונת הרא"ש אינה כהבנת הביאור הלכה, אלא כונתו שעד פחות אמה מבית סאתיים דינו כבית סאתיים, אבל אם הוא יותר מבית סאתיים אזי גם ללא ייתור של אמה דינו כחצר.

קעט) תוס' ד"ה **קרפף,** אי נמי בית סאתים לא שרינא ארכה יותר על פי שנים ברחבה וכו'. **המשנה ברורה** (שנ"ח סקי"ב) כתב להלכה, דבפחות מבית סאתיים לא קפדינן שלא יהא בארכה יותר על פי שנים ברחבה, ומותר לטלטל בכולה כשמוקף מחיצות, דדוקא בבית סאתים מצומצם קפדינן בכך. **ובשער הציון** ציין המקור **להפרי מגדים** ורבינו **עקיבא איגר**, והוסיף, דמה שכתב **הבית מאיר** דמהתירוץ הראשון דתוס' לא נראה כן, אין זה מוכרח. אך **החזון איש** (כ"ה סק"י) כתב כהבית מאיר, דבתירוץ הראשון לא סבירא להו לתוס' כן, ומשום הכי אם ארכו יותר על פי שנים ברחבו אפילו בפחות מבית סאתיים אסור. וכתב, דכן דעת **הרשב"א** בעבודת הקודש (שער ג' סימן ב') **והריטב"א** בסוגיין.

קפ) שם. **בתוס' רבינו פרץ** תירץ קושית התוס', דלעולם מיירי שיש בו סאתיים מצומצמות, וגם אין ברחבן בשום צד יותר מעשר, ומכל מקום ניחא, כיון דמה דבעינן ארכו פי שנים כרחבו,

קאמר, דמתניתין מה שאמר רבי אילעאי בשם רבי אליעזר, דלא כדאמר חנניה משמיה דנפשיה.

דף כ"ו ע"ב

קצא) גמ', לרבנן כשהוא מבטל צריך שיבטל לכל אחד ואחד. בשער הציון (ש"פ סק"ה) כתב להלכה בשם המגיד משנה, דאם ביטל רק לאחד לא מהני אפילו לאותו שביטל, וביאר הטעם, דכיון שאין חבירו יכול לטלטל כיון דלא ביטלו לו, עירובו כמאן דליתיה. אך רבינו פרץ כתב דאותו שביטלו לו מותר.

קצב) גמ', בין לרבנן ובין לר"א וכו' בשולחן ערוך (סימן ש"פ א') פסק כרבנן ואליבא דרחבה ורב הונא. וביאר הרא"ש (פרק הדר סימן ט"ז) דאע"ג דקיימא לן כדברי המיקל בעירוב, ובעינן דתהא הלכה כרבי אליעזר דמיקל, אף על פי כן הלכה כרבנן, מדאמר אמילתיה דרבי אליעזר ביקשתי לי חבר ולא מצאתי. ועוד דהוי מחלוקת ואחר כך סתם דסתם תנא (שם בפרק הדר) כרבנן. עוד כתב, דהכא לא הוי רבי אליעזר מיקל דאיכא נמי דלדידיה אין מבטלין וחוזרין ומבטלין, ולרבנן מבטלין וחוזרין ומבטלין, ולכך עבדינן כרבנן לקולא ולחומרא, ולא עבדינן תרי קולי דסתרי אהדדי.

קצג) גמ', אצוותא חרוזיאתא, הפרי מגדים (אשל אברהם הלכות פסח סימן תע"ג סע"ק י) הקשה דעץ בעלמא הוא. וכתב היפה עיניים דבמס' שביעית (פ"ז מ"א) שנינו מינין דאינן מאכל אדם, ובכללן ערקבלין, ומוכח דאינו מאכל אדם, ואף על פי כן יוצאין בו ידי מרור, וזו כוונת ריש לקיש, דסיב אף על פי דאינו מאכל אדם, סגי בטעם מרירות שבו ויוצא ידי חובת מרור.

קצד) תוס' ד"ה אצוותא. כתב הריטב"א דעל כרחק דב' מינין הן חרחבינא וערקבלין. דבמס' פסחים (לט.) שנינו דלכולי עלמא יוצאין ידי חובת מרור בחרבינא, ובגמ' שם מנו גם ערקבלין, ועל כרחק דב' מינים הן. וכן פירש רש"י בפסחים. אך הביא בשם הר"ח דשניהם מין זרעים הן, אלא דבערקבלין לא הודו לו משום דאין לו שרף ולחות.

לערב כולה יחד ולשייר כשיעור משום הפסק דבי תורי. (קפ) גמ', חצר התיכונה. עיין פירוש רש"י. ובגאון יעקב ביאר, דאפילו חצר ממש קאמר והוקפה לדירה, ואף על פי כן ילפינן מינה דין קרפף, דהואיל ומצינו חצירות מלכים מ' סאה, ילפינן מינה דמ' סאה הוי חצר.

קפז) גמ', והלך ישעיהו והושיב ישיבה על פתחו. כתב הגאון יעקב דצריך לגרוס כגירסת רש"י להושיב, שהרי עוד לפני שיצא ישעיהו מלפני חזקיה, נתבשר שלא ימות, ואם כן לא היה צריך לישיבה, וכן גירסת העין יעקב ובא ישעיהו להושיב בו.

קפח) גמ', ישיבה על פתחו. פירש היעב"ץ, דעשה כן משום דדברי תורה קולטין ממלאך המות, והקשה המהרש"א בחידושי אגדות, דהיה לו להושיב ישיבה על פתח חצר החיצונה שהוא מקום דרך כניסה ויציאה, ותיירץ, דישיעיהו ידע בנבואה דמלאך המות יבא דרך פתח חצר החיצונה, וביאר, דכשיש שלום בעיר אין רשות למלאך המות ללכת במקום שהולכין רוב בני אדם, וכדאיתא בבא קמא (ס.). ובספר נחל ערבים תירץ, דלא הושיב ישיבה בפתח חצר החיצונה משום הא דאיתא במועד קטן (טז.), דרבי גזר שלא ישנו התלמידים בשוק, ודרשה מקרא דחמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. ובגאון יעקב תירץ, דאין הכי נמי דישיעיהו הושיב ישיבות על כל פתחי החצירות, והתחיל מפתח התיכונה ואחר כך הושיב בפתח החיצונה.

קפט) גמ', ולא היא דאתי לאיגרווי ביה שטן. פירש הריטב"א, דטעמא דלתלמיד חכם בעלמא אין לעשות כדעשה ישעיהו, משום דאתי לאיגרווי ביה שטן, דשאני ישעיהו שהיה נביא וצדיק גמור. אך המהרש"א ביאר דקאי אתלמיד חכם שחלה שאין להושיב ישיבה אצלו, ושאני חזקיה דכבר נגזר עליו שימות ורק מכח תפילתו נתרפא. ורבי אלעזר משה הורוויץ כתב, דמשום דכבר נגזר עליו דימות עשה כן שעה, משום חיי שעה.

קצ) גמ', מתניתין דלא כחנניה. הקשה הריטב"א, היאך נקט מתניתין, הא רבי אלעאי בשם רבי אליעזר אמרה. ופירש בשם מורו, דחנניה נמי משום דרבי אליעזר קאמר לה, עוד תירץ דהכי

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 Dafyomi@okmail.co.il
http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124